Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Чистопольско-Высельская средняя общеобразовательная школа»
Чистопольского муниципального района РТ

«Рассмотрено»	«Согласовано»	«Утверждено»
руководитель ШМО	зам. директора по УР	директор МБОУ
_______ И.М.Кузнецова	МБОУ «Чистопольско-Высельская СОШ»	«Чистопольско-Высельская СОШ»
Протокол № 1	_______ Н.Я.Щепеткова	_______ А.Ю. Чернышева
от «27» 08 2020 г.	от «29» 08 2020г.	Приказ № 152
		от «31» 08 2020 г.

Рабочая программа
по родной (татарской) литературе
(5-9 классы)

Уровень: основное общее образование
Срок реализации: 2020 – 2025 г.г.

Разработчик: учитель родного (татарского) языка и литературы первой квалификационной категории Вахитова З.А.

Пояснительная записка

Рабочая программа учебного предмета «Родная (татарская) литература» составлен на основе Федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, утвержденного приказом Министерства образования и науки Российской Федерации 17.12.2010 № 1897 (с изменениями и дополнениями от 29 декабря 2014 г., 31 декабря 2015 г.); Примерной рабочей программы учебного предмета «Татарская литература» для общеобразовательных организаций с обучением на русском языке (одобрена решением федерального учебно-методического объединения по общему образованию (протокол от 16 мая 2017 г. № 2/17), авторы: Мотигуллина А. Р., Ханнанов Р. Г., Гизатуллина Э. Х., Мулласалихова Г. Г.; Основной образовательной программы основного общего образования МБОУ «Чистопольско-Высельская СОШ» на 2020-2025 г.г.; Положения о рабочей программе учебного предмета, курса в соответствии с ФГОС в МБОУ «Чистопольско-Высельская СОШ».

Цель изучения родной (татарской) литературы в образовательных учреждениях с русским языком обучения на ступени основного общего образования направлена на достижение следующих **задач**:

• воспитание духовно развитой личности, способной понимать и эстетически воспринимать произведения татарской литературы, отличающейся от родной особенностями образно-эстетической системы; личности, обладающей гуманистическим мировоззрением, общероссийским гражданским сознанием, чувством патриотизма; воспитание уважения к татарской литературе и культуре, к литературам и культурам других народов;

• развитие познавательных интересов, интеллектуальных и творческих способностей, формирование читательской культуры, представления о специфике литературы в ряду других искусств; потребности в самостоятельном чтении произведений татарской художественной литературы; эстетического вкуса на основе освоения художественных текстов; развитие устной и письменной речи учащихся;

• освоение знаний о татарской литературе, ее духовно-нравственном и эстетическом значении, о выдающихся произведениях татарских писателей и их жизни;

• овладение умениями творческого чтения и анализа художественных произведений на татарском языке с привлечением необходимых сведений по теории и истории литературы; умением выявлять в них конкретно-историческое и общечеловеческое содержание; сопоставлять произведения татарской и родной литератур, находить в них сходные темы, проблемы, идеи; выявлять национально и культурно обусловленные различия;

• обогащение духовного мира учащихся путем приобщения их к нравственным ценностям и художественному многообразию татарской литературы, к отдельным произведениям литературы народов России и зарубежной литературы.

Место учебного предмета в учебном плане

Предмет «Родная (татарская) литература» входит в предметную область «Родной язык и родная литература». Предмет «Родная (татарская) литература» изучается в 5-9 классах по 1 часу в неделю: 5 класс – 35 часов, 6 класс – 35 часов, 7 класс – 35 часов, 8 класс – 35 часов, 9 класс – 34 часа. Всего 174 часа.

ЛИЧНОСТНЫЕ, МЕТАПРЕДМЕТНЫЕ И ПРЕДМЕТНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ КОНКРЕТНОГО УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

Личностные результаты:

• воспитание российской гражданской идентичности: любовь и уважение Отечеству, чувство гордости за свою Родину, знание истории и языка, культуры родного края, основ культурного наследия Татарстана, народов России и всего человечества, усвоение гуманистических и традиционных ценностей многонационального российского общества, воспитание чувства долга и ответственности перед Родиной;

• формирование целостного мировоззрения, соответствующего современному уровню развития науки и общественной практики, учитывающего культурное, социальное, духовное многообразие явлений;

• формирование осознанного, уважительного и доброжелательного отношения к другому человеку, его мнению, культуре, языку, вере, гражданской позиции; культурным, языковым, религиозным ценностям народов России и всего мира;

• формирование готовности и способности обучающихся к саморазвитию и самообразованию на основе мотивации к обучению и познанию, осознанному выбору образования на базе ориентировки в мире профессий и профессиональных предпочтений с учетом познавательных интересов;

• самостоятельная организация учебной деятельности; оценивание своих учебных достижений, поведения, черт своей личности, своего эмоционального состояния; соблюдение норм поведения в социуме; владение умениями совместной деятельности в полиэтническом коллективе; оценка своей деятельности с точки зрения нравственных норм и эстетических ценностей; использование своих прав и выполнение своих обязанностей как гражданина полиэтнического, поликонфессионального государства;

• освоение социальных норм, правил поведения, ролей и форм социальной жизни в группах и сообществах; участие в школьном самоуправлении и общественной жизни в пределах возрастных компетенций с учётом религиозных, этнокультурных, социальных и экономических особенностей;

• формирование нравственных чувств и нравственного поведения, осознанного отношения к собственным поступкам;

• формирование коммуникативной компетентности в общении и сотрудничестве со сверстниками, старшими и младшими в процессе образовательной, общественной, учебно-исследовательской, творческой и других видов деятельности;

• формирование основ экологической культуры на основе признания ценности жизни во всех её проявлениях и необходимости ответственного отношения к окружающей среде;

• осознание значения семьи и общества, уважительное и заботливое отношение к членам своей семьи;

• развитие эстетического осознания через освоение художественного и культурного наследия народов Татарстана, России и всего мира.

Метапредметные результаты изучения татарской литературы в инокультурной среде:

• умение самостоятельно определять цели своего обучения, ставить и формулировать для себя новые задачи в учёбе и познавательной деятельности;

• умение самостоятельно планировать пути достижений целей; соотносить свои действия с планируемыми результатами, осуществлять контроль своей деятельности в процессе достижения результата;

• владение основами самоконтроля, самооценки, принятия решений и осуществления осознанного выбора в учебной и познавательной деятельности;

• умение создавать, применять и преобразовывать знаки и символы, модели и схемы для решения учебных и познавательных задач;

• умение читать и понять суть художественного произведения, осознанно использовать речевые средства в соответствии с задачей коммуникации, для выражения своих чувств, мыслей, потребностей;

• умение строить связанное речевое высказывание в зависимости от типа коммуникации и ситуации;

• формирование и развитие компетентности в области использования информационно-коммуникационных технологий.

Предметные результаты выпускников на уровне основного общего образования по татарской литературе выражается в следующем:

• понимание ключевых проблем изученных произведений татарского фольклора, фольклора народов России и всего мира; татарской классической и современной литературы, литературных взаимосвязей и взаимовлияний;

• осознанное беглое чтение текстов различных стилей и жанров; проведение смыслового анализа текста; использование различных видов чтения (ознакомительное, просмотровое, поисковое и др.);

• владение элементарной литературоведческой терминологией при обсуждении художественного произведения;

• умение пересказать содержание прозаического произведения или отрывка, используя цитаты из текста, отвечать на вопросы по прослушанному или прочитанному тексту;

• умение устанавливать связи между фольклорными и художественными произведениями разных народов на уровне тематики, проблематики, образов (по принципу сходства и различия);

• владение навыками сопоставления произведений татарской литературы с произведениями литератур других народов и этносов самостоятельно (или под руководством учителя), определяя линии сопоставления, выбирая аспект для самостоятельного анализа;

• владение монологической и диалогической речью; умение вступать в речевое общение; участвовать в диалоге (понимать точку зрения собеседника, признавать право на иное мнение); создание письменных высказываний, адекватно передающих прослушанную и прочитанную информацию;

• использование выразительных средств языка в соответствии с коммуникативной задачей, сферой и ситуацией общения; использование для решения познавательных и коммуникативных задач различных источников информации, включая энциклопедии, словари, Интернет-ресурсы и другие базы данных;

• использование приобретенных знаний и умений за рамками учебного процесса, то есть в практической деятельности и повседневной жизни.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

Содержание литературного образования разбито на разделы согласно этапам развития татарской литературы. Преподавание курса в каждом из классов на уровне основного общего образования строится по концентрическому принципу на хронологической основе.

Примерная рабочая программа 5-9 классов включает в себя перечень произведений художественной литературы и краткие аннотации, раскрывающие их основную проблематику и художественное своеобразие. Условия школы с русским языком обучения вынуждают в отдельных случаях прибегать к сокращению больших по объему эпических произведений или даже к изучению их во фрагментах.

Изучению произведений каждого писателя предшествует краткий обзор его жизни и творчества. Он имеет более или менее развернутый характер в зависимости от роли и места изучаемого писателя в истории татарской литературы.

Сведения историко-литературного характера даются в начале каждого раздела программы, теоретико-литературные понятия предложены в программе в виде самостоятельной рубрики, в отдельных случаях включены в аннотации к предлагаемым для изучения произведениям и рассматриваются в процессе изучения конкретных литературных произведений. В отдельную рубрику выделены основные виды деятельности по освоению содержания художественных произведений и теоретико-литературных понятий. Они, в основном, повторяются в каждом классе. При этом идет их постепенное усложнение от класса к классу.

В содержании литературного образования могут быть выделены три этапа: V-VI, VII-VIII и IX классы. В то же время в школе с русским языком обучения выделяется V класс как пропедевтический, что позволит, с одной стороны, осуществить преемственность с уровнем начального

общего образования, с другой - подготовить учащихся к дальнейшему восприятию курса литературы в на уровне основного общего образования. Особое положение занимает IX класс, завершающий литературное образование учащихся на уровне основного общего образования. Этот класс одновременно является связующим звеном между ними. Эти обстоятельства влияют на отбор произведений, предлагаемых для изучения в IX классе: в этом классе изучаются образцы как древней татарской литературы, так и литературы XVII-XX столетий.

Более подробное знакомство с ними предстоит на уровне среднего общего образования, но ввиду перегруженности старших классов представляется целесообразным обратиться к этим объемным текстам уже в среднем концентре, тем более, что, не зная данных произведений, невозможно достичь уровня образованности, необходимого человеку, вступающему в самостоятельную жизнь. Дублирования материала, изучаемого в IX и последующих классах, не происходит, так как на уровне основного и среднего общего образования предлагается текстовой материал, иллюстрирующий разные аспекты проблематики изучаемого произведения. Таким образом осуществляется преемственность, углубление и расширение на уровне среднего общего образования знаний и умений, полученных на уровне основного общего образования. Такое структурирование материала в IX классе будет способствовать также более успешной предпрофильной подготовке учащихся.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ УЧЕБНОГО КУРСА ПО ТЕМАТИКЕ

1. **Борын-борын заманда. Халык авыз иҗаты: фольклор жанрлары – халык әкиятләре. / В давние времена. Устное народное творчество: жанры фольклора – народные сказки.**

Устное народное творчество – духовное наследие народов. Изображение в них национального колорита, менталитета народов. Система образов в произведениях устного народного творчества. Поэтические особенности произведений фольклора: сравнения, олицетворения, метафоричность, аллегоричность. Сказки, их виды. Герои сказок. Поэтические особенности народных сказок. Отражение психологии и идеалов народов в сказках. Татарские народные сказки «Ак бүре» /»Белый волк», «Башмак», «Абзар ясаучы төлке» /«Лисица-мастерица», «Өч кыз» /«Три сестры», «Куркак юлдаш» /«Трусливый спутник» и др.

2. Әдәби әкиятләр. / Литературные сказки.

Созвучность и различия татарского народного устного творчества и фольклора других народов. Связь татарской литературы с фольклором. Изучение сказки К. Насыри «Патша белән карт» / «Падишах и старик». Усвоение термина «литературный герой».

Художественный вымысел литературной сказки Г. Тукая «Су анасы» / «Водяная»).

Картина Б. Альменова «Водяная». Работа над отрывком поэмы-сказки. Связь татарской литературы с фольклором. Фольклорное начало «Гафият турында әкият» / «Сказка о Гафияте» Т. Миннуллина. Кукольный театр «Экият».

3. Мәгърифәт баскычлары. / Система образования у татар.

Медресе «Мухаммадия», Казанская учительская школа, Казанский университет. Ознакомление с художественным произведением «Мөгаллим» /«Учитель» Г. Исхаки. Авторский идеал в произведении. Лирический герой и мечты поэта Дардеменда в стихотворении «Кил, өйрән» /«Иди, научись» Содержание лирического текста, символические образы. Жизнь и творчество Дардеменда.

4. Балачак. / Детство.

Г. Тукай. Автобиографическая повесть «Исемдә калганнар» / «Оставшиеся в памяти». Анализ образа повествователя: маленький Апуш и поэт Габдулла. Содержание произведения. Отражение образа Тукая в изобразительном искусстве и литературе. Ознакомление с картиной Х. Казакова «Кечкенә Апуш» / «Маленький Апуш», рассказом Р. Батуллы «Тукай-Апуш», путешествие в музей Г. Тукая в деревне Кырлай Арского района РТ.

Ознакомление с рассказом И. Гази «Ильдус». Изображение детской шалости. Метафоричность произведения, ирония автора.

Современная детская периодическая печать – журнал «Салават күпере» / «Радуга».

5. Туган ил өчен! / За Родину!

Жизнь и творчество Г. Кутуя. Ознакомление с фантастическим произведением «Рөстәм маҗаралары» / «Приключения Рустема». Изображение военных действий в произведении, храбрость в характере главного героя. Переплетение реальности и фантастики. Сравнение.

Жизнь и творчество М. Джалиля. Изучение стихотворения «Сагыну» / «Тоска», «Соңгы җыр» / «Последняя песня», либретто «Алтынчәч» / «Золотоволосая» (фрагментарно). Ознакомление с творческими биографиями композитора оперы Н. Джиганова и исполнительницы главной арии М. Булатовой. Татарский государственный академический театр оперы и балета имени М.Джалиля.

Искусствоведческие термины: либретто, опера, ария.

Жизнь и творчество Ф. Карима. Изображение поэтом суровых условий войны в стихотворениях «Кыр казы» / «Дикая гусь», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» / «Много слов не высказано…». Привитие чувства долга перед Родиной.

Творчество Ш. Галиева. Изучение баллады «Аталы-уллы солдатлар» / «Отец и сын солдаты». Литературоведческий термин «баллада». Тест.

Проектная работа «Никто не забыт, ничто не забыто!»

6. Бәхет кайда була? / Где живет счастье?

Жизнь и творчество Н. Давли. Изучение его стихотворений «Бәхет кайда була?» / «Где живет счастье?», «Мин җирдә калам» / «Я остаюсь на Земле». Беседа о смысле жизни.

Жизнь и творчество Ф. Хусни. Усвоение сюжета рассказа «Чыбыркы» / «Кнут» Ф. Хусни. Олицетворение, метафоричность, символический подтекст произведения, тема и идея. Тест.

7. Кеше – табигать баласы. / Человек – частица природы.

Жизнь и творчество Р. Файзуллина. Изучение стихотворения «Табигать кочагында»/ «В объятиях природы». Бережное отношение к природе.

Жизнь и творчество М. Агълямова. Эстетический идеал поэта в стихотворении «Матурлык минем белән» / «Красота всегда со мной». Изучение отрывка баллады «Җир-Ана, кояш һәм башкалар» / «Мать Земля, солнце и другие» М. Агълямова. Приемы олицетворения.

Жизнь и творчество И.И. Шишкина. Развитие речи на основе картин И.И. Шишкина «Утро в сосновом лесу».

Тест. Проектная работа «Родина с прекрасной природой».

8. Юмор.

Изучение рассказов «Пирамида» Л. Лерона, «Зульфия + я» А. Гимадиева. Приемы комического в рассказах.

Стихотворения Ш. Галиева «Ул кем?» / «Кто он?», «Әлләкем» / «Кто-то», «Мәрзия мәсьәләсе» / «Проблемы Марзии». Комическое в поэзии.

Повторение и обобщение материала 5 класса.

9. Мифтан – чынбарлыкка. / От мифа к реальности.

Повторение сказок, пословиц, загадок. Происхождение мифов, их классификация. Работа со схемой. Мифы разных народов: «Шүрәле» /«Шурале», «Су иясе» /«Водяная», «Өй иясе» /«Домовой», «Дедал и Икар», «Албасты» / «Демон». Пьеса «Албасты» / «Демон» Р. Батуллы.

Пословицы и поговорки. Отражение в них народной психологии и идеалов.

Повторить мифы, пословицы и поговорки. Тест.

10. Милли моңнар. / Народные мелодии.

Народные песни. Их виды: исторические песни, обрядовые песни, игровые песни и др. Истоическая песня «Көзге ачы җилләрдә» / «Осенние холодные ветра», игровая песня «Кария - Закария». Ритм, рифма игровых песен.

Песеннее сопровождение празников «Каравон» (русский), «Сумбеля» (татарской), «Чуклеме» (чувашский) и др.

Стихотворения «Туган тел» / «Родной язык», «Туган авыл» / «Родная деревня» Г. Тукая. Роль мотивов народных песен.

Изучение Государственного Гимна Республики Татарстан.

Повторение пройденного. Тест.

11. Кеше кадере. / Ценность человека.

Изучение стихотворения «Өч матур сүз»/ «Три прекрасных слова» Н. Исанбет, басни «Әтәч белән Сандугач» / «Петух и соловей», стихотворения «Ана» / «Мать» М. Гафури. Изучение поэмы-сказки «Шүрәле» / «Шурале» Г.Тукая. Идейно-эстетический идеал автора, мифологический сюжет произведения. Изображение природы Заказанья, людей, живущих на лоне природы, их образа жизни, быта.

Сценическая жизнь поэмы–сказки. Балет по поэме «Шурале» Г.Тукая (композитор Ф.Яруллин).

Творчество М. Джалиля. Изучение стихотворения из цикла «Моабитские тетради»: «Чәчәкләр»/ «Цветы», «Тик булса иде ирек» /«Была бы свобода». Надежда поэта.

Жизнь и творчество А. Еники. Тема родной земли в рассказе «Туган туфрак» /«Родная земля». Замысел автора. Образ главной героини Клары. Образ старика, хранителя ценностей прошлого.

Повторение раздела. Тест.

12. Кыш – табигать могҗизасы. / Чудо природы – зима.

Творческое наследие Г. Ибрагимова. Ознакомление с его рассказом-описанием «Кар ява» / «Снег идет».

Бережное отношение к природе в стихотворениях «Кызыклы хәл» / «Интересный случай» К. Наджми, «Чыршы күлмәкләре» / «Платья ёлки» М. Файзуллиной, «Нәни чыршы» /«Маленькая ёлка» Р. Валиевой.

Проектная работа «Берегите ёлок».

Творчество Т. Миннуллина. Ознакомление с пьесой «Акбай һәм Кыш бабай» / «Акбай и Дед Мороз». Особенности конфликта.

Повторение пройденного. Тест.

13. Аң-белем. / Образование и просвещение.

Научное и литературное творчество Каюма Насыри (1825-1902). Его деятельность по изучению фольклора, этнографии, литературы, истории татар. Фантастический сюжет повести К.Насыри «Әбүгалисина» / «Авиценна». Отражение просветительских идеалов автора.

Музей К. Насыри в деревне Ачасыр Зеленодольского района РТ.

Жизнь и творчество Г. Сабитова. Ознакомление с его рассказом «Чүкеч» / «Молоток». Осознанный выбор профессии. Изучение стихотворения Г. Зайнашевой «Кем булырга?» / «Кем быть?».

Изучение рассказа «Сәйдәшнең яшьлеге» / «Молодость Сайдаша» М. Латифуллина.

Творчество А. Алиша. Ознакомление с его рассказом «Әни ялга киткәч» / «Когда мама уехала отдыхать».

Творчество Ф. Яруллина. Изучение рассказа «Кояштагы тап» /«Пятно на солнце».

Творчество Р. Файзуллина. Тема матери в литературе. Стихотворение «Бердәнбер» / «Единственная».

Повторение пройденного материала. Обобщение. Тест.

14. Дуслык кадере. / Цена дружбы.

Жизнь и творчество Дардеменда. Рассказ «Ике туган» / «Два брата». Содержание текста, Роль образов природы.

Жизнь и творчество Х. Такташа. Ознакомление с произведением «Мокамай». Эстетический идеал поэта. Цена дружбы.

Многогранная деятельность Р. Хариса. Ознакомление с пьесой «Серле алан» / «Секретная поляна».

Ознакомление со стихотворениями «Дуслык балы» /«Мед дружбы» Ш. Галиева, «Дуслык, чын дуслык» / «Дружба, настоящая дружба» Э. Шарифуллиной. Взаимоотношения между людьми.

Повторение материала, тест.

15. Сатира.

Творчество Ф. Шафигуллина. Ознакомление с его произведениями «Ике тиен акча» / «Две копейки», «Акбай һәм Карабай» / «Акбай и Карабай». Сатирический стиль в произведениях Ф.Шафигуллина.

Музей-квартира писателя в г. Зеленодольске РТ.

Ознакомление с переводами Василия Радлова. Просветительские идеи ученого. Ознакомление с его рассказом «Шаян кеше» / «Шутник».

Чтение стихотворения Ш. Галиева «Атлап чыктым Иделне» / «Перешагнул через Волгу», «Курыкма, тимим» / «Не бойся, не трону».

Повторение материала.Тест.

16. Ел фасыллары. / Времена года.

Изучение стихотворения Р. Ахметзянова «Иртә әле» / «Рано ещё», рассказа Г. Рахима «Апрель».

Жизнь и творчество Г. Баширова. Изучение отрывка из повести «Туган ягым – яшел бишек» / «Родная сторона – колыбель моя»: «Язгы сабан туйлары» / «Весенние сабантуи».

Ознакомление с картиной Л. Фаттахова «Сабантуй». Чтение детского журнала «Сабантуй».

Повторение и обобщение изученного в 6 классе.

17. Халык хаклы. / Народ правдив.

Повторение ранее изученных жанров фольклора. Работа со схемой. Народная жизнь и быт в обрядовом фольклоре. Семейные (рождение ребёнка, свадьба и др.) и календарные обряды. Трансформация обрядов в письменной литературе (Ф. Бурнаш «Яшь йөрәкләр» / «Молодые сердца» (драма).

Баиты, их поэтические особенности («Сак-Сок»/ «Сак-Сук»), мунаджаты («Илемне онытмам» / «Не забуду Родину»).

Отражение фольклорных мотивов в творчестве Г.Тукая («Милли моңнар» / «Национальные напевы»

Проект о Г.Тукае «Творчество поэта». Тест.

18. Аксакаллар сүзе. / Слово мудрецов.

Творчество Ф. Амирхана. Связь татарской литературы с фольклором и мифологией. Ф.Амирхан «Ай өстендә Зөһрә кыз» / «Зухра на Луне». Система образов в сказке, символические образы. Авторский комментарий происходящих событий.

Творчество Г. Ибрагимова. Изображение народной жизни («Алмачуар» / «Чубарый»). Система образов в произведении, образ Алмачуара. Любовь Закира к лошади.

Национальная одежда, предметы обихода.

Р.Миннуллин «Килен төшкәндә» /«Встреча невесты».

Деятельность композитора Р. Яхина.

Изучение стихотворения Х. Мударрисовой «Көмеш дага» / «Серебренная подкова».

19. Ил язмышы ышанычлы кулларда. / Судьба страны в надёжных руках.

Ознакомление со стихотворением «Ил язмышы – ир язмышы» /«Судьба родины – судьба мужчины» А. Маликова, стихотворением в прозе «Сагыну» / «Тоска» Г. Кутуя.

Жизнь и творчество С. Хакима. Поэма «Бакчачылар» / «Садоводы». Изображение жизни тыла в военное время. Стихотворение «Бу кырлар, бу үзәннәрдә...» / «В этих полях, долинах...» С.Хакима. Образ родного края, мифологизация образа родины. Определение фольклорной традиции в произведениях С. Хакима, художественных функций фольклорных мотивов, образов, поэтических средств в литературном произведении. Особенности лирического рода; образ лирического героя, его чувства-переживания.

Творчество Р. Тухватуллина. Фрагментарное изучение его повести «Җиләкле аланнар» / «Ягодные поляны». Сюжетная линия. Ностальгия по детству, по прошлому. Мальчик-рассказчик и совпадающий с автором повествователь.

Творчество М. Магдиева. Ознакомление с повестью «Без – кырык беренче ел балалары» / «Мы – дети сорок первого года». Лиризм. Судьба детей сурового военного времени.

20. Заман герое. / Герой своего времени.

Творчество Назипа Думави. Изображение пейзажа в стихотворении «Беренче кар» /«Первый снег».

Жизнь и творчество Хади Такташа. Поэтические особенности поэмы «Алсу». Приемы повторений, рефренов в поэме.

Жизненный и творческий путь Хасана Туфана. «Агыла да болыт агыла»/ «Плывут и плывут облака», «Тамчылар ни диләр?» / «О чём рассказывают капли?».

Дом-музей Х. Туфана в родной деревне Старокарметово Аксубаевского района РТ.

Гурий Тавлин. «Кояш болытка кергәндә»/ «Когда тучи заслоняют солнце».

Повторение.Тест.

21. Туган ил темасы. / Тема Родины.

Жизненный и творческий путь А.Гилязева. Возвращение татарской литературы к национальным художественным традициям: повесть «Өч аршын җир»/ «Три аршина земли» (отрывок). Художественное осмысление национальных черт характера человека, находящегося вдали от Родины.

Жизнь и творчество И. Юзеева. Драматическое произведение «Ак калфагым төшердем кулдан» /«Выронили белый калфак из рук». Социально-этическая проблематика в произведении. Изображение человека на чужой земле. Авторские ремарки. Образы, символы.

Творчество поэта Фаннура Сафина. Изучение стихотворения «Туган җиремә»/ «Родной земле». Лирические произведения о родине, родной природе как выражение поэтического восприятия окружающего мира и осмысление собственного мироощущения, настроения.

Творчество М. Галиева. Фрагментарное ознакомление с повестью «Нигез»/ «Родной очаг». Отражение в повести трудностей военного времени. Нравственная стойкость, чувство собственного достоинства, свойственные героям. Образное мышление автора.

Проектная работа «Моя малая Родина».

Повторение.Тест.

22. Яхшылык җиңә. / Добро побеждает.

Жизнь и творчество Ф. Хусни Осмысление ребёнком событий войны в рассказе «Сөйләнмәгән хикәя»/ «Нерассказанная история».

Жизнь и творчество Р. Хафизовой. Психология детей военных лет в рассказе «Әти кайткан көн»/ «В день возвращения отца» Р.Хафизовой.

Творчество Ф.Яруллина. Своеобразное раскрытие проблем дружбы и ответственности человека за свои поступки в рассказе «Ак төнбоек» / «Белый лотос» Ф.Яруллина.

Творчество Р.Корбана. Проблема взаимотношений человека и природы в стихотворении «Ярдәм итик» / «Давайте, поможем».

Своеобразие изображения детской психологии в рассказе «Биш «икеле»/ «Пять «двоек» Р. Галиуллина. Раскрытие правственных проблем в рассказе «Табыш»/ «Находка» А.Ахметгалиевой.

23. Табигатькә табиб кирәк. / Природе нужен доктор.

М.Аглямов. «Каеннар булсаң иде» / «Как березы», «Учак урыннары» / «Места костров». Проблема «исторической памяти». Многообразие жанровых форм, стилевых черт в творчестве М.Аглямова.

Проблемы взаимоотношения человека и природы в стихотворении «Балык кычкыруы»/ «Крик рыбы» З. Мансурова и в рассказе «Карач»/ «Ворон» Х. Ибрагима

Повторение и обобщение изученного в 7 классе. Повторение. Тест.

24. Узганнар турында хәтерләү. / Память о прошлом.

Предания «Сихерче кыз»/ «Колдунья» (Татарское народное предание) «Гали тугае»/ «Пойма имени Гали» (Татарское народное предание) «Моргана» (Средневековое европейское предание) и др.; Трансформация преданий в литературе: М.Гафури «Хан кызы Алтынчәч»/ «Ханская дочь Алтынчеч». Легенды «Күке каян барлыкка килгән?»/ «Откуда появилась кукушка?», «Зөһрә кыз»/ «Девушка Зухра» (татарская легенда), «Мистер Стуруорм» (шотландская легенда). Трансформация легенд в литературе: Ф. Яхин «Һомай кошы»/ «Птица счастья», А. Еники «Курай»/ «Курай», Ф. Яруллин «Моңлы курай»/ «Напевы курая».

Информация о национальных музыкальных инструментах.

Проектная работа «Музыкальные инструменты». Тест

25. Тарих эзләре. / Следы в истории.

Путевые заметки. Ознакомление учащихся с содержанием рисале «Ибн Фадланның 921-922 елларда Болгар дәүләтенә сәфәре вакытында язылган сәяхәтнамәсе» / «Повествование о путешествии Ахмеда Ибн Фадлана, написанное во время поездки в 921-922 годах в Булгарское государство»).

Жизнь и творчество Ф. Карими. Фрагментарное ознакомление с путевыми заметками «Ауропага сәяхәт» / «Путешествие в Европу».

Творчество М. Юнуса. Интерпретация исторических событий в рассказе «Су» / «Вода».

Творчество Г. Тукая. Воспевание родной земли в стихотворении «Пар ат» / «Пара лошадей». Сказочное воссоздание поездки в Казань. Лексические и фонетические средства художественной речи.

Творческое наследие художника и скульптора Б. Урманче. «Триптих» Урманче.

Творчество Н. Назми. Чтение отрывка из повести «Агыйделдә – ак пароход» / «Белый пароход на реке Белой».

Повторение. Тест.

26. Онытылмас еллар. / Незабываемые годы.

Ознакомление с творчеством автопортретиста Виктора Кудельких, чтение статьи Г. Ахунова «Замандашлар портреты»/ «Портреты современников».

Взаимосвязь музыки и литературы. Изучение песен военных лет: Р. Ахметзянов «Солдатлар»/ «Солдаты», «Герман көе»/ «Германская мелодия».

Жизнь и творчество Ф. Карима. Изучение произведений поэта «Ант»/ «Клятва», «Кыңгыраулы яшел гармун» / «Зеленая гармонь с колокольчиком», «Сибәли дә сибәли» / «Моросит и моросит». Патриотизм в поэзии периода Великой Отечественной войны. Картины природы, их роль в усилении психологизма.

Творчество Т. Миңнуллина. Образ поэта М.Джалиля в драме «Моңлы бер җыр» / «У совести вариантов нет» (отрывок). Память о М.Джалиле. Памятник поэту в Казани и барельеф его соратникам.

Чтение писем военных лет. Военная тематика в литературе разных народов.

Творчество башкирского поэта М. Карима. Память о войне в стихотворении «Билгесез солдат»/ «Неизвестный солдат».

Творчество киргизского писателя Ч. Айтматова. Система образов, проблема смысла жизни человека в повести «Анам кыры»/ «Материнское поле».

Проектная работа «Наши герои». Повторение.

27. Иртә олыгайганнар. / Повзрослевшие рано.

Творчество К. Булатовой. Изображение судьеб детей военных лет в стихотворении «Башым иям»/ «Преклоняю голову» К. Булатовой.

Изображение памяти военных лет в стихотворении «Җиңү көне» / «День победы» Н. Ахмадиева, «Тулганай»/ «Щенок Тулганай» Ф. Сафина. Изображение патриотических чувств в стихотворении «Ватаным»/ «Родина» Р. Валиева.

Повторение. Тест.

28. Әдәбиятта аналар образы. / Образ матерей в литературе.

Жизнь и творчество Ш. Камала. Анализ новеллы «Буранда»/ «В метель». Эмоциональная насыщенность текста: средства и приемы. Особенности композиции.

Творчество И. Салахова. Изображение судеб людей, попавших в сталинские репрессии: отрывок из цикла «Колыма хикәяләре» / «Колымские рассказы»: «Ана тавышы» / «Зов матери».

Жизнь и творчество С. Хакима. Образ родного края, материнской души в стихотворении «Әнкәй» / «Мамочка», сокровенные пожелания в стихотворении «Җырларымда телим…»/ «Желаю в песнях…». Лиризм и социально-философское осмысление национальных историко-культурных традиций в творчестве поэтов старшего поколения. Стихотворения «Әнкәй» / «Мамочка» Р. Миннуллина, «Су буеннан әнкәй кайтып килә»/«Мама возвращается с реки» М. Галиева.

Жизнь и творчество Ш. Хусаинова. Социально-этическая проблематика в драме «Әни килде» / «Мама приехала» Ш. Хусаинова. Формирование «критического направления» в прозе и драматургии.

Творчество Ф. Садриева. Нравственная проблематика: отрывок из романа «Таң җиле» / «Утренний ветер». Образ Нуриасмы.

Проектная работа «Моя любимая мама».

Повторение.Тест.

29. Юмор.

Информация о первых сатирических журналах начала XX века: «Чикерткә» / «Стрекоза», «Карчыга» / «Коршунь», «Уклар» / «Стрелы» и др. «Стрекоза», «Карчыга» / «Коршунь», «Уклар» / «Стрелы» и др. «Стрекоза», «Карчыга» / «Коршунь», «Уклар» / «Стрелы» и др. Их роль в развитии критической мысли.

Жизнь и творчество Г. Камала. Конфликт в комедии Г. Камала «Банкрот». Просветительские идеи, комические средства.

Жизнь и творчество Г. Афзала. Особенности писательской карьеры в рассказе «Юл газабы» / «Страдания в пути». Особенности комического в стихотворении Г. Афзала «Тәвәккәл әби» / «Решительная бабушка».

Пародии и эпиграммы в творчестве З. Нури.

Повторение.Тест.

30. Татар халкының сөеклеләре. / Любимцы татарского народа.

Жизнь и творчество Р. Хариса. Величие души человека, философский подтекст стихотворения «Ике гөл»/ «Два цветка» и поэмы «Гармунчы»/ «Гармонист».

Жизнь и творчество Зульфата. Лирический герой стихотворений «Шигырем ачык» / «Стихотворение открыто», «Шундый чагы әле җанымның» / «Такое состояние моей души».

Творчество актрисы Г. Кайбицкой. Ее жизненный путь. Образаактрисы в документальной повести «Артистка» / «Актриса» Ф. Аглии.

Творчество Р. Батуллы. Своеобразие образа легендарного танцора Рудольфа Нуриева в произведении «Бию» / «Танец» (отрывок). Тест.

31. Җанлы табигать. / Природа одушевленная.

Жизнь и творчество А. Халима. Изображение суровых военных лет и судеб детей в повести «Өч аяклы ат» / «Трёхногая кобыла».

Жизнь и творчество Г. Хасанова. Описание явлений природы в рассказе «Беренче күк күкрәү» / «Первый гром».

Творчество К. Каримова. Реалистическая основа истории в рассказе «Тимергали бабай хикәяте» /«Рассказ Тимергали бабай».

Информация о детском журнале «Ялкын».

Обобщение пройденного материала в 8 классе.

32. Сүз көче. / Сила слова.

Краткое содержание, проблематика, основные герои и художественные особенности дастана «Идегей» (в сокращении).

Тема для обсуждения. Герои эпоса: национальные и общечеловеческие черты.

Поэма Кул Гали «Кыйссаи Йосыф» / «Сказание о Йусуфе» - письменный памятник Булгаро-татарской литературы (XII - первая пол. XIII вв.) Воспевание мудрости, красоты, величия чувств человека.

Повторение.Тест

33. Урта гасыр татар әдәбиятында мәхәббәт сюжетлары. / Любовные сюжеты в средневековой татарской литературе.

Тюрко-татарская литература: основные представители. Творчество Саифа Сараи.

34. Татар әдәбиятында хатын-кыз образлары. / Женские образы в татарской литературе.

Обзор: поэма Г. Кандалый «Сәхипҗәмалга» / «Сахибзямалу», роман Р. Фахрутдинова «Әсма, яки Гамәл вә җәза» / «Асма, или Деяния и наказание» (отрывок), стихотворение Г. Тукая «Татар кызларына»/ «Татарским девушкам», повесть Ф.Амирхана «Хәят» / «Хаят», А. Гилязева «Җомга көн, кич белән» / «В пятницу, вечером…», рассказ Р. Мингалима «Сап-сары көзләр» / «Золотая осень». Трансформация идейно-эстетического идеала.

Повторение. Тест

35. Татар әдәбиятында лирик башлангыч. / Лирическое начало в татарской литературе.

Татарская поэзия: пейзажная лирика (Р.Зайдулла. «Буран» / «Буря», И.Иксанова. «Тузганак» / «Одуванчик»); гражданская лирика (С. Ахметзянова. «Татар акылы» / «Татарская мудрость»); философская лирика (Ф.М. Шабаев. «Карт имән монологы»/ «Монолог старого дуба», М. Мирза. Робагыйлар. «Карыйм да бу дөньяның дүрт ягына... » /Рубаи. «Гляжу я на четыре стороны этого мира»); любовная лирика (Ф. Замалетдинова. «Ташлар» / «Камни», «Кунак көткән көн» / «День ожидания гостей», Р. Ахметзянов. «Сандугач керде күңелгә» / «Душа поет»).

Повторение.Тест.

36. «Театр элгечтән башлана». / «Театр начинается с вешалки».

Жизнь и торчество Г. Камала - одного из основоположников татарской реалистической драматургии. Основные конфликты в комедии Г. Камала «Беренче театр» /«Первый театр». Просветительские идеи, комические средства.

Сценическое творчество С.Гиззатуллины-Волжской.

Жизнь и творчество Х. Мударрисовой. Жизнь человека искусства в повести «Бәйге хакы» / «Цена счастья».

Повторение.Тест.

37. Татар әдәбиятында табиб образлары. / Образы «целителей» в татарской литературе.

Жизнь и творчество Г.Апсалямова «Ак чәчәкләр» / «Белые цветы». Содержание текста, Приемы раскрытия образов врачей.

Жизненный и творческий путь С. Сулеймановой. Изучение отрывка из повести «Гөлбадран» / «Пижма»: «Дөнья бу... » / «Это – жизнь».

38. Укытучы – горур яңгырый! / Учитель – звучит гордо!

Творчество М. Магдеева. Фрагментарное изучение романа «Фронтовиклар» / «Фронтовики». Лиризм и орнаментализм в татарской прозе. Лирические отступления. Система образов.

О педколледже в Казани.

Ознакомление со стихотворениями о наставниках и учителях «Укытучы» / «Учитель» Р. Гаташа, «Укытучым» / «Мой учитель» Л. Шагирзяна, и с рассказом «Инша» / «Сочинение» В. Нуруллина.

Повторение материала. Тест.

Проектная работа «Мой первый учитель».

39. Һөнәрләр күп алар. / Изобилие профессий.

Изучение отрывка из повести Х. Сарьяна «Әткәм һөнәре» /«Отцовская профессия». Авторская позиция и особенность изображения главного героя.

Жизнь и творчество Г. Ахунова. Фрагментарное изучение романа «Хәзинә» /«Клад». Основное содержание романа. Реалистичное изображение темы нефти и нефтяников.

Жизнь и творчество И. Юзеева. Фрагментарное изучение поэмы «Таныш моңнар» / «Знакомые напевы». Образы молодого поколения, совместимость выбора профессии с идеалами молодой девушки.

Жизнь и творчество Х. Камалова. Изучение рассказа «Очучы» / «Летчик». Авторская позиция.

Жизнь и творчество М. Маликовой. Изучение отрывка из повести «Казан каласы – таш кала» / «Казань – город белокаменный». Особенности профессиональной подготовки градостроителей.

Биография С. Гараевой. Изучение ее стихотворения «Сварщик». Идейно-эстетический смысл произведения.

Повторение и обобщение изученного в 9 классе. Тест.

ТЕМАТИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ С ОПРЕДЕЛЕНИЕМ ОСНОВНЫХ ВИДОВ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

№№	Содержание обучения	Характеристика основных видов деятельности учащихся
1.	**В давние времена. Устное народное творчество: жанры фольклора - народные сказки.** Устное народное творчество – духовное наследие народов. Изображение в них национального мировоззрения и менталитета. Система образов в произведениях фольклора. Поэтические особенности: сравнения, олицетворения, метафоричность, аллегоричность. Сказки, их виды. Герои сказок. Поэтические особенности народных сказок. Отражение психологии и идеалов народов в сказках. Татарские народные сказки «Ак бүре» /»Белый волк», «Башмак»/ «Башмачки», «Абзар ясаучы төлке» /«Лисица-мастерица», «Өч кыз» /«Три сестры», «Куркак юлдаш» /«Трусливый спутник» и др.	Иметь представление об устном народном творчестве вообще, и о татарском фольклоре в частности. Понимать особенности произведений фольклора. Уметь пересказывать сказки «Ак бүре» / «Белый волк», «Башмак» / «Башмачки», «Абзар ясаучы төлке» /«Лисица-мастерица», «Өч кыз» /«Три сестры», «Куркак юлдаш» /«Трусливый спутник» и др.
2.	**Литературные сказки.** Созвучность и различия татарского народного устного творчества и фольклора других народов. Связь татарской литературы с фольклором. Изучение сказки К.Насыри «Патша белән карт» / «Падишах и старик». Усвоение термина литературный герой. Художественный вымысел литературной сказки Г. Тукая «Су анасы» / «Водяная». Поэтические особенности сказки – поэмы. Картина Б.Альменова «Водяная». Фольклорное начало в произведении Т.Миннуллина «Гафият турында әкият», / «Сказка о Гафияте». О кукольном театре «Әкият» в Казани.	Выразительное чтение сказок. Выявление фольклорных мотивов, образов в литературной сказке. Определение отличия сказки от фантастических произведений. Ознакомление со сказкой К.Насыри. Оценка поведения падишаха и старика. Анализ образа мудрого старика. Выявление фольклорных традиций в литературной сказке. Сравнение тукаевского текста с одноименным мультфильмом. Выучить наизусть отрывок из поэмы. Ознакомление культурными учреждениями. Кукольный театр. Поисковая работа учащихся. Выполнение проектной работы. Различия образов рассказчика и повествователя, мифических героев эпических произведений. Метафорическая природа художественного образа, его обобщающее значение и наличие оценочного значения в словесном образе. Умение выявлять разные виды художественных образов (образ человека, образ природы, образ времени года, образ животного, образ события, образ предмета).
3.	**Система образования у татар.**	Ознакомление с аналитическими текстами. Закрепление знаний и об

	Медресе «Мухаммадия», Казанская учительская школа, Казанский университет. Ознакомление с художественным произведением «Мөгаллим» / «Учитель» Г. Исхаки. Авторский идеал. Лирический герой Дардеменда:стихотворение «Кил, өйрән» /«Иди, научись» Содержание лирического текста, изображение поэтом чувств-переживаний. Символические образы в произведении. Жизнь и творчество Дардеменда.	образовательной системы у татар. Составить рассказ об учительских династиях. Пересказывать содержание художественного произведения, максимально используя характерные для стиля писателя слова, выражения. Иметь представление о движении просветительства. Отличать стихотворную речь от прозаической. Ознакомление с отрывком из драмы Г.Исхаки «Учитель», стихотворением Дардеменда «Иди, научись». Их интерпретация, элементы анализа.
4.	**Детство.** Г.Тукай. Автобиографическая повесть «Исемдә калганнар» / «Оставшиеся в памяти». Анализ образа повествователя: маленький Апуш и поэт Габдулла. Содержание произведения. Образ Тукая в изобразительном искусстве и литературе. Ознакомление с картиной Х. Казакова «Маленький Апуш», рассказом Р.Батуллы «Тукай-Апуш», путешествие в музей Тукая в деревне Кырлай Арского района РТ Ознакомление с рассказом И. Гази «Ильдус». Изображение детской шалости. Метафоричность произведения, ирония автора. Современная детская периодическая печать – журнал «Салават күпере» / «Радуга».	Пересказ произведения. Рассказать по плану. Находить созвучие между произведениями и автобиграфической повестью Г.Тукая «Оставшиеся в памяти». Судьба портрета поэта. Анализировать рассказ Р. Батуллы «Тукай – Апуш». Авторский идеал. На материале рассказа И. Гази определение особенностей художественного мира, сюжета, проблематики и тематики произведений, адресованных детям. Повторение пройденного материала.
5.	**За Родину.** Жизнь и творчество Г.Кутуя. Ознакомление с фантастическим произведением «Рөстәм маҗаралары» / «Приключения Рустема». Изображение военных будней, храбрость главного героя. Переплетение реальности и фантастики. Усвоить литературоведческий термин «сравнение». Жизнь и творчество М.Джалиля. Изучение стихотворения «Сагыну» / «Тоска», «Соңгы җыр» / «Последняя песня», либретто «Алтынчеч» / «Золотоволосая». Ознакомление с биографией композитора Н.Джиганова и исполнительницы главной арии М.Булатовой. Татарский государственный академический театр оперы и балета имени М.Джалиля. Искусствоведческие термины: либретто, опера, ария. Жизнь и творчество Ф.Карима. Изображение поэтом суровых условий войны в стихотворениях «Кыр казы» / «Дикая гусь», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» / «Много слов не высказано…». Привитие чувства долга перед Родиной.	Обобщающий анализ повести Г.Кутуя. Характеристика героев. Подготовить сообщение о героизме людей во время ВОВ. Характеризовать ритмические особенности произведений М.Джалиля, выразительное чтение. Соотносить образы лирического героя и поэта. Особенности сюжета «Алтынчеч». Вымысел автора. Сценическая судьба оперы М.Джалиля «Алтынчеч». Выразительное чтение стихотворений. Выучить наизусть отрывок. Работа над ритмом, рифмой стихотворений. Воспитание патриотических чувств у детей. Анализ, интерпретация стихотворений Ф. Карима «Кыр казы» / «Дикий гусь», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» / «Много слов не высказано…», баллады Ш. Галиева «Аталы-уллы солдатлар» / «Отец и сын солдаты». Изображение суровых условий войны в рамках одной семьи. Трагическое и героическое в произведении. Тестирование. Посковая деятельность, проектная работа.

	Творчество Ш.Галиева. Изучение баллады «Аталы-уллы солдатлар» / «Отец и сын солдаты». Литературоведческий термин «баллада». Тест. Проектная работа «Никто не забыт, ничто не забыто!»	
6.	**Где живет счастье?** Жизнь и творчество Н.Давли. Изучение его стихотворений «Бәхет кайда була?» / «Где живет счастье?», «Мин җирдә калам» / «Я остаюсь на Земле». Беседа о смысле жизни. Жизнь и творчество Ф.Хусни. Усвоение сюжета рассказа «Чыбыркы» / «Кнут» Ф.Хусни. Олицетворение, метафоричность, символический смысл произведения. Тема, идея произведения. Тест.	Выразительное чтение стихотворений. Работа над ритмом, рифмой стихотворений. Воспитание патриотических чувств у детей. Анализ, интерпретация стихотворений Н.Давли. Изображение образа мальчика в рассказе «Чыбыркы» / «Кнут» Ф.Хусни. Анализ, интерпретация произведения. Форма контроля: тест. Поисковая деятельность
7.	**Человек – частица природы.** Жизнь и творчество М. Агълямова. Эстетический идеал поэта в стихотворении «Матурлык минем белән» / «Красота всегда со мной». Изучение отрывка баллады «Җир-Ана, кояш һәм башкалар» / «Мать Земля, солнце и другие» М.Агълямова. Олицетворение. Жизнь и творчество И.И. Шишкина. Развитие речи: картина И.И.Шишкина «Утро в сосновом лесу». Проектная работа «Моя прекрасная Родина».	Выразительное чтение стихотворения, анализ. Экологическое воспитание средствами литературы. Работа над картиной. Проектная деятельность учащихся на тему: «Моя прекрасная Родина».
8.	**Юмор.** Изучение рассказов «Пирамида» Л. Лерона, «Зульфия + я» А. Гимадиева. Приемы комического. Стихотворения Ш. Галиева «Ул кем?» / «Кто он», «Әлләкем» / «Кто-то», «Мәрзия мәсьәләсе» / «Проблемы Марзии». Комическое в стихотворной форме. Повторение и обобщение материала 5 класса.	Выразительное чтение, анализ. Экологическое воспитание средствами литературы. Анализ рассказов. Знание и умение авторов передавать психологию детей. Характеристика героев. Определение юмористических приемов Ш.Галиева. Выступление с сообщениями перед классом. Обобщить литературный, фольклорный и теоретический материал, пройденный в 5 классе. Написать контрольный тест.
9.	**От мифа к реальности.** Работа со схемой. Повторение сказок, пословиц, загадок. Происхождение мифов, их классификация. Мифы разных народов: «Шүрәле» /«Шурале», «Су иясе» /«Водяная», «Өй иясе» /«Домовой», «Дедал и Икар», «Албасты» / «Демон». Пьеса «Албасты» / «Демон» Р.Батуллы. Пословицы и поговорки. Отражение в них народной психологии и идеалов. Повторить информацию о мифах, пословицах и поговорках.	Различать образы рассказчика и повествователя, мифических героев в эпическом произведении. Сущность мифических образов. Анализ мифов и мифических образов. Мифы разных народов, их просхождение. Чтение по ролям, анализ и пересказ пьесы «Албасты» / «Демон» Р.Батуллы. Знать жанровые особенности пословиц и поговорок, различать их. Использование поговорок и пословиц в монологической речи.
10.	**Народные мелодии.**	Находить общее и специфическое в народных песнях народов России.

	Народные песни. Их виды: исторические песни, обрядовые песни, игровые песни и др. Историческая песня «Көзге ачы җилләрдә» / «Осенние холодные ветра», игровая песня «Кария - Закария». Ритм, рифма игровых песен. Песня в структуре празников: «Каравон» (русский), «Сумбеля» (татарской), «Чуклеме» (чувашский) и др. Стихотворения «Туган тел» / «Родной язык», «Туган авыл» / «Родная деревня». Изучение Государственного Гимна Республики Татарстан. Повторение пройденного. Тест.	Особенности народных празников. Изучение стихотворения «Туган тел» / «Родной язык» Г.Тукая на трех языках: на татарском, русском, английском. Анализировать образ деревни в стихотворении «Туган авыл» / «Родная деревня», сравнивая с сегодняшней природой деревни. Выразительно читать текст гимна. Выучить гимн. Тестирование
11.	**Ценность человека.** Изучение стихотворения «Өч матур сүз»/ «Три прекрасных слова» Н.Исанбет, басня «Әтәч белән Сандугач» / «Петух и соловей», стихотворение «Ана»/ «Мать» М.Гафури. Изучение поэмы-сказки «Шүрәле» / «Шурале» Г.Тукая. Идеал автора, мифологический сюжет. Изображение природы Заказанья, людей, живущих в ладу с природой, их образ жизни, быт. Сценическая жизнь «Шурале» Г.Тукая. Балет (композитор Ф.Яруллин). Творчество М.Джалиля. Изучение стихотворений из цикла «Моабитские тетради»: «Чәчәкләр»/ «Цветы», «Тик булса иде ирек» /«Была бы свобода». Жизнь и творчество А. Еники. Тема родной земли в рассказе «Туган туфрак» /«Родная земля». Замысел автора. Образ главной героини Клары. Образ старика, хранителя ценностей родной земли. Повторение раздела. Тест.	Выразительное чтение стихотворения «Өч матур сүз»/ «Три прекрасных слова» Н.Исанбета, Ана»/ «Мать» М.Гафури. Аллегория: басня М.Гафури «Әтәч белән Сандугач» / «Петух и соловей». Художественная условность. Интерпретация поэмы-сказки «Шүрәле» / «Шурале» Г.Тукая. Изучение ее по частям. Используя электронный учебник, сравнить сюжет поэмы со сценами из балета. Иметь представление о татарской литературе периода Великой Отечественной войны. Знать о жизни и творчестве М.Джалиля. Выучить отрывок из программного стихотворения поэта «Чәчәкләр»/ «Цветы». Определять тему и идею произведения, пересказывать сюжет, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики, охарактеризовать тружеников села. Тестирование.
12.	**Чудо природы – зима.** Творческое наследие Г. Ибрагимова. Ознакомление с его рассказом-описанием «Кар ява» / «Снег идет». Бережное отношение к природе в стихотворениях «Кызыклы хәл» / «Интересный случай» К.Наджми, «Чыршы күлмәкләре» / «Платья ёлки» М.Файзуллиной, «Нәни чыршы» /«Маленькая ёлка» Р. Валиевой. Проектная работа «Берегите ёлок» Творчество Т.Миннуллина. Ознакомление с пьесой «Акбай һәм Кыш бабай» / «Акбай и Дед Мороз». Особенности конфликта. Повторение пройденного. Тест.	Находить в текстах рассказа и стихотворений описание зимнего пейзажа. Охарактеризовать ее. Сформулировать вопросы по тексту произведений. Проектная деятельность. Анализ произведения. Подготовить сценарий на полюбившийся отрывок пьесы. Тестирование.
13.	**Образование и просвещение.** Научная и литературная деятельность Каюма Насыри (1825-1902). Фантастический сюжет повести К. Насыри «Әбүгалисина» / «Авиценна». Просветительские идеи автора.	Фрагментарный анализ повести К. Насыри. Художественный вымысел. Понимание просветительских идей К.Насыри. Пересказ рассказа «Чүкеч» / «Молоток» Г.Сабитова. Находить общее в рассказе и стихотворении Г.Зайнашевой «Кем булырга?» / «Кем

	Музей К.Насыри в деревне Ачасыр Зеленодольского района РТ. Жизнь и творчество Г. Сабитова. Ознакомление с его рассказом «Чүкеч» / «Молоток». Осознанный выбор профессии. Изучение стихотворения Г.Зайнашевой «Кем булырга?» / «Кем быть?». Изучение рассказа «Молодость Сайдаша» М. Латифуллина. Творчество А. Алиша. Ознакомление с рассказом «Әни ялга киткәч» / «Когда мама уехала отдыхать». Творчество Ф. Яруллина. Изучение рассказа «Кояштагы тап» /«Пятно на солнце» Творчество Р. Файзуллина. Тема матери в литературе. Стихотворение «Бердәнбер» / «Единственная» Повторение пройденного материала. Обобщение. Тест.	быть?». Находить основные признаки стихотворной речи: стихотворение Г.Зайнашевой «Кем булырга?» / «Кем быть?». Определять виды рифм и способы рифмовки. Осмысленный выбор профессии. Образ знаменитого татарского композитора С. Сайдашева. Чтение рассказа. Пересказ сюжета. Образ мальчика. Психологический момент в воспитании молодого поколения. Образное мышление. Выразительное чтение стихотворения. Тестирование.
14.	**Цена дружбы.** Жизнь и творчество Дардеменда. Рассказ «Ике туган» / «Два брата». Содержание текста, Образы природы. Жизнь и творчество Х.Такташа. Ознакомление с произведением «Мокамай». Эстетический идеал. Цена дружбы. Творчество Р.Хариса. Ознакомление с пьесой «Серле алан» / «Секретная поляна». Ознакомление со стихотворениями «Дуслык балы» /«Мед дружбы» Ш.Галиева, «Дуслык, чын дуслык» / «Дружба, настоящая дружба» Э.Шарифуллиной. Повторение. Тест.	Уметь анализировать произведение. Чтение по цепочке. Тема для беседы: богатство и дружба. Рассказать содержание поэмы. Размышления автора о дружбе. Образ Мухамметзяна и лирического героя. Анализ, интерпретация произведения. Конфликт. Выразительное чтение.
15.	**Сатира.** Творчество Ф.Шафигуллина. Ознакомление с его произведениями «Ике тиен акча» / «Две копейки», «Акбай и Карабай». Сатирический стиль Ф.Шафигуллина. Музей квартира писателя в г. Зеленодольске РТ. Ознакомление с переводами В. Радлова. Просветительские идеи. Ознаакомление с его рассказом «Шаян кеше» / «Шутник». Прочитать стихотворения Ш.Галиева «Атлап чыктым Иделне» / «Перешагнул через Волгу», «Курыкма, тимим» / «Не бойся, не трону». Повторение материала.Тест.	Уметь находить основную мысль произведения. Подготовить сообщение о В.Радлове. Анализ произведения «Шутник». Анализ стихотворений Ш.Галиева. Тестирование.
16.	**Времена года.** Изучение стихотворения Р.Ахметзянова «Иртә әле» / «Рано ещё», рассказа Г.Рахима «Апрель». Жизнь и творчество Г. Баширова. Изучение отрывка из повести «Родная сторона – колыбель моя»: «Язгы сабан туйлары» / «Весенние сабантуи». Ознакомление с картиной Л. Фаттахова «Сабантуй». Прочитать информацию о детском журнале «Сабантуй». Повторение и обобщение изученного в 6 классе.	Выразительное чтение произведений. Найти в них описание пейзажа. Усвоение таких видов пересказа как сжатый пересказ, пересказ с изменением лица рассказчика. Автор и автобиографический герой повести. Изображение народного празника Сабантуй. Сравнить произведение и изображенное на картине Л.Фаттахова с реальными событиями. Выступать с развёрнутыми письменными сообщениями, обобщающими наблюдения. Написать контрольную работу.

17.	**Народ правдив.** Работа со схемой. Повторение ранее изученных жанров фольклора. Обрядовый фольклор. Семейные (рождение ребёнка, свадьба и др.) и календарные обряды. Трансформация обрядов в письменной литературе (Ф.Бурнаш «Яшь йөрәкләр» / «Молодые сердца» (драма). Баиты, их поэтические особенности (Сак-Сок), мунаджаты («Не забуду Родину»). Фольклорные мотивы в творчестве Г.Тукая («Милли моңнар» / «Национальные напевы». Проект о Г.Тукае: «Творчество Тукая». Тест.	Ознакомление с обрядами разных народов. Отражение обряда в драме Ф.Бурнаша «Молодые сердца». Изучить отрывки из драмы. Выразительно читать баиты, послушать их напев. Находить общее и специфическое в баитах тюркских народов. Изучение стихотворения «Милли моннар» / «Национальные напевы» Г.Тукая на двух языках: на татарском, русском. Выучить их наизусть. Выполнить проектную работу о Г.Тукае. Тестирование.
18.	**Слово мудрецов.** Творчество Ф.Амирхана. Связь татарской литературы с фольклором и мифологией. Ф.Амирхан «Ай өстендә Зөһрә кыз» / «Зухра на Луне». Символические образы. Авторский комментарий происходящих событий. Творчество Г. Ибрагимова. Изображение народной жизни («Алмачуар» / «Чубарый»). Система образов, образ Алмачуара. Любовь Закира к лошади. Национальная одежда, предметы обихода. Р.Миннуллин «Килен төшкәндә» /«Встреча невесты». Композитор Р.Яхин. Изучение стихотворения Х.Мударрисовой «Көмеш дага» / «Серебряная подкова». Повторение.Тест	Анализировать тексты. Определять особенности жанра. Определять тему и идею произведений, пересказывать сюжеты, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики, определять основные конфликты, пересказать основные этапы развития сюжета.
19	**Судьба страны в надёжных руках.** Ознакомление со стихотворением «Ил язмышы – ир язмышы» /«Судьба родины – судьба мужчины» А. Маликова, стихотворением в прозе «Сагыну» / «Тоска» Г. Кутуя. Чувства-переживания. Жизнь и творчество С.Хакима. Поэма «Бакчачылар» / «Садоводы». Стихотворение «Бу кырлар, бу үзәннәрдә...» / «В этих полях...» С.Хакима. Образ родного края, мифологизация образа родины. Особенности лирического рода. Лирический герой, его чувства-переживания. Фольклорные традиции в произведениях С.Хакима, художественные функции фольклорных мотивов, образов, поэтических средств в литературном произведении. Творчество Р.Тухватуллина. Изучение его повести «Җиләкле аланнар» / «Ягодные поляны». Сюжет повести. Ностальгия по	Анализ повести. Иметь представление о творчестве прозаика. Охарактеризовать сюжет произведения: тематика, проблематика, идейно-эмоциональное содержание повести. Определять функцию символических образов. Новаторство прозаика, проявившееся на разных уровнях (постановки проблемы, языка, жанровой формы произведения и т. п.).

	детству, по прошлому. Мальчик-рассказчик и совпадающий с автором повествователь. Творчество М.Магдиева. Ознакомление с повестью «Без – кырык беренче ел балалары» / «Мы – дети сорок первого года». Лиризм. Судьба детей сурового военного времени. Повторение.Тест.	
20.	**Герой своего времени.** Творчество Назипа Думави. Изображение пейзажа в стихотворении «Беренче кар» / «Первый снег». Жизнь и творчество Х. Такташа. Поэтические особенности поэмы «Алсу». Приемы повторов, рефренов в поэме. Жизненный и творческий путь Х. Туфана. «Агыла да болыт агыла»/ «Плывут и плывут облака», «Тамчылар ни дилəр? » / «О чём рассказывают капли?» Дом – музей Х.Туфана в деревне Старокарметово Аксубаевского района. Г.Тавлин «Кояш болытка кергəндə»/ «Когда тучи заслоняют солнце». Повторение.Тест	Анализировать тексты. Определять особенности жанра. Определять тему и идею произведений, пересказывать сюжеты, характеризовать персонажей, давать их сравнительные характеристики, определять основные конфликты, рассказать основные этапы развития сюжета.
21.	**Тема Родины.** Жизненный и творческий путь А.Гилязева. Возвращение татарской литературы к национальным традициям: повесть «Өч аршын җир»/ «Три аршина земли» (отрывок). Художественное осмысление национальных черт характера человека, находящегося вдали от Родины. Жизнь и творчество И.Юзеева. Драматическое произведение «Ак калфагым төшердем кулдан» /«Выронили белый калфак из рук». Социально-этическая проблематика. Человек на чужой земле. Авторские ремарки. Образы, символы. Новизна. Творчество поэта Фаннура Сафина. Изучение стихотворения его «Туган җиремə»/ «Родной земле». Лирические произведения о родине, родной природе как выражение поэтического восприятия окружающего мира и осмысление собственного мироощущения, настроения. Творчество М.Галиева. Ознакомление с повестью «Нигез»/ «Родной очаг». Отражение трудностей военного времени. Нравственная стойкость, чувство собственного достоинства, свойственные героям. Проектная работа «Моя малая Родина». Повторение.Тест.	Иметь представление о татарской литературе второй половины XX века. Фрагментарный анализ повести А. Гилязова. Охарактеризовать образы Минвали и Шамсенур. Знать содержание и особенности драмы И.Юзеева. Новаторство драматурга, проявившееся на разных уровнях (постановки проблемы, языка, жанровой формы произведения и т. п.). Воспринимать форму и содержание литературного произведения в свете общеэстетических характеристик искусства и литературы определённой эпохи. Выразительное чтение стихотворения. Поиск незнакомых слов и определение их значения с помощью словарей и справочной литературы. Устные ответы на вопросы. Любовь к своей малой родине и к своему родному краю, верность обычаям, своей семье, традициям своего народа. Выделять эпитеты, сравнения; определять тон и темп чтения; создавать иллюстрацию к произведениям. Чтение, пересказ, интерпретация повести М.Галиева.

22.	**Добро побеждает.** Жизнь и творчество Ф.Хусни Осмысление ребёнком событий войны в рассказе «Сөйләнмәгән хикәя»/ «Нерассказанная история». Жизнь и творчество Р.Хафизовой. Психология детей военных лет в рассказе «Әти кайткан көн»/ «В день возвращения отца» Р.Хафизовой. Творчество Ф.Яруллина. Своеобразное раскрытие проблем дружбы и ответственности человека за свои поступки в рассказе «Ак төнбоек»/ «Белый лотос» Ф.Яруллина, Проектная работа. Творчество Р.Корбана. Проблема взаимотношений человека и природы в стихотворении «Ярдәм итик»/ «Давайте, поможем». Своеобразие изображения детской психологии в рассказе «Биш «икеле»/ «Пять «двоек» Р.Галиуллина. Раскрытие правственных проблем в рассказе «Табыш» / «Находка» А.Ахметгалиевой. Повторение. Тест.	Выявление художественно значимых изобразительно-выразительных средств языка писателя и определение их художественной функции в рассказах Ф.Хусни, Р.Хафизовой. Противопоставление труда и безделья. Присвоение чужих заслуг в рассказе Ф.Яруллина. Проектная работа. Определять тему произведения; выбирать и использовать интонационные средства выразительности; понимать и объяснять заголовок произведения; определять главную мысль; характеризовать героев; анализировать и выражать свое отношение к героям.
23.	**Природе нужен доктор.** **М.Аглямов.** «Сөйли ак каен » / «Как березы», «Учак урыннары» / «Места костров». Сила – в преданности идеалам. Проблема »исторической памяти». Многообразие жанровых форм, стилевых черт в творчестве М.Аглямова. Проблемы взаимоотношения человека и природы в стихотворении «Балык кычкыруы»/ «Крик рыбы» З.Мансурова и в рассказе «Карач»/ «Ворон» Х.Ибрагима. Повторение и обобщение изученного в 7 классе. Тест.	Выразительное чтение стихотворения М.Аглямова и З.Мансурова. Анализ стихотворений. Поэтические приемы. Определять тему и идею произведений, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики. Выступать с развёрнутыми письменными сообщениями, обобщающими сделанные наблюдения. Писать контрольный тест.
24.	**Память о прошлом.** Предания «Сихерче кыз»/ «Колдунья» (Татарское народное предание), «Гали тугае»/ «Пойма имени Гали» (Татарское народное предание), «Моргана» (средневековое европейское предание) и др. Трансформация преданий в литературе: М.Гафури «Хан кызы Алтынчәч»/ «Ханская дочь Алтынчеч». Легенды «Күке каян барлыкка килгән?»/ «Откуда появилась кукушка?», «Зөһрә кыз»/ «Девушка Зухра» (татарская легенда), «Мистер Стуруорм» (шотландская легенда). Трансформация легенд в литературе: Ф. Яхин «Һомай кошы»/ «Птица счастья», А.Еники «Курай»/ «Курай», Ф.Яруллин «Моңлы курай»/ «Напевы курая». Информация о национальных музыкальных инструментах. Проектная работа «Музыкальные инструменты».	Иметь представление об устном народном творчестве вообще, и о жанре легенд и преданий в частности. Уметь пересказывать предания, легенды. Анализ преданий, легенд. Иметь представление о музыкальных инструментах.

	Повторение.Тест.	
25.	**Следы в истории.** Жанр путевых заметок в литературе. Ибн Фадлан. «Ибн Фадланның 921 – 922 нче елларда Болгар дәүләтенә сәфәре вакытында язылган сәяхәтнамәсе»/ «Повествование о путешествии Ахмеда Ибн Фадлана, написанное во время поездки в 921-922 годах в Булгарское государство»). Жизнь и творчество Ф. Карими. Изучение его «Путешествия в Европу». Творчество М.Юнуса. Исторические события в рассказе «Су»/ «Вода». Творчество Г. Тукая. Воспевание родной земли в стихотворении «Пар ат» / «Пара лошадей». Сказочное воссоздание поездки в Казань. Лексические и фонетические средства художественной речи. Жизнь и творчество Б.Урманче. «Триптих». Творчество Н.Назми. Изучение отрывка из повести «Агыйделдә – ак пароход»/ «Белый пароход на реке Белой». Повторение.Тест	Усвоение материалов о летописях. Пробудить интерес к историческому прошлому. Определить жанровые особенности произведений Г.Тукая. Учить наизусть отрывок из стихотворения («Пара лошадей»), при чтении обращать внимание на художественные средства живописного описания окружающего мира. Находить олицетворения, противопоставления и эпитеты.
26.	**Незабываемые годы.** Ознакомление с творчеством автопортретиста Виктора Куделькина: статья Г.Ахунова «Замандашлар портреты»/ «Портреты современников». Взаимосвязь музыки и литературы. Изучение песен военных лет: Р.Ахметзянов «Солдатлар»/ «Солдаты», «Герман көе»/ «Германская мелодия». Жизнь и творчество Ф.Карима. Изучение произведений поэта «Ант»/ «Клятва», «Кыңгыраулы яшел гармун» «Зеленая гармонь с колокольчиком», «Сибәли дә сибәли» / «Моросит и моросит». Патриотизм в поэзии периода Великой Отечественной войны. Картины природы, их роль в усилении психологизма. Творчество Т.Миңнуллина. Образ поэта М.Джалиля в драме «Моңлы бер җыр»/ «У совести вариантов нет» (отрывок). Память о М.Джалиле. Памятник поэту в Казани и барельеф его соратникам. Чтение писем военных лет. Военная тематика в литературе разных народов. Творчество башкирского поэта М.Карима. Память о войне в стихотворении «Билгесез солдат»/ «Неизвестный солдат». Творчество киргизского писателя Ч.Айтматова. Система образов,	Читать выразительно произведение с учётом его жанровой специфики, литературоведческий анализ. Определять особенности жанра. Определять тему и идею произведений, пересказывать сюжеты, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики, определять основные конфликты, рассказать основные этапы развития сюжета.

	проблема смысла жизни человека в повести «Анам кыры»/ «Материнское поле». Проектная работа «Наши герои». Повторение.Тест	
27.	**Рано повзрослели.** Творчество К. Булатовой. Изображение судьеб детей военных лет в стихотворении «Башым иям»/ «Преклоняю голову» К. Булатовой. Изображение памяти военных лет в стихотворении «Җиңү көне» / «День победы» Н. Ахмадиева, «Тулганай»/ «Щенок Тулганай» Ф.Сафина. Изображение патриотических чувств в стихотворении «Ватаным»/ «Родина» Р.Валиева. Повторение.Тест	Знать и уметь находить главную идею произведения. Владеть основными видами пересказа. Делать выводы об особенностях художественного мира, сюжетов, проблематики и тематики произведений, адресованных детям.
28.	**Образ матерей в литературе.** Жизнь и творчество Ш. Камала. Анализ новеллы «Буранда»/ «В метель». Эмоциональная насыщенность текста: средства и приемы. Особенности композиции. Творчество И.Салахова. Изображение судеб людей во времена сталинских репрессий в отрывке из цикла «Колыма хикәяләре»/ «Колымские рассказы»: «Ана тавышы» /«Зов матери». Жизнь и творчество С.Хакима. Образ родного края, материнской души в стихотворении «Әнкәй» / «Мамочка», сокровенные пожелания в стихотворении «Җырларымда телим…»/ «Желаю в песнях…» Лиризм и социально-философское осмысление историко-культурного опыта в творчестве поэтов старшего поколения. «Әнкәй» / «Мамочка» Р.Миннуллина, «Су буеннан әнкәй кайтып килә»/«Мама возвращается с реки» М.Галиева. Жизнь и творчество Ш.Хусаинова. Социально-этическая проблематика в драме «Әни килде» / «Мама приехала» Ш.Хусаинова. Система образов, символов; особенности конфликта в драме. Формирование «критического направления» в прозе и драматургии. Творчество Ф.Садриева. Нравственная проблематика в отрывке из романа «Таң җиле» / «Утренний ветер». Образ Нуриасмы. Проектная работа «Моя любимая мама». Повторение.Тест	Особенности психологизма в татарской литературе начала XX века. Обобщающий анализ произведений Ш. Камала, И. Салахова. Анализировать стихотворение С.Хакима. Иметь представление о творчестве поэта. Выявлять фольклорные традиции в стихах С.Хакима, определять художественные функции фольклорных мотивов, образов, поэтических средств в литературном произведении. Новаторство драматургов, проявившееся на разных уровнях (постановки проблемы, языка, жанровой формы произведения и т. п.). Воспринимать форму и содержание литературного произведения в свете общеэстетических характеристик искусства и литературы определённой эпохи.
29.	**Юмор.** Информация о первых сатирических журналах. Их влияние на развитие критической мысли. Жизнь и творчество Г.Камала. Конфликт в комедии «Банкрот».	Иметь представление об истории татарского театра, о жизни и творчестве Г.Камала. Знать содержание комедии Камала. Определять тему и идею, пересказывать сюжет, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики, определять основной

	Просветительские идеи, комические средства. Жизнь и творчество Г.Афзала. Особенности писательской карьеры в рассказе «Юл газабы» / «Страдания в пути». Особенности юмора в стихотворении «Тәвәккәл әби»/ «Решительная бабушка». Пародии и эпиграммы в творчестве З.Нури. Повторение. Тест.	конфликт, этапы развития сюжета. Выразительное чтение, чтение по цепочке сатирических произведений.
30.	**Великие дети народа.** Жизнь и творчество Р.Хариса. Величие души человека, философский подтекст в стихотворении «Ике гөл»/ «Два цветка» и в поэме «Гармунчы»/ «Гармонист». Жизнь и творчество Зульфата. Особенности лирического героя в стихотворениях «Шигырем ачык» / «Стих открыт», «Шундый чагы әле җанымның» / «Такое состояние души моей». Творчество актрисы Г.Кайбицкой. Ее жизненный путь. Раскрытие образа актрисы в документальной повести «Актриса» Ф.Аглии. Творчество Р.Батуллы. Своеобразие образа легендарного танцора Рудольфа Нуриева в произведении «Бию»/ «Танец» (отрывок). Повторение.Тест	Иметь представление о содержании произведения. Выразительно читать фрагменты. Охарактеризовать сюжет произведения, исторических героев.
31.	**Природа одушевленная.** Жизнь и творчество А.Халима. Изображение суровых военных лет и судеб детей в повести «Өч аяклы ат» / «Трёхногая кобыла». Жизнь и творчество Г.Хасанова. Описание явлений природы в рассказе «Беренче күк күкрәү» / «Первый гром». Творчество К.Каримова. Изображение реалистической истории в рассказе «Тимергали бабай хикәяте» /«Рассказ Тимергали бабай». Информация о детском журнале «Ялкын». Обобщение пройденного материала в 8 классе.Тест.	Различать образы рассказчика и повествователя, мифических героев в эпическом произведении. Объяснять метафорическую природу художественного образа, его обобщающее значение и наличие оценочного значения в словесном образе. Выявлять в тексте разные виды художественных образов (образ человека, образ природы, образ времени года, образ животного, образ события, образ предмета). Владеть такими видами пересказа как сжатый пересказ, пересказ с изменением лица рассказчика и др. Выступать с развёрнутыми письменными сообщениями, обобщающими сделанные наблюдения. Писать контрольную работу.
32.	**Сила слова.** Краткое содержание, проблематика, основные герои и художественные особенности дастана «Идегей» (в сокращении). *Тема для обсуждения.* Герои эпоса: национальные и общечеловеческие черты. Поэма Кул Гали «Кыйссаи Йосыф» / «Сказание о Йусуфе» - письменный памятник Булгаро-татарской литературы (XII - первая пол. XIII вв.). Воспевание мудрости, красоты, величие чувств человека в произведении. Повторение.Тест.	Иметь представление о содержании текста произведения. Выразительно читать фрагменты. Охарактеризовать сюжет произведения, исторических героев. Писать характеристику главному герою. Иметь представление о средневековой тюрко-татарской литературе, о первых литературных памятниках. Анализ проблематики и тематики, поэтических особенностей поэмы «Сказание о Йусуфе» Кул Гали.
33.	**Любовные сюжеты в средневековой татарской литературе.**	Выразительно читать, определить особенности сюжета, тематику,

	Творчества Саифа Сараи. Основные представители татарской литературы средних веков. Повторение.Тест.	проблематику, идейно-эмоциональное содержание, пересказывать сюжет, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики.
34.	Изучение поэмы Г.Кандалый «Сәхипҗәмалга» / «Сахибджамалу», романа Р.Фахрутдинова «Әсма, яки Гамәл вә җәза» / «Асма, или Деяниия и наказание» (отрывок), стихотворения Г.Тукая «Татар кызларына» /«Татарским девушкам», повестей Ф.Амирхана «Хаят», А.Гилязева «Җомга көн, кич белән» / «В пятницу, вечером…», рассказа Р.Мингалима «Сап-сары көзләр» / «Золотая осень». Эстетический идеал автора. Повторение.Тест.	Ознакомление с текстами произведений. Выразительно читать, определить особенности сюжета, тематику, проблематику, идейно-эмоциональное содержание, пересказывать сюжет, характеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики. Иметь представление о женской красоте, описанной великими писателями. Выучить отрывоки из программных стихотворений. Проводить диспут.
35.	**Лирическое начало в татарской литературе.** Изучение особенностей лирики: пейзажная лирика (Р.Зайдулла «Буран»/ «Буря», И.Иксанова «Тузганак»/ «Одуванчик»); гражданская лирика (С. Ахметзянова «Татар акылы» / «Татарская мудрость»); философская лирика (Ф.М. Шабаев «Карт имән монологы»/ «Монолог старого дуба», М..Мирза. Робагыйлар. «Карыйм да бу дөньяның дүрт ягына...» /Рубаи. «Гляжу я на Мир...»); любовная лирика (Ф.Замалетдинова «Ташлар»/ «Камни», «Кунак көткән көн»/ «День ожидания гостей», Р.Ахметзянов «Сандугач керде күңелгә» / «Душа поет»).	Находить в текстах рассказа и стихотворений описание зимнего пейзажа. Охарактеризовать их. Ознакомление с текстами произведений. Основные признаки лирических жанров, выразительное чтение. Определять виды рифм и способы рифмовки двусложных и трёхсложных размеров стиха на примере изучаемых стихотворных произведений. Работа с незнакомыми словами. Формулировать вопросы по тексту произведений. Проектная деятельность.
36.	**«Театр начинается с вешалки».** Жизнь и торчество Г.Камала - одного из основоположников татарской реалистической драматургии. Основные конфликты в комедии Г.Камала «Беренче театр» /«Первый театр». Просветительские идеи, комические средства. Сценическое творчество С.Гиззатуллиной-Волжской. Жизнь и творчество Х.Мударрисовой. Жизнь человека искусства в повести «Бәйге хакы» / «Цена счастья». Повторение.Тест.	Иметь представление об истории татарского театра, о жизни и творчестве Г.Камала. Знать содержание комедии. Определять тему и идею, пересказывать сюжет, охарактеризовать персонажей, давать им сравнительные характеристики, определять основной конфликт, охарактеризовать своеобразие стиля. Писать сочинение с элементами литературоведческого анализа. Дать оценку комедии в свете общеэстетических характеристик татарской литературы начала XX века. Анализ, интерпретация повести Х Мударрисовой. Понимать идеи автора. Осмысленный выбор профессии. Характеристика главного героя, человека интеллектуального труда.
37.	**Образы «целителей» в татарской литературе.** Жизнь и творчество Г.Абсалямова «Ак чәчәкләр» / «Белые цветы». Содержание текста, Приемы раскрытия образов врачей. Жизненный и творческий путь С.Сулеймановой. Изучение отрывка из повести «Гөлбадран» / «Пижма»: «Дөнья бу... » / «Эта – жизнь». Повторение.Тест.	Уметь анализировать произведение. Чтение по цепочке. Усвоение специальной медицинской терминологии. Жизненный и творческий путь С.Сулеймановой. Изучение отрывка из повести.
38.	**Учитель – это звучит гордо!**	Знать и уметь находить главную мысль произведения. Пересказ.

	Творчество М.Магдеева. Изучение его романа «Фронтовиклар» / «Фронтовики» (отрывок). Лиризм и орнаментализм в татарской прозе. Лирические отступления. Система образов в романе. Информация о педколледже в Казани. Ознакомление со стихотворениями о наставниках и учителях «Укытучы» / «Учитель» Р.Гаташа, «Укытучым» / «Мой учитель» Л.Шагирзяна, и рассказ В.Нуруллина «Инша» / «Сочинение». Проектная работа «Мой первый учитель». Повторение материала.	Подготовить сообщение об авторах. Анализ произведений Р.Гаташа, Л.Шагирьзяна, В.Нуруллина. Тестирование.
39.	**Изобилие профессий.** Изучение отрывка из повести Х.Сарьяна «Әткәм һөнәре» / «Отцовская профессия». Жизнь и творчество Г.Ахунова. Изучение отрывка из романа «Хәзинә» /«Клад». Жизнь и творчество И.Юзеева. Изучение отрывка из поэмы «Таныш моңнар» / «Знакомые напевы». Жизнь и творчество Х.Камалова. Изучение рассказа «Очучы» / «Летчик». Жизнь и творчество М.Маликовой. Изучение отрывка из повести «Казан каласы – таш кала» / «Казань – город белокаменный». Биография С.Гараевой. Изучение ее стихотворения «Сварщик». **Повторение и обобщение изученного в 9 классе.Тест.**	Выразительное чтение произведений. Найти в них описание пейзажа. Владеть такими видами пересказа как сжатый пересказ, пересказ с изменением лица рассказчика. Автор и автобиографический герой. Изображение праздника Сабантуй. Сравнить произведение и изображенное на картине Л. Фаттахова с реальными событиями. Выступать с развёрнутыми письменными сообщениями, обобщающими сделанные наблюдения. Писать контрольную работу.

1. Минимальный перечень произведений художественной литературы. В каждом классе по 7 произведений:

Минимум литературных произведений, предлагаемых для изучения учащимся

5 класс

К. Насыри. «Патша белән карт» / «Падишах и старик».
Г. Тукай. «Су анасы» / «Водяная».
М. Джалиль. «Алтынчәч» / «Золотоволосая» (отрывок).
Ф. Карим. «Кыр казы»/ «Дикий гусь».
Ф. Хусни. «Чыбыркы» / «Кнут» (отрывок).
М. Аглям. «Матурлык минем белән» / «Красота со мной».
Н. Давли. «Бәхет кайда була? » / «Где живет счастье? ».

6 класс

Г. Тукай. «Шүрәле» / «Шурале», «Туган авыл» /«Родная деревня».
М.Гафури. «Ана»/ «Мать».
Һ. Такташ. «Мокамай» /«Мокамай».
М. Джалиль. «Чәчәкләр» /«Цветы».
А. Еники. «Туган туфрак» /«Родная земля».

Г. Баширов. «Сабантуй»/ «Сабантуй».
7 класс
Г. Тукай. «Милли моңнар» /«Национальные мелодии».
Г. Ибрагимов. «Алмачуар»/«Чубарый» (отрывок).
С. Хаким. «Бакчачылар»/Садоводы».
Һ. Такташ. «Алсу».
Г. Кутуй. «Сагыну» / Тоска».
М. Магдиев. «Без - кырык беренче ел балалары» /«Мы – дети 41-го года» (отрывок).
М. Галиев. «Нигез» / «Отчий дом» (отрывок).
8 класс
Г.Тукай. «Пар ат» / «Пара лошадей».
Ш. Камал. «Буранда» / «В метель».
С. Хаким. «Җырларымда телим» / «Желаю в песнях».
Г. Афзал. «Юл газабы» «Страдания в пути».
Ф. Садриев. «Таң җиле» / «Утренний ветер» (отрывок).
Р. Харис. «Ике гөл» / «Два цветка.
Т. Миннуллин. «Моңлы бер җыр» /«Мелодичная песня» (отрывок).
9 класс
Г. Тукай. «Татар кызларына» / «Татарским девушкам».
Ф. Амирхан. «Хәят» (отрывок).
Г. Камал. «Беренче театр» / «Первое представление».
Г. Абсалямов. «Ак чәчәкләр»/ «Белые цветы» (отрывок).
А. Гилязев. «Җомга көн, кич белән» / «В пятницу, вечером» (отрывок).
Р. Мингалим. «Сап – сары көзләр»/ «Золотая осень».
Р. Ахметзянов. «Сандугач керде күңелгә» / «Соловей поет».

ПЛАНИРУЕМЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ОСВОЕНИЯ

Результатами освоения Примерной рабочей программы 5-9 классов является овладение учащимися знаниями, формирующими их мировоззрение, духовно-нравственные качества и эстетический вкус; овладение умениями, востребованными в повседневной жизни, позволяющими ориентироваться в окружающем мире; использование своих прав и выполнение своих обязанностей как гражданина полиэтнического, поликонфессионального государства; владение основами самоконтроля, самооценки, принятия решений и осуществления осознанного выбора в учебной и познавательной деятельности; умение читать и понять суть художественного произведения, осознанно использовать речевые средства в соответствии с задачей коммуникации; понимание ключевых проблем изученных произведений татарского фольклора, фольклора народов России и всего мира; владение элементарной литературоведческой терминологией; владение навыками сопоставления произведений татарской литературы с произведениями литератур других народов и этносов; владение монологической и диалогической речью; умение вступать в речевое общение; участвовать в диалоге (понимать точку зрения собеседника, признавать право на иное мнение); создание письменных высказываний; использование приобретенных знаний и умений за рамками учебного

Аңлатма язуы

Укыту программасы түбәндәге документларга таянып эшкәртелде:

1. Примерная рабочая программа учебного предмета «Татарская литература» для общеобразовательных организаций с обучением на русском языке (одобрена решением федерального учебно- методического объединения по общему образованию (протокол от 16 мая 2017 г. № 2/17), авторы: Мотигуллина А. Р., Ханнанов Р. Г., Гизатуллина Э. Х., Мулласалихова Г. Г..
2. Төп гомуми белем бирүнең Федераль дәүләт белем бирү стандартына үзгәрешләр кертү турында (Россия мәгариф һәм фән министрлыгында 2015 нче елның 31 нче декабрь боерыгы 1577 нче номер белән расланган) 17нче декабрь 2010 нчы ел, № 1897.
3. Төп гомуми белем бирү МБГБУ "Чистай Выселкасы гомуми урта белем бирү мәктәбе"ндә 2020-2025 нче елларга уку фәненең эш программасы Федераль дәүләт белем бирү стандарты ФДБС нигезендә.
4. МБГБУ "Чистай Выселкасы гомуми урта белем бирү мәктәбе" нең уку фәннәре буенча эш программасы төзү нигезләмәсе .

Күпмилләтле аудиториядә татар әдәбиятын укыту өчен төелгән программа бербөтен документ булып тора, ул биш өлешне иңли: аңлатма язуы; укыту курсының эчтәлеге, укыту-тематик планы; укучыларның әзерлек дәрәҗәсенә таләпләр.

Туган (татар) әдәбиятын өйрәнүнең гомуми максатлары.

Урта белем бирү системасындагы татар әдәбияты курсы сәнгатьне тормыш белән бәйләп өйрәнүне, эчтәлек белән форма берлеге, тарихилык, традиция һәм новаторлык, тарихи-культурологик мәгълүматларны аңлау, әхлакый-эстетик күзаллау булдыру, әдәбият теориясе һәм тарихы буенча төшенчәләрне үзләштерү, әдәби әсәрне бәяләү күнекмәләрен формалаштыру, әдәби телнең сәнгатьлелек чаралары белән танышуны үз эченә ала.

- туган халкының һәм җирле халыкның телен, мәдәниятен, әдәбиятын яхшы белгән, һәрьяктан камил, милли горурлык хисләре үскән шәхес (гражданин) **тәрбияләү.**

Әлеге максатны тормышка ашыру өчен, түбәндәге **бурычлар** билгеләнде:

− Татарстан төбәгендә яшәп, җирле халык белән аралашкан укучыларны төбәкнең әдәби-мәдәни байлыгы белән якыннан таныштыру;

− татар әдәбияты турындагы мәгълүматларны төрле халык фольклоры, әдәбияты, мәдәнияте, милли образлары белән чагыштырма-типологик аспектта бирү; − татар халык авыз иҗаты турында тулы күзаллау булдыру, аны баланың үз туган халыкының рухи җәүһәрләре белән чагыштырырга күнектерү;

− татар әдипләре, мәдәният әһелләре турында күзаллау булдыру, аларны танырга, аңларга, башка халык сүз сәнгатен үстерүчеләр белән чагыштырма планда бәяләргә өйрәтү;

−татар, рус, Россиядә яшәүче башка халыклар, бөтендөнья әдәбияты белеме казанышларының уртак нигезен аңлау, аларны үстерү һәм киңәйтү.

Укыту фәненең уку планында тоткан урыны

Туган (татар) әдәбияты 5-9 сыйныфларда атнага 1 сәгать өйрәнелә. 5 сыйныф - 35 сәгать, 6 сыйныф - 35 сәгать, 7 сыйныф - 35 сәгать, 8 сыйныф - 35 сәгать, 9 сыйныф - 34 сәгать.

Укыту предметының планлаштырылган нәтиҗәләре
5 нче сыйныф

Шәхси нәтиҗәләр

5 нче сыйныфны тәгәлләгәндә, укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана:

– Россия граждан тәңгәллеген тәрбияләү: Ватаныңа мәхәббәт һәм хөрмәт, аның белән горурлану, туган ягыңның тарихын, мәдәниятын белү, Татарстанның мәдәни мирасы нигезләрен белү, Россия халыклары һәм бөтен кешелек халыклары, күпмилләтле Россия җәмгыятенең гуманистик һәм традицион кыйммәтләрен үзләштерү, Ватан алдында бурыч һәм җаваплылык хисе тәрбияләү;

- мәдәни, социаль, рухи күренешләрнең күптөрлелеген исәпкә алучы фән һәм иҗтимагый практиканың хәзерге заман дәрәҗәсенә туры килә торган бөтен дөньяга караш формалаштыру;

- башка кешегә аңлы, ихтирамлы һәм дустанә мөнәсәбәт формалаштыру, Россия һәм бөтен дөнья халыкларының мәдәни, тел, дини кыйммәтләренә, мәдәниятенә, телебезгә карата ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем алучыларның танып-белү мәнфәгатьләрен исәпкә алып, һөнәрләр һәм һөнәри өстенлек бирү нигезендә белем алуга мотивация һәм белем бирүгә әзерлеген формалаштыру;

- үз эшчәнлеген мөстәкыйль оештыру; үз шәхесенең чынлыгын, эмоциональ халәтен бәяләү; социумда үз-үзеңне тоту нормаларын үтәү; уртак эшчәнлек күнекмәләренә ия булу; әхлакый нормалар һәм эстетик кыйммәтләр күзлегеннән үз эшчәнлеген бәяләү; полиэтник, полифессиональ дәүләт гражданины буларак үз хокукларын куллану һәм бурычларын үтәү;

- социаль нормаларны, төркемнәрдә һәм берләшмәләрдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен, рольләрне һәм социаль тормыш рәвешләрен үзләштерү; мәктәп үзидарәсендә һәм иҗтимагый тормышта дини, этномәдәни, социаль һәм икътисадый үзенчәлекләрне исәпкә алып, яшь компетенциясе чикләрендә катнашу;

- татар теленә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем бирү, иҗтимагый, укыту-тикшеренү, иҗади һәм башка төр эшчәнлек барышында өлкән һәм кечкенәләр белән аралашуда һәм хезмәттәшлектә коммуникатив компетентлыкны формалаштыру;

- тормышның барлык чагылышларында һәм әйләнә-тирәлеккә җаваплы мөнәсәбәтнең кирәклеген тану нигезендә Экологик культура нигезләрен формалаштыру;

- гаилә һәм җәмгыятьнең әһәмиятен аңлау, гаилә әгъзаларына ихтирамлы һәм кайгыртучан мөнәсәбәт;

- развитие эстетического осознания через освоение художественного и культурного наследия народов Татарстана, России и всего мира.

Метапредмет нәтиҗәләре:

- үз укытуның максатларын мөстәкыйль билгели белү, уку һәм танып белү эшчәнлегендә яңа бурычлар куя белү;

- яңа материалны үзләштерү төшенчә, термин, кагыйдә, закончалыкларны аңлап кабул итү. дәреслек, сүзлек белән эш итә белү;

- үз-үзеңне тикшерү, үз-үзеңне бәяләү нигезләрен белү, карарлар кабул итү һәм өйрәнү һәм танып-белү эшчәнлегендә аңлы сайлауны гамәлгә ашыру;

- белем бирү һәм танып-белү мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләр һәм символлар, модель һәм схемалар төзи, куллана һәм үзгәртеп кора белү;

- "татар теле" фәнен өйрәнүгә карата уңай омтылышта булу, татар теле белән даими кызыксыну һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштерү;

- бирелгән ситуация, яки сөйләм төренә карап бәйләнешле әңгәмә оештыру;

- мәгълүмат-коммуникация технологияләрен куллану өлкәсендә компетентлыкны формалаштыру һәм үстерү.

Предмет нәтиҗәләре

Укучы өйрәнә:

татар фольклоры,

- Россия һәм бөтен дөнья халыклары фольклоры әсәрләренең төп проблемаларын;
- татар классик һәм заманча әдәбиятын, әдәби бәйләнешләрне аңлау;
- төрле стильләр һәм жанрлар текстларын аңлы рәвештә чабып уку; текстны анализлау; төрле уку төрләрен куллану (танышу, карау, эзләнү һ.б.);
- нәфис әсәр турында фикер алышканда элементар әдәбият белеме терминологиясенә ия булу;
- әсәрне яки өзекне текстта бирелгән сүзләрне кулланып сөйли белү, тыңланган һәм яисә укылган әсәр турында сорауларга җавап бирә белү;
- төрле халыкларның фольклор һәм сәнгать әсәрләре арасында тематика, проблематика, образлар дәрәҗәсендә элемтәләр урнаштыра белү (охшашлык һәм аерымлык принцибы буенча);

Укучыга мөмкинлек бирелә:

- белем алуның алдагы баскычларында татар әдәбиятын уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

6 нчы сыйныф

Шәхси нәтиҗәләр

6 нчы сыйныфны тәгәлләгәндә, укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана:

– Россия граждан тәңгәллеген тәрбияләү: Ватаныңа мәхәббәт һәм хөрмәт, аның белән горурлану, туган ягыңның тарихын, мәдәниятын белү, Татарстанның мәдәни мирасы нигезләрен белү, Россия халыклары һәм бөтен кешелек халыклары, күпмилләтле Россия җәмгыятенең гуманистик һәм традицион кыйммәтләрен үзләштерү, Ватан алдында бурыч һәм җаваплылык хисе тәрбияләү;

- мәдәни, социаль, рухи күренешләрнең күптөрлелеген исәпкә алучы фән һәм иҗтимагый практиканың хәзерге заман дәрәҗәсенә туры килә торган бөтен дөньяга караш формалаштыру;

- башка кешегә аңлы, ихтирамлы һәм дустанә мөнәсәбәт формалаштыру, Россия һәм бөтен дөнья халыкларының мәдәни, тел, дини кыйммәтләренә, мәдәниятенә, телебезгә карата ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем алучыларның танып-белү мәнфәгатьләрен исәпкә алып, һөнәрләр һәм һөнәри өстенлек бирү нигезендә белем алуга мотивация һәм

белем бирүгә әзерлеген формалаштыру;

- үз эшчәнлеген мөстәкыйль оештыру; үз шәхесенең чынлыгын, эмоциональ халәтен бәяләү; социумда үз-үзеңне тоту нормаларын үтәү; уртак эшчәнлек күнекмәләренә ия булу; әхлакый нормалар һәм эстетик кыймматләр күзлегеннән үз эшчәнлеген бәяләү; полиэтник, полифессиональ дәүләт гражданины буларак үз хокукларын куллану һәм бурычларын үтәү;

- социаль нормаларны, төркемнәрдә һәм берләшмәләрдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен, рольләрне һәм социаль тормыш рәвешләрен үзләштерү; мәктәп үзидарәсендә һәм иҗтимагый тормышта дини, этномәдәни, социаль һәм икътисадый үзенчәлекләрне исәпкә алып, яшь компетенциясе чикләрендә катнашу;

- татар теленә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем бирү, иҗтимагый, укыту-тикшеренү, иҗади һәм башка төр эшчәнлек барышында өлкән һәм кечкенәләр белән аралашуда һәм хезмәттәшлектә коммуникатив компетентлыкны формалаштыру;

- тормышның барлык чагылышларында һәм әйләнә-тирәлеккә җаваплы мөнәсәбәтнең кирәклеген тану нигезендә Экологик культура нигезләрен формалаштыру;

- гаилә һәм җәмгыятьнең әһәмиятен аңлау, гаилә әгъзаларына ихтирамлы һәм кайгыртучан мөнәсәбәт;

- развитие эстетического осознания через освоение художественного и культурного наследия народов Татарстана, России и всего мира.

Метапредмет нәтиҗәләре

- үз укытуның максатларын мөстәкыйль билгели белү, уку һәм танып белү эшчәнлегендә яңа бурычлар куя белү;

- яңа материалны үзләштерү төшенчә, термин, кагыйдә, закончалыкларны аңлап кабул итү. дәреслек, сүзлек белән эш итә белү;

- үз-үзеңне тикшерү, үз-үзеңне бәяләү нигезләрен белү, карарлар кабул итү һәм өйрәнү һәм танып-белү эшчәнлегендә аңлы сайлауны гамәлгә ашыру;

- белем бирү һәм танып-белү мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләр һәм символлар, модель һәм схемалар төзи, куллана һәм үзгәртеп кора белү;

- "татар теле" фәнен өйрәнүгә карата уңай омтылышта булу, татар теле белән даими кызыксыну һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштерү;

- бирелгән ситуация, яки сөйләм төренә карап бәйләнешле әңгәмә оештыру;

- мәгълүмат-коммуникация технологияләрен куллану өлкәсендә компетентлыкны формалаштыру һәм үстерү.

Предмет нәтиҗәләре

<u>Укучы өйрәнә:</u>

- татар фольклоры, Россия һәм бөтен дөнья халыклары фольклоры әсәрләренең төп проблемаларын; татар классик һәм заманча әдәбиятын, әдәби бәйләнешләрне аңлау;

- төрле стильләр һәм жанрлар текстларын аңлы рәвештә чабып уку; текстны анализлау; төрле уку төрләрен куллану (танышу, карау, эзләнү һ.б.);

- нәфис әсәр турында фикер алышканда элементар әдәбият белеме терминологиясенә ия булу;

- әсәрне яки өзекне текстта бирелгән сүзләрне кулланып сөйли белү, тыңланган һәм яисә укылган әсәр турында сорауларга җавап бирә белү;

- төрле халыкларның фольклор һәм сәнгать әсәрләре арасында тематика, проблематика, образлар дәрәҗәсендә элемтәләр урнаштыра белү (охшашлык һәм аерымлык принцибы буенча);

Укучыга мөмкинлек бирелә:

- белем алуның алдагы баскычларында татар әдәбиятын уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

7 нче сыйныф

Шәхси нәтиҗәләр

7 нче сыйныфны тәгәлләгәндә, укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана:

– Россия граждан тәңгәллеген тәрбияләү: Ватаныңа мәхәббәт һәм хөрмәт, аның белән горурлану, туган ягыңның тарихын, мәдәниятын белү, Татарстанның мәдәни мирасы нигезләрен белү, Россия халыклары һәм бөтен кешелек халыклары, күпмилләтле Россия җәмгыятенең гуманистик һәм традицион кыйммәтләрен үзләштерү, Ватан алдында бурыч һәм җаваплылык хисе тәрбияләү;

- мәдәни, социаль, рухи күренешләрнең күптөрлелеген исәпкә алучы фән һәм иҗтимагый практиканың хәзерге заман дәрәҗәсенә туры килә торган бөтен дөньяга караш формалаштыру;

- башка кешегә аңлы, ихтирамлы һәм дустанә мөнәсәбәт формалаштыру, Россия һәм бөтен дөнья халыкларының мәдәни, тел, дини кыйммәтләренә, мәдәниятенә, телебезгә карата ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем алучыларның танып-белү мәнфәгатьләрен исәпкә алып, һөнәрләр һәм һөнәри өстенлек бирү нигезендә белем алуга мотивация һәм белем бирүгә әзерлеген формалаштыру;

- үз эшчәнлеген мөстәкыйль оештыру; үз шәхесенең чынлыгын, эмоциональ халәтен бәяләү; социумда үз-үзеңне тоту нормаларын үтәү; уртак эшчәнлек күнекмәләренә ия булу; әхлакый нормалар һәм эстетик кыйммәтләр күзлегеннән үз эшчәнлеген бәяләү; полиэтник, полифессиональ дәүләт гражданины буларак үз хокукларын куллану һәм бурычларын үтәү;

- социаль нормаларны, төркемнәрдә һәм берләшмәләрдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен, рольләрне һәм социаль тормыш рәвешләрен үзләштерү; мәктәп үзидарәсендә һәм иҗтимагый тормышта дини, этномәдәни, социаль һәм икътисадый үзенчәлекләрне исәпкә алып, яшь компетенциясе чикләрендә катнашу;

- татар теленә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем бирү, иҗтимагый, укыту-тикшеренү, иҗади һәм башка төр эшчәнлек барышында өлкән һәм кечкенәләр белән аралашуда һәм хезмәттәшлектә коммуникатив компетентлыкны формалаштыру;

- тормышның барлык чагылышларында һәм әйләнә-тирәлеккә җаваплы мөнәсәбәтнең кирәклеген тану нигезендә Экологик культура нигезләрен формалаштыру;

- гаилә һәм җәмгыятьнең әһәмиятен аңлау, гаилә әгъзаларына ихтирамлы һәм кайгыртучан мөнәсәбәт;

- развитие эстетического осознания через освоение художественного и культурного наследия народов Татарстана, России и всего мира.

Укыту предметының метапредмет нәтиҗәләре

- үз укытуның максатларын мөстәкыйль билгели белү, уку һәм танып белү эшчәнлегендә яңа бурычлар куя белү;

- яңа материалны үзләштерү төшенчә, термин, кагыйдә, закончалыкларны аңлап кабул итү. дәреслек, сүзлек белән эш итә белү;

- үз-үзеңне тикшерү, үз-үзеңне бәяләү нигезләрен белү, карарлар кабул итү һәм өйрәнү һәм танып-белү эшчәнлегендә аңлы сайлауны

гамәлгә ашыру;

- белем бирү һәм танып-белү мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләр һәм символлар, модель һәм схемалар төзи, куллана һәм үзгәртеп кора белү;

- "татар теле" фәнен өйрәнүгә карата уңай омтылышта булу, татар теле белән даими кызыксыну һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштерү;

- бирелгән ситуация, яки сөйләм төренә карап бәйләнешле әңгәмә оештыру;

- мәгълүмат-коммуникация технологияләрен куллану өлкәсендә компетентлыкны формалаштыру һәм үстерү.

7 нче сыйныф укучыларының татар әдәбияты буенча программада күрсәтелгән күләмдә **предмет нәтиҗәләре** түбәндәгечә чагылдырыла:

<u>Укучы өйрәнә:</u>

- татар фольклоры, Россия һәм бөтен дөнья халыклары фольклоры әсәрләренең төп проблемаларын; татар классик һәм заманча әдәбиятын, әдәби бәйләнешләрне аңлау;

- төрле стильләр һәм жанрлар текстларын аңлы рәвештә чабып уку; текстны анализлау; төрле уку төрләрен куллану (танышу, карау, эзләнү һ.б.);

- нәфис әсәр турында фикер алышканда элементар әдәбият белеме терминологиясенә ия булу;

- әсәрне яки өзекне текстта бирелгән сүзләрне кулланып сөйли белү, тыңланган һәм яисә укылган әсәр турында сорауларга җавап бирә белү;

- төрле халыкларның фольклор һәм сәнгать әсәрләре арасында тематика, проблематика, образлар дәрәҗәсендә элемтәләр урнаштыра белү (охшашлык һәм аерымлык принцибы буенча);

<u>Укучыга мөмкинлек бирелә:</u>

- белем алуның алдагы баскычларында татар әдәбиятын уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

8 нче сыйныф

Шәхси нәтиҗәләр

8 нче сыйныфны тәгәлләгәндә, укучының үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана:

– Россия граждан тәңгәллеген тәрбияләү: Ватаныңа мәхәббәт һәм хөрмәт, аның белән горурлану, туган ягыңның тарихын, мәдәниятын белү, Татарстанның мәдәни мирасы нигезләрен белү, Россия халыклары һәм бөтен кешелек халыклары, күпмилләтле Россия җәмгыятенең гуманистик һәм традицион кыйммәтләрен үзләштерү, Ватан алдында бурыч һәм җаваплылык хисе тәрбияләү;

- мәдәни, социаль, рухи күренешләрнең күптөрлелеген исәпкә алучы фән һәм иҗтимагый практиканың хәзерге заман дәрәҗәсенә туры килә торган бөтен дөньяга караш формалаштыру;

- башка кешегә аңлы, ихтирамлы һәм дустанә мөнәсәбәт формалаштыру, Россия һәм бөтен дөнья халыкларының мәдәни, тел, дини кыйммәтләренә, мәдәниятенә, телебезгә карата ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем алучыларның танып-белү мәнфәгатьләрен исәпкә алып, һөнәрләр һәм һөнәри өстенлек бирү нигезендә белем алуга мотивация һәм белем бирүгә әзерлеген формалаштыру;

- үз эшчәнлеген мөстәкыйль оештыру; үз шәхесенең чынлыгын, эмоциональ халәтен бәяләү; социумда үз-үзеңне тоту нормаларын үтәү; уртак эшчәнлек күнекмәләренә ия булу; әхлакый нормалар һәм эстетик кыйммәтләр күзлегеннән үз эшчәнлеген бәяләү; полиэтник, полифессиональ дәүләт гражданины буларак үз хокукларын куллану һәм бурычларын үтәү;

- социаль нормаларны, төркемнәрдә һәм берләшмәләрдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен, рольләрне һәм социаль тормыш рәвешләрен үзләштерү; мәктәп үзидарәсендә һәм иҗтимагый тормышта дини, этномәдәни, социаль һәм икътисадый үзенчәлекләрне исәпкә алып, яшь компетенциясе чикләрендә катнашу;

- татар теленә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем бирү, иҗтимагый, укыту-тикшеренү, иҗади һәм башка төр эшчәнлек барышында өлкән һәм кечкенәләр белән аралашуда һәм хезмәттәшлектә коммуникатив компетентлыкны формалаштыру;

- тормышның барлык чагылышларында һәм әйләнә-тирәлеккә җаваплы мөнәсәбәтнең кирәклеген тану нигезендә Экологик культура нигезләрен формалаштыру;

- гаилә һәм җәмгыятьнең әһәмиятен аңлау, гаилә әгъзаларына ихтирамлы һәм кайгыртучан мөнәсәбәт;

- развитие эстетического осознания через освоение художественного и культурного наследия народов Татарстана, России и всего мира.

Метапредмет нәтиҗәләре

- үз укытуның максатларын мөстәкыйль билгели белү, уку һәм танып белү эшчәнлегендә яңа бурычлар куя белү;

- яңа материалны үзләштерү төшенчә, термин, кагыйдә, закончалыкларны аңлап кабул итү. дәреслек, сүзлек белән эш итә белү;

- үз-үзеңне тикшерү, үз-үзеңне бәяләү нигезләрен белү, карарлар кабул итү һәм өйрәнү һәм танып-белү эшчәнлегендә аңлы сайлауны гамәлгә ашыру;

- белем бирү һәм танып-белү мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләр һәм символлар, модель һәм схемалар төзи, куллана һәм үзгәртеп кора белү;

- "туган (татар)әдәбиятын " фәнен өйрәнүгә карата уңай омтылышта булу, татар теле белән даими кызыксыну һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштерү;

- бирелгән ситуация, яки сөйләм төренә карап бәйләнешле әңгәмә оештыру;

- мәгълүмат-коммуникация технологияләрен куллану өлкәсендә компетентлыкны формалаштыру һәм үстерү.

Предмет нәтиҗәләре

<u>Укучы өйрәнә:</u>

- татар фольклоры, Россия һәм бөтен дөнья халыклары фольклоры әсәрләренең төп проблемаларын; татар классик һәм заманча әдәбиятын, әдәби бәйләнешләрне аңлау;

- төрле стильләр һәм жанрлар текстларын аңлы рәвештә чабып уку; текстны анализлау; төрле уку төрләрен куллану (танышу, карау, эзләнү һ. б.);

- нәфис әсәр турында фикер алышканда элементар әдәбият белеме терминологиясенә ия булу;

- әсәрне яки өзекне текстта бирелгән сүзләрне кулланып сөйли белү, тыңланган һәм яисә укылган әсәр турында сорауларга җавап бирә белү;

- төрле халыкларның фольклор һәм сәнгать әсәрләре арасында тематика, проблематика, образлар дәрәҗәсендә элемтәләр урнаштыра белү

(охшашлык һәм аерымлык принцибы буенча);

Укучыга мөмкинлек бирелә:

- белем алуның алдагы баскычларында татар әдәбиятын уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

9 нчы сыйныф

Шәхси нәтиҗәләр

9 нчы сыйныфны тәгәлләгәндә, чыгарылыш сыйныф укучысы үзенә һәм үзенең әйләнә-тирәсендәге кешеләргә, тормыштагы яшәеш проблемаларына карата түбәндәге шәхси кыйммәтләре формалашкан булуы күзаллана:

– Россия граждан тәңгәллеген тәрбияләү: Ватаныңа мәхәббәт һәм хөрмәт, аның белән горурлану, туган ягыңның тарихын, мәдәниятын белү, Татарстанның мәдәни мирасы нигезләрен белү, Россия халыклары һәм бөтен кешелек халыклары, күпмилләтле Россия җәмгыятенең гуманистик һәм традицион кыйммәтләрен үзләштерү, Ватан алдында бурыч һәм җаваплылык хисе тәрбияләү;

- мәдәни, социаль, рухи күренешләрнең күптөрлелеген исәпкә алучы фән һәм иҗтимагый практиканың хәзерге заман дәрәҗәсенә туры килә торган бөтен дөньяга караш формалаштыру;

- башка кешегә аңлы, ихтирамлы һәм дустанә мөнәсәбәт формалаштыру, Россия һәм бөтен дөнья халыкларының мәдәни, тел, дини кыйммәтләренә, мәдәниятенә, телебезгә карата ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем алучыларның танып-белү мәнфәгатьләрен исәпкә алып, һөнәрләр һәм һөнәри өстенлек бирү нигезендә белем алуга мотивация һәм белем бирүгә әзерлеген формалаштыру;

- үз эшчәнлеген мөстәкыйль оештыру; үз шәхесенең чынлыгын, эмоциональ халәтен бәяләү; социумда үз-үзеңне тоту нормаларын үтәү; уртак эшчәнлек күнекмәләренә ия булу; әхлакый нормалар һәм эстетик кыйммәтләр күзлегеннән үз эшчәнлеген бәяләү; полиэтник, полифессиональ дәүләт гражданины буларак үз хокукларын куллану һәм бурычларын үтәү;

- социаль нормаларны, төркемнәрдә һәм берләшмәләрдә үз-үзеңне тоту кагыйдәләрен, рольләрне һәм социаль тормыш рәвешләрен үзләштерү; мәктәп үзидарәсендә һәм иҗтимагый тормышта дини, этномәдәни, социаль һәм икътисадый үзенчәлекләрне исәпкә алып, яшь компетенциясе чикләрендә катнашу;

- татар теленә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү;

- белем бирү, иҗтимагый, укыту-тикшеренү, иҗади һәм башка төр эшчәнлек барышында өлкән һәм кечкенәләр белән аралашуда һәм хезмәттәшлектә коммуникатив компетентлыкны формалаштыру;

- тормышның барлык чагылышларында һәм әйләнә-тирәлеккә җаваплы мөнәсәбәтнең кирәклеген тану нигезендә Экологик культура нигезләрен формалаштыру;

- гаилә һәм җәмгыятьнең әһәмиятен аңлау, гаилә әгъзаларына ихтирамлы һәм кайгыртучан мөнәсәбәт;

- развитие эстетического осознания через освоение художественного и культурного наследия народов Татарстана, России и всего мира.

Метапредмет нәтиҗәләре

- үз укытуның максатларын мөстәкыйль билгели белү, уку һәм танып белү эшчәнлегендә яңа бурычлар куя белү;

- яңа материалны үзләштерү төшенчә, термин, кагыйдә, закончалыкларны аңлап кабул итү. дәреслек, сүзлек белән эш итә белү;

- үз-үзеңне тикшерү, үз-үзеңне бәяләү нигезләрен белү, карарлар кабул итү һәм өйрәнү һәм таныл-белү эшчәнлегендә аңлы сайлауны гамәлгә ашыру;

- белем бирү һәм танып-белү мәсьәләләрен хәл итү өчен билгеләр һәм символлар, модель һәм схемалар төзи, куллана һәм үзгәртеп кора белү;

- "татар теле" фәнен өйрәнүгә карата уңай омтылышта булу, татар теле белән даими кызыксыну һәм шулар нигезендә белем алуның алдагы баскычларында татар телен уңышлы үзләштерү;

- бирелгән ситуация, яки сөйләм төренә карап бәйләнешле әңгәмә оештыру;

- мәгълүмат-коммуникация технологияләрен куллану өлкәсендә компетентлыкны формалаштыру һәм үстерү.

Предмет нәтиҗәләре

Чыгарылыш сыйныф укучысы өйрәнә:

- татар фольклоры, Россия һәм бөтен дөнья халыклары фольклоры әсәрләренең төп проблемаларын; татар классик һәм заманча әдәбиятын, әдәби бәйләнешләрне аңлау;

- төрле стильләр һәм жанрлар текстларын аңлы рәвештә чабып уку; текстны анализлау; төрле уку төрләрен куллану (танышу, карау, эзләнү һ. б.);

- нәфис әсәр турында фикер алышканда элементар әдәбият белеме терминологиясенә ия булу;

- әсәрне яки өзекне текстта бирелгән сүзләрне кулланып сөйли белү, тыңланган һәм яисә укылган әсәр турында сорауларга җавап бирә белү;

- төрле халыкларның фольклор һәм сәнгать әсәрләре арасында тематика, проблематика, образлар дәрәҗәсендә элемтәләр урнаштыра белү (охшашлык һәм аерымлык принцибы буенча);

Чыгарылыш сыйныф укучысына мөмкинлек бирелә:

- белем алуның алдагы баскычларында татар әдәбиятын уңышлы үзләштергә шартлар тудыру.

Уку предметының эчтәлеге

5 нче сыйныф

№	Бүлекнең исеме	Кыскача эчтәлек	Сәгать саны
1	**Борын -борын заманда. Халык авыз иҗаты: фольклор жанрлары – халык әкиятләре.**	Халык авыз иҗаты-халыкның рухи мирасы. Аның милли бизәген, милләт үзенчәлеген сүрәтләү. Халык авыз иҗаты әсәрләрендә образлар системасы. Фольклор әсәрләренең шигъри үзенчәлекләре: чагыштыру, сынландыру, метафоралылык, аллегориялелек. Анда халыкның теләк-омтылышының чагылышы. Фольклорның вариантлы булуы. Фольклор әсәрләрен башкаручылар (әкият сөйләүчеләр, чичәннәр һ.б.). Фольклор әсәрләренең төрләре, жанрлары. Балалар фольклоры (бишек җырлары, табышмаклар, тизәйткечләр һ.б.). Әдәбият теориясе. Фольклор. Халык авыз иҗаты	4

		Татар халык әкиятләре. Халык прозасының бер төре буларак әкиятләр. Әкиятләрнең хайваннар турында, тылсымлы, тормыш-көнкүреш төрләре булуы. Әкият геройлары. Халык әкиятләренен шигъри үзенчәлекләре. Әкиятләргә салынган мәгънә, аларның әкият төзәтүгә юнәлдерелгән булуы, фәлсәфәсе.Әкиятләрдә халык психологиясе һәм идеалларының чагылыш табылуы. **«Ак бүре» (татар халык әкияте).** Әкияттә яхшылык белән явызлык көрәше. Әкияттә халык морале, тылсым элементлары. Ак бүренең төрки халыкларның тотемы булуы. Әкияттәге традицион образлар. Тылсымлы әкиятләрнең поэтикасы. Тылсымлы әкияттә фантастика. **Татар халык әкияте «Абзар ясаучы төлке»**, **«Өч кыз. «Башмак», «Куркак юлдаш», рус халык әкиятләре «Төлке белән Алёнушка», башкорт халык әкияте «Карга ни өчен исемен әйтеп бетерми?»** Төрле халык әкиятләрендәге уртак һәм аермалы яклар. Әкиятләрдә халыкның яшәү рәвеше, менталитеты чагылышы. Әкият геройлары, аларга хас сыйфатлар. Әдәбият теориясе. Әкият. Әкият төрләре. Әкиятләрнең теле. Гипербола, литота. Әкият формулалары. Чагыштыру.	
2	**Әдәби әкиятләр.**	Халык әкиятләреннән үсеп чыккан автор әкиятләре турында мәгълүмат. Аларның башка халык әкиятләреннән уртак һәм аермалы яклары. Татар әкиятләренең фольклор белән бәйләнеше. Автор әкиятләрендә халык әкиятләренең мотивлары, образларының үстерелеше **Каюм Насыйри.** Тормыш юлы турында мәгълүмат. **«Патша белән карт»** әкияте. “Әдәби герой” терминын өйрәнү. **Габдулла Тукай.** Әдип турында мәгълүмат. **«Су анасы» әкият-поэмасы**. Әдәби әкиятнең сәнгатьчә бирелеше. Әкият-поэмада кеше һәм табигать мөнәсәбәтләре. Су анасы мифик образы. Әсәрдә малай образының бирелеше, аңа салынган мәгънә. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Аның иҗаты, ачыш-табышлары. Өзек өстендә эш. Татар әдәбиятының фольклор белән бәйләнеше. Әдәбият теориясе. Әкият-поэма төшенчәсе. **Фәнис Яруллинның «Хәтерсез Күке» әкияте.** Әкиятнең эчтәлеге. Күке образы. Авторның ачышы. Халык әкиятләре уртак яклары. **Владимир Дальның«Кар кызы» әкияте.** Рус халык әкиятынең эчтәлеге.«Төлке белән Алёнушка» әкияте белән уртак яклары. **Ганс Христиан Андерсенның «Борчак өстендәге принцесса» әкияте.** Әкиятләрдә төрле катлам халык вәкилләрен ачу үзенчәлеге. Әкияттә халык әкиятләренә хас үзенчәлекләр. **Туфан Миңнуллинның «Гафият турында әкият» әкият-пьесасы.** Драматургиядә халык әкиятләренең мотивын куллану. Гафият исемле малай, әкиятче, мифик образлар, урман җәнлекләре образлары. Алар аша автор идеясенең ачылуы. Әдәбият теориясе. Әкият-пьеса төшенчәсе. **«Әкият» курчак театры турында мәгълүмат.** Театрлар тарихында курчак театрларының урыны, әһәмияте. Казандагы «Әкият» курчак театрының бинасы, репертуары, җитәкчелеге, режессёрлары,	4

		актёрлары.	
3	**Хыял канатларында**	**Адлер Тимергалин** Адлер Тимергалин турында белешмә. **«Сәер планетада».** Әсәрдәге вакыйгалар аша балаларда җаваплылык хисләре тәрбияләү. Әсәрдәге фантастик алымнар. Теоретик төшенчә. Фантастика. Фантастик элементлар. **Рудольф Эрих Распе. «Сигез аяклы куян».** Барон Мюнхгаузен маҗараларының берсен өйрәнү. Әсәрдәге чынбарлык белән фантастиканың нисбәте	1
4	**Мәгърифәт баскычлары.**	**Белемгә омтылу. «Мөхәммәдия» мәдрәсәсе** турында мәгълүмат.Мәдрәсәнең 1882 нче елда Казанда ачылуы. Анда белем алучыларның шәкертләр дип аталуы. **Казанның Татар укытучылар мәктәбе** турында мәгълүмат. Аның 1876 нчы елда ачылуы. Дүрт ел дәвамында белем алган укучыларның рус теле укытучысы булып китүе. Аларны Василй Радлов, Василий Богородицкий, Каюм Насыйри укытуы. **Казан университеты** турында мәгълүмат. Аның 1804 нче елның 17 нче ноябрендә ачылуы. Анда Карл Фукс, Илья Березин, Николай Лобачевский эшләве. Анда белем алган атаклы кешеләр. Хәзер аның Казан (Идел буе) федераль университеты дип аталуы. **Гаяз Исхакый.** Язучы турында мәгълүмат. **«Мөгаллим» пьесасы белән танышу**. Салих образы. Аңа салынган автор идеалы. **Дәрдемәнд.** Дәрдемәндның тормышы һәм иҗаты. **«Кил, өйрән...» шигыре.** «Кил, өйрән...» шигыренә бәйләп телләр белүнең әһәмияте турында сөйләшү.Лирик герой һәм шагыйрьнең хыяллары. Лирик текстның эчтәлеге, символик образлар.	4
5	**Балачак.**	**Габдулла Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәреннән өзек**. Әсәрдә кечкенә Апуш һәм шагыйрь Тукай образының бирелүе. Автобиографик әсәр герое белән Тукай арасында уртак һәм аермалы яклары. Кечкенә Габдулла образының сәнгатьтә һәм әдәбиятта, **Хаҗиморат Казаковның «Кечкенә Апуш» картинасында** сурәтләнеше. Картина белән танышу. **Рабит Батулла. «Тукай-Апуш» әсәре.** Кечкенә Апушка хас сыйфатлар. Аның иптәшләреннән аермалы ягы – сәләтле булуы. **Габдулла Тукайның Кырлайдагы музее.** Музей урнашкан төбәк. Андагы истәлекле экспонатлар. Теоретик мәгълүмат. Мемориаль комплекс. И.Газиның “Ильдус” хикәясе белән танышу. Балачак шаянлылыгы ,әсәрнең метафоралылыгы, авторның ирониясе. **Замандаш балалар журналы - «Салават күпере».** Аның тарихы һәм бүгенгесе турында мәгълүмат.	4
6	**Туган ил өчен!**	**Гадел Кутуйның тормыш юлы һәм иҗаты. «Рөстәм маҗаралары» повестеннан** «Әби әкияте», «Яз җиткәч», «Сихерле чәчәкләр», «Расад» бүлекләрен уку. Әсәрдә сугыш вакытының бирелеше. Рөстәм образы турында сөйләшү. Малайга хас батырлык сыйфатлары. Хыял белән чынбарлык арасындагы аерманы табарга өйрәнү. Чагыштыру. **Муса Җәлилнең тормыш юлы һәм иҗаты.**	6

		«Сагыну», «Соңгы җыр» шигырьләре. Аларга салынган хисне аңлау. **«Алтынчәч»либреттосыннан** өзек өйрәнү. Либреттоның әкияткә һәм дастанга нигезләнеп язылган булуы. Аның төп каһарманнары: Тугзак ана, Җик, Алтынчәч. **Нәҗип Җиһановның** либреттога музыка язуы. Композиторның иҗаты. **Муса Җәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры** турында мәгълүмат. **Җырчы Мөнирә Булатова иҗаты.** Ул башкарган арияләр. Язмышының опера сәнгате белән бәйле булуы. Сәнгать терминнары: либретто, опера, ария турында белешмә бирү. **Фатих Кәримнең «Кыр казы», «Ватаным өчен», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» шигырьләрен** уку. Аларда Туган илне саклау, ярату хисләренең салынган булуы. **Шәүкәт Галиев.** **«Аталы-уллы солдатлар» балладасы.** Илне басып алучыларга көрәштә халыкның фидәкарьлеге. Ил батырларына хөрмәт. Әдәбият теориясе. Баллада.	
7	**Бәхет кайда була?**	**Нәби Дәүлинең тормыш юлы һәм иҗаты. «Бәхет кайда була?» «Мин җирдә калам»шигырьләрендә** бәхет эзләү һәм табу кебек фәлсәфи мәсьәләнең чишелеше. Лирик герой өчен бәхетнең үзе яшәгән җирдә булуы. Теоретик төшенчә.Шигырь. Ритм. Рифма. **Фатих Хөсни.** Автор турында белешмә. **«Чыбыркы» хикәясе**нең сюжет элеменларын өйрәнү. Әсәрнең темасы, идеясы, бүлекләрнең символикасы,метафоралылыгы, гәүдәләнеше. Авторның бала психологиясен ачу үзенчәлеге. Әдәбият теориясе. Сюжет. Сюжет элементлары (экспозиция, төенләнеш, вакыйгалар үстерелеше, кульминация, чишелеш).	4
8	**Кеше – табигать баласы.**	**Мөдәррис Әгъләмовның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. «Матурлык минем белән» шигыре, «Җир-ана, кояш һәм башкалар» балладасы.** Матурлыкны табигатьтән эзләү мотивы. Гәүдәләнеш алымнары.Табигатьнең кешеләргә мәрхәмәтле булуы, аны сакларга кирәклеге. **Рәссам Иван Иванович Шишкин тормыш юлы һәм иҗаты. "Наратлык урманында иртә"картинасы буенча сөйләм телен баету.** Аның Татарстан белән бәйле язмышы. Иҗаты. **Тест. Проект эше: Гүзәл табигатьле туган ягым"**	3
9	**Юмор.**	**Ләбиб Леронның «Пирамида» хикәясе.** Укучыларда белем алуга теләк тудыру. Укымыйча гына белемле булып булмавын ачыклау. Теоретик төшенчә. Юмор. **Алмаз Гыймадиев.** **«Зөлфия + ... мин» хикәясе.** Яшүсмерләрне беренче мәхәббәт хисләренең сурәтләнеше. Язуда гына түгел, тормышта да хаталар җибәрергә ярамавын ачыклау. Шаян хикәянең язылу алымнары. **Шәүкәт Галиев.** **«Ул кем?» «Әлләкем», «Мәрзия мәсьәләсе» шигырьләре.** Шагыйрьнең табышмак, юмористик шигырьләрендә бала хисләренең ачылышы. Шигърияттә шаянлыкның бирелеше.	5

		5 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау, гомумиләштерү.	
Барлыгы:			35

Укучылар тарафыннан өйрәнү өчен тәкъдим ителә торган әдәби әсәрләр минимумы
5 нче сыйныф

К. Насыйри. «Патша белән карт»
Г. Тукай. «Су анасы»
М. Җәлил. «Алтынчәч»
Ф. Кәрим. «Кыр казы»
Ф. Хөсни. «Чыбыркы»
М. Әгъләм. «Матурлык минем белән»
Н. Дәүли. «Бәхет кайда була? »

6 нчы сыйныф

№	Бүлекнең исеме	Кыскача эчтәлек	Сәгать саны
1	**Мифтан–чынбарлыкка.**	**Халык авыз иҗаты.** Фольклор – халыкның коллектив иҗат җимеше. Анда халыкның теләк-омтылышының чагылышы. Фольклорның вариантлы булуы. Фольклор әсәрләренең жанрларын гомуми күзаллау. Балалар фольклоры (бишек җырлары, табышмаклар, тизәйткечләр, мәкальләр һ.б.). Башка халык авыз иҗаты белән чагыштыру. Әдәбият теориясе. Фольклор. Халык авыз иҗаты. **Мифлар. Татар халык мифлары.** Мифларның килеп чыгышы, классификациясе. Схема белән эш. Төрле халыкларда мифлар. Мифик геройлар турында төшенчә. Миф белән әкиятнең аермасы. Рус, грек мифлары белән чагыштыру. «Шүрәле», «Су иясе», «Өй иясе», «Дедал белән Икар», “Албасты” мифлары. Мифларны өйрәнгән галимнәр. Язучылар иҗатында мифик геройлар. Рабит Батулланың “Албасты” пьесасы. Әдәбият теориясе.Миф.Мифик геройлар. **Мәкальләр һәм әйтемнәр.** Мәкальнең акыл бирү, сөйләмне матурлау өчен кулланылуы. Мәкальләрнең тематикасы. Әйтемнең күчерелмә мәгънәдә кулланылган, сөйләмнең эмоциональ көчен арттыра торган жанр булуы. Мәкаль белән әйтемнең аермасы. Татар мәкальләре һәм әйтемнәренең русча эквивалентлары. Аларда халык психологиясе һәм идеалының чагылышы. Әдәбият теориясе. Мәкаль, әйтем.	3

2	**Милли моңнар**	**Халык җырлары.** Халык җырларының авторы халык булуы. Аларның вариантлылыгы. Халык җырларының төрләре: тарихи җырлар,йола җырлары, уен җырлары. Аларның килеп чыгу үзенчәлеге. Йола бәйрәмнәреннән Сөмбелә бәйрәме. Чуваш халык бәйрәме Чуклеме. Тарихи җырлар. **"Көзге ачы җилләрдә"** җыры. Уен җырлары. **"Кәрия-Зәкәрия"** җыры. Уен җырларының ритмы, рифмасы. Әдәбият теориясе. Халык җырлары. Халык җыры жанрлары. Йолалар, йола җырлары. Тарихи җырлар. Уен җырлары. **Шигърияттә халык көе.** Шагыйрьләрнең кайбер шигырьләре халык тарафыннан көйгә салынуы. Г.Тукайның "Туган тел" шигыре. Аның төрле телләргә тәрҗемә ителүе. **Г.Тукайның "Туган авыл"** шигыре. Аның дә халык җыры кебек яратып җырлануы, киң таралган булуы. Композитор **А.Монасыйпов** турында кыскача белешмә. Кешенең балачагы үткән туган якның кадере. Татарстан Республикасы Дәүләт Гимнын өйрәнү. Үткәннәрне кабатлау. Тест	3
3	**Кеше кадере.**	**Нәкый Исәнбәт.** Язучы турында кыскача белешмә. **"Өч матур сүз" шигыре**. Әти-әни, туган илнең кадере. Шигырьдәге лирик герой. Шигырьнең диалог формасында язылуы. Шигырьнең Г.Тукайның "Туган тел" шигыре белән аваздашлыгы. Әдәбият теориясе. Лирик герой. Сынландыру. **Мәҗит Гафури.** Рус мәсәлчеләре белән чагыштырып өйрәнү. **"Әтәч белән сандугач"** мәсәле. **М. Гафури "Ана" шигыре**. Шигырьдә ана өчен бала, бала өчен ана кадере. Н.Исәнбәт шигырьләре белән аваздашлыгы. Бишек җырларының әһәмияте турында мәгълүмат. Әдәбият теориясе. Мәсәл. **Роберт Миңнуллин.** Шагыйрь турында кыскача белешмә. **"Әни кирәк"шигыре.** **Габдулла Тукай. "Шүрәле" әкият-поэмасы.** Әсәрдә егет һәм Шүрәле образларының бирелеше, аларга салынган мәгънә. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Авторның идея-эстетик идеалы. Казан арты табигатенең , анда яшәүче халык,тормыш рәвеше, көн-күреше. **Фәрит Яруллин.** Композитор турында белешмә**. "Шүрәле" поэмасы буенча балетның** сәхнә тормышы. **Муса Җәлил.** Шагыйрьнең тормыш юлы, сугыш чоры иҗаты, **"Моабит дәфтәрләре"** циклына кергән шигырь турында мәгълүмат. М.Җәлилнең музей-квартирасы. **"Чәчәкләр", "Тик булса иде ирек" шигыре.** Шигырьнең язылу урыны, вакыты. Шигырьдәге символлар. Чәчәкләрнең матурлык һәм үлемсезлек символы буларак бирелүе. Туган илне ярату, туган илне саклау идеясе. Ә.Еникинең тормыш юлы, иҗаты**. "Туган туфрак"** әсәрендә туган җир темасы. Автор фикере. Төп герой-Клара образы. Үткәннең кыйммәтен саклаучы карт образы. "Кеше кадере" бүлеге буенча йомгаклау дәресе. Тест.	6
4	**Кыш-табигать могҗизасы.**	**Галимҗан Ибраһимов.** Әдип турында кыскача белешмә. **"Кар ява" хикәясе.** Кышкы табигать, кар яву күренешенең тасвирлануы. Хикәядә чагыштырулар.	3

		К. Нәҗми “”кызыклы хәл” шигырендә табигатькә сак караш темасы. **Мәрзия Фәйзуллина.** Тормыш юлы, иҗаты турында кыскача белешмә. **“Чыршының күлмәкләре” шигыре.** Шигырьнең эчтәлеге, поэтик яңгырашы. Чагыштырулар, сынландыру. Шигырьдә күтәрелгән экология проблемасы. **Резеда Вәлиева.** Шагыйрә турында кыскача мәгълүмат. **“Нәни чыршы” шигыре.** Шигырьнең эчтәлеге, кулланылган троплар. Шигырьдә күтәрелгән проблема. Проект эше. ” Чыршыларны саклагыз”. **Туфан Миңнуллин.** Тормыш юлы турында мәгълүмат (5 сыйныфта үткәннәргә өстәмә). **“Акбай һәм Кыш бабай” пьесасы.** Пьесада Яңа ел бәйрәменә әзерлекнең бирелеше. Кыш бабай белән Кар кызы теләкләре. Яңа ел белән котлау сүзләре. Котфликтның бирелеш үзенчәлекләре. Үткәннәрне кабатлау. Тест.	
5	**Аң- белем.**	**Каюм Насыйри.** Әдип турында кыскача белешмә. Аның энциклопедист галим булуы. Фольклорчы, этнограф, әдәбиятче, тарихчы булу эшчәнлеге. Казандагы һәм Яшел Үзән районындагы музейлары. **“Әбүгалисина” фантастик сюжетлы кыйссасы.** Әбүгалисина һәм Әбелхарис образлары. Аларның белемгә омтылышлары, белем өйрәнүдәге тырышлыклары. Авторның мәгърифәтчелек идеаллары. К.Насыйринаң Яшел Үзән районы Ачасыр авылындагы музее. **Габделхәй Сабитов.** Язучы турында кыскача белешмә. **“Чүкеч” хикәясе.** Һөнәр сайлауның үзенчәлекләре. **Г.Зәйнәшевнең “Кем булырга”** шигырен өйрәнү. **М.Латифуллин “Сәйдәшнең яшьлеге**»хикәясе. **Абдулла Алиш.** Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. **“Әни ялга киткәч” хикәясе.** Әдәбият теориясе. Хикәяләүче. **Фәнис Яруллин.** Әдип турында кыскача белешмә. **“Кояштагы тап” хикәясе.** Хикәядә ялганның, ялкаулыкның фаш ителүе. Яманлыкның эзе калуы. Әдәбият теориясе. Притча. **Равил Фәйзуллин.** Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат.**“Бердәнбер” шигыре.** Шигырьнең төп идеясе. Әдәбиятта ана образы. Шигырьнең төзелеше. “Аң-белем” бүлеге буенча кабатлау дәресе.	7
6	**Дуслык кадере.**	**Дәрдемәнд.** Әдип турында кыскача белешмә. **“Ике туган” хикәясе.** Табигать образы. **Х.Такташның** тормышы һәм иҗаты.” **Мокамай” әсәре** белән танышу. Шагыйрьнең эстетик идеалы. Дуслык кадере. **Р.Харисның** күпкырлы эшчәнлеге. **“Серле алан”** пьесасы белән танышу. **Эльмира Шәрифуллина.** Шагыйрә турында кыскача мәгълүмат. **“Дуслык, чын дуслык!” шигыре.** Шигырьнең эчтәлеге, төзелеше. Дуслыкның көче турында уйлану. **Шәүкәт Галиев.** Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. **“Дуслык балы” шигыре.** Шигырьнең эчтәлеге. Шигырьдә күтәрелгән милләтара дуслык, толерантлык проблемалары. Шигырьнең строфалары, рифмалары, троплар.	4

		“Дуслык кадере” бүлеге буенча кабатлау. Тест.	
7	**Сатира.**	**Фаил Шәфигуллин. “Ике тиен акча” хикәясе.** Хикәянең эчтәлеге. Марат образы. Хикәядәге юмор. Язучының юмор аша әйтергә теләгән фикере. **«Акбай белән Карабай» хикәясе.** Язучының Яшел Үзән районындагы музее. **В. Радлованың** тәрҗемә эше. Галимнең мәгърифәтчелек идеяләре. **“Шаян кеше” хикәясе.** **Шәүкәт Галиев. “Курыкма, тимим”, “Атлап чыктым Иделне” шигырьләре.** Шигырьләрнең эчтәлекләре. Һәр шигырьдәге юмор. “Көлке көлә килә...” бүлеге буенча кабатлау.	4
8	**Ел фасыллары.**	**Роберт Әхмәтҗанов.** Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат. **“Иртә әле...” шигыре.** Шигырьдә табигать тасвиры. Кулланылган әдәби алымнар. Туган ил кадере. Әдәбият теориясе. Пейзаж. **Гәрәй Рәхим.** Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат. **“Апрель” хикәясе.** Әсәрнең эчтәлеге. Төп идеясе. Хикәядәге чагыштырулар. Автор игътибарны юнәлткән табигать кануны. Әдәбият теориясе. Портрет. **Гомәр Бәширов.** Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. **“Туган ягым- яшел бишек” повесте. “Язгы сабан туйлары”** белән танышу. Сабантуй турындагы өзекнең эчтәлеге. Сабантуй бәйрәменең тасвирлап бирелеше. Көрәшче егетләр, Хәкимҗан образлары. Сурәтләү чаралары. Сабантуй бәйрәме тарихы. **Лотфулла Фәттахов.** Рәссамның тормышы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Сабантуй” картинасында сурәтләнгән табигать, авыл кешеләре. **Балалар өчен чыга торган газета-журналлар. “Сабантуй” журналы.** Журнал басылып чыгу тарихы. Журнал рубрикалары. Мәкаләләрнең эчтәлеге. Бүлекне кабатлау.	4
Барысы:			35

Укучылар тарафыннан өйрәнү өчен тәкъдим ителә торган әдәби әсәрләр минимумы
6 нчы сыйныф

Г. Тукай. «Шүрәле», «Туган авыл».
М.Гафури. «Ана»
Һ. Такташ. «Мокамай»
М. Җәлил. «Чәчәкләр»
А. Еники. «Туган туфрак» .
Г. Бәширов. «Сабантуй»

7 нче сыйныф

№	Бүлекнең исеме	Кыскача эчтәлек	Сәгать саны
1	**Халык хаклы.**	Алда өйрәнгән фольклор жанрларын кабатлау. Схема өстендә эш. Халык тормышы, йола фольклоры. Гаилә йолалары (бала туу, туй) һәм башка календарь йолалар. Йолаларның әдәбиятта бирелеше. Ф.Бурнаш “ Яшь йөрәкләр”. Бәетләр ,аларның шигъри үзенчәлекләре. **(“Сак- Сок”)** мөнәҗәтләр **(“Илемне онытмам”) . Г, Тукай** иҗатында фольклор мотивларының бирелеше**. (“Милли моңнар”).**	**3**
2	**Аксакаллар сүзе**	**Ф.Әмирханның иҗаты.** Татар әдәбиятының фольклор һәм мифология белән бәйләнеше. **Ф.Әмирхан “Ай өстендә Зөһрә кыз”.** Әкияттә образлар системасы, символик образлар. Авторның күренешләргә үз фикере. **Г. Ибраһимовның иҗаты. “Алмачуар” әсәрендә** халык тормышының бирелеше. Әсәрдә образлар системасы, Алмачуар образы. Закирның атка карата мәхәббәте. Татар халкының милли киемнәре, бизәнү әйберләре белән танышу. **Р.Миңнуллинның “ Килен төшкәндә”** әсәрен уку. **Р.Яхинның эшчәнлеге**. Композиторның тормыш юлы, иҗаты белән танышу. **Х.Мөдәрисова иҗаты.”Көмеш дага” әсәре.**	**6**
3	**Ил язмышы ышанычлы кулларда**	**Ә.Маликовның “Ил язмышы- ир язмышы” шигырен** өйрәнү. Гражданлык лирикасы, пафос турындагы төшенчәләрне үзләштерү. **Г. Кутуй иҗаты. ”Сагыну” нәсере.** Нәсер һәм инверсия күренеше турында белешмә бирү. **С.Хәкимнең** тормышы юлы һәм иҗаты. **“Бакчачылар “ поэмасын** өйрәнү. Бөек Ватан сугышы вакытындагы тормышны сүрәтләү**. “Бу кырлар , бу үзәннәрдә” шигыре**. Туган як образы, туган җир образын мифлаштыру. С.Хәким иҗатында фольклор гадәтне ачыклау, фольклор мотивларның функциясе, шигъри әсәрләрдә образлар, чыганакларны уңышлы куллану. Лирик геройның үзенчәлекләре, лирик герой образы, аның кичерешләре. **Р.Төхвәтуллин иҗаты. “Җиләкле аланнар” повестыннан** өзек өйрәнү. Сюжет сызыгы. Балачакны, үткәнне сагыну. Сөйләүче- малай, автор белән тәңгәл фикердә булуы. **М.Мәһдиев иҗаты. “Без- кырык беренче ел балалары” повесте** белән танышу. Ачы сугыш елларында балаларның язмышын сүрәтләү.	**8**
4	**Заман герое**	**Н.Думавиның иҗаты. ”Беренче кар” шигырендә** табигать күренешен тасвирлау. **Һади Такташның тормыш юлы, иҗаты. ”Алсу “ поэмасының** шигъри үзенчәлекләре, кабатлаулар. Поэмада рефрена күренеше. **Х.Туфанның тормыш һәм иҗат юлы. “Агыла да болыт агыла” шигыре.** Х.Туфанның Аксубай районындагы музее. **Г.Тавлинның “Кояш болытка кергәндә” романыннан** өзек белән танышу. Әсәрдәге вакыйгалар аша шәхес культы фаҗигасен ачу. Кабатлау.	**5**

5	**Туган ил темасы**	**А.Гыйляҗевнең тормыш юлы, иҗат юлы.** Татар әдәбиятының милли сәнгать традицияләренә әйләнеп кайтуы. **“Өч аршин җир” повесты** белән танышу. Туган җиреннән ерак булган кешенең сәнгатьчә фикер йөртү юллары. **И. Юзеевның** тормыш юлы һәм иҗаты. **“Ак калфакны төшердем кулдан “ исемле драма** әсәре. Әсәрдә социаль –этик проблемалар. Кешене чит илдә тасвирлау. Автор ремаркалары. Образлар,символлар. **Ф.Сафин иҗаты. ”Туган җиремә” шигырен** өйрәнү. Туган җиргә, туган табигатькә, тирә-юньне булган мөнәсәбәтне сәнгатьчә ачуга багышланган лирик әсәр. М.**Галеев иҗаты. “Нигез” повестеннән** өзек белән танышу. Әсәрдә сугыш чоры вакытының авырлыкларын сүрәтләү. Геройларга хас булган әдәплелек, үз-үзеңә ышану хисләренең чагылышы. Авторның образлар аша фикер йөртүе. “Минем кечкенә Ватаным” темасына проект эше.	**4**
6	**Яхшылык җиңә**	**Ф.Хөснинең** тормыш юлы һәм иҗаты**. “Сөйләнмәгән хикәя” хикәясендә**” баланың сугыш чоры вакыйгаларын аңлавы. **Р.Хафизова иҗаты. “Әти кайткан көн” хикәясендә** сугыш чоры балаларының психологиясе. **Ф.Яруллин иҗаты. “Ак төнбоек” хикәясендә** дуслык проблемасының яктыртылуы, кешенең үз кыланышларына җаваплы булу темасының бирелеше. **Р.Корбан иҗаты. ”Ярдәм итик” шигырендә** табигать һәм кешенең үзара мөнәсәсбәтләре. Р.**Галиуллинның “Биш икеле” хикәясендә** бала психологиясенең үзенчәлекле бирелеше.	**6**
7	**Табигатькә табиб кирәк**	**М.Әгъләмов “Каеннар булсаң иде”, ”Учак урыннары”** әсәрләре белән танышу. М.Әгъләмов иҗатында тарихи истәлекләр проблемасының күтәрелеше, күпкырлы жанр формалары , стиль үзенчәлекләре. **З. Мансуровның “ Балык кычкыруы” һәм Х. Ибраһимовның “ “Карач” хикәясендә** Кеше һәм табигатьнең үзара мөнәсәбәтләре проблемасы. 7 нче сыйныфта үткәннәрне кабатлау һәм йомгаклау.	**3**
		Барлыгы:	**35**

Укучылар тарафыннан өйрәнү өчен тәкъдим ителә торган әдәби әсәрләр минимумы
7 нче сыйныф

Г. Тукай. «Милли моңнар».
Г. Ибраһимов. «Алмачуар».
С. Хаким. «Бакчачылар».
Һ. Такташ. «Алсу».
Г. Кутуй. «Сагыну».
М. Мәгдиев. «Без - кырык беренче ел балалары».
М. Галиев. «Нигез» .

8 нче сыйныф

№	Бүлекнең исеме	Кыскача эчтәлек	Сәгать саны
1	**Узганнар турында хәтерләү**	Халык авыз иҗаты. Риваятьләр. **“Сихерче кыз”,.“Гали тугае” , “Моргана” риваятьләрен** уку. Риваятьләрнең әдәбиятта яктыртылышы. Легенда жанрына гомуми күзаллау. **М.Гафури “ Хан кызы Алтынчәч” “Күке каян барлыкка килгән?” , Зөһрә кыз” (татар халык легендасы), “Мистер Стуруорм” (борынгы шотланд легендасы)** белән танышу. **Ф.Яхин “Һомай кошы, Ә.Еники “Курай”хикәяләрен уку ,Ф.Яруллин “Моңлы курай”шигырен** күзаллау. Милли уен кораллары белән танышу. Проект эше” Музыкаль инструментлар”.	5
2	**Тарих эзләре**	Сәяхәтнамәләр һәм елъязмалар. **Ибне Фадлан.“Ибн Фадланның 921-922 елларда Болгар дәүләтенә сәфәре вакытында язылган сәяхәтнамәсе”.** **Фатих Кәрими тормыш юлы һәм иҗаты “Аурупа сәяхәтнамәсе”ннән өзек** белән танышу. **Миргазиян Юныс иҗаты. “Су”хикәясе.** Казан Кремле тыюлыгы турында тарихи вакыйгалар турындагы мәгълүмат. **Г.Тукай иҗаты. “Пар ат” шигыре.** Туган җиргә мәдхия җырлау. Казанга әйләнеп кайткандагы кичерешләр.Әдәби теленең лексик һәм фонетик чараларын куллану. Габдулла Тукай исемендәге Дәүләт премиясе. **Бакый Урманче иҗаты. ” Пар ат” картинасы.** “Триптих” Урманче. **Нажар Нәҗми иҗаты. “Агыйделдә –ак пароход”әсәреннән** өзек уку. “Казанның тарихи урыннары”. Кабатлау. Тест.	6
3	**Онытылмас еллар**	**Рәссам Виктор Куделькин** иҗаты белән танышу. **Гариф Ахуновның “Замандашлар портреты**”статьясын уку. **Роберт Әхмәтҗанов “Солдатлар”, “Герман көе”** шигырьләре. Музыка һәм әдәбиятның үзара бәйләнеше. **Фатих Кәримнең тормыш юлы һәм иҗаты. ”Ант” шигыре**. **“Кыңгыраулы яшел гармун” поэмасыннан өзек, “Сибәли дә сибәли” әсәрләре** белән танышу. Татар гармунының тарихы. Бөек Ватан сугышы чорында шигъриятә патриотлык хисләре.Табигать рәсемнәре, кеше психикасына аларның роле. **Т. Миңнуллин иҗаты. “Моңлы бер җыр”драмасында** Муса Җәлил образы. “Моңлы бер җыр”драмасы буенча эш. Казанда М.Җәлил һәйкәле. Хат үрнәкләре белән танышу. Фронт хатлары. **Мостай Кәрим иҗаты. ”Билгесез солдат” шигырендә** сугыш истәлекләре. Кыргыз язучысы **Чыңгыз Айтматов иҗаты. “Анам кыры”** әсәрендә кешенең яшәү мәгънәсе проблемасы. Проект эше “Безнең геройлар”. Кабатлау.	6

4	**Иртә олыгайганнар**	**Клара Булатова иҗаты. ”Башым иям”шигырендә** сугыш чоры балалары язмышы. **Нур Әхмәдиев иҗаты. “Җиңү көне” шигырендә** сугыш елларына истәлекләр. **Факил Сафин иҗаты. “Тулганай”әсәре.** **Разил Вәлиев иҗаты. “Ватаным” шигыре.** Шигырьдә патриотик хисләр чагылышы. Бүлекне кабатлау. Тест.	3
5	**Әдәбиятта аналар образы.**	**Шәриф Камалның тормыш юлы һәм иҗаты. “Буранда”новелласына** анализ.Текстның эмоциональ бизәлеше. Чыганаклар һәм алымнар. **Ибраһим Салахов иҗаты. “Колыма хикәяләре” “Ана тавышы”өзеге.** Әсәрләрдә сталин репрессиясенә дучар булган кешеләр язмышы. Сибгат Хәким тормыш юлы һәм иҗаты.”Әнкәй”шигырендә туган як образы, ана күңеленең чагылышы. **С.Хәким. “Җырларымда телим”шигыре.** **Роберт Миңнуллин иҗаты. “Әнкәй”шигыре**. **Марсель Галиев иҗаты. “Су буеннан әнкәй кайтып килә**”. Өлкән буын шагыйрь иҗатында лирик һәм социаль-этик фикер йөртү алымнары , тарихи- культурада гореф –гадәтләренең күтәрелеше темасы. **Ш.Хөсәеновның тормыш юлы һәм иҗаты. (“Әни килде”) ”Әниемнең ак күлмәге” драмасыннан** өзек. Драмада социаль-этик проблема. Әдәплелек. **Фоат Садриев иҗаты. ”Таң җиле”романыннан өзекләр.** Нуриасма образы. Проект эше “Яраткан әнием” Бүлекне гомумиләштереп кабатлау. Тест.	7
6	**Юмор**	XX гасыр башы беренче сатирик журналлар турында мәгълүмат. **“Чикерткә”, “Карчыга”, Уклар” әсәрләре,** аларның критик фикер йөртү үсешендә роле. **Г.Камалның тормыш юлы һәм иҗаты. “Банкрот” комедиясендә** конфликт. Мәгърифәтчелек эшчәнлеге , чаралар. Хәйләсез дөнья –файдасыз. Г.Камал “Банкрот” комедиясе. **Гамил Афзалның** тормыш юлы һәм иҗаты. **”Юл газабы”хикәясендә** язучылык үзенчәлекләре. Тәвәккәл әби”шигырендә шигырьдә комик үзенчәлекләр. Зәки Нури иҗаты, пародия, эпиграммалар. Кабатлау. Тест.	3
7	**Татар халкының сөеклеләре**	**Ренат Харисның** тормыш юлы һәм иҗаты. “**Гармунчы”поэмасыннан** өзек. **“Ике гөл”шигыре**. Кеше күңеленең бөеклеге, философик әсәр. **Зөлфәтнең** тормыш юлы һәм иҗаты. “**Шигырем-ачык!”** әсәрендә лирик геройның бирелеше, ”Шундый чагы әле җанымның”шигыре. **Галия Кайбицкая** иҗаты. Тормыш юлы. **“Артистка”** документаль повестында атриса образы. **Рабит Батулла** иҗаты. **“Бию ”әсәре**. Легендарь биюче Р.Нуриев образының үзенчәлеге. Тест	3

8	**Җанлы табигать**	**Айдар Хәлимнең** тормыш юлы һәм иҗаты. **“Өч аяклы ат”** повестыннан өзектә сугыш чоры елларының авырлыгы, балалар язмышы тамасының күтәрелеше. **Гарәфи Хәсәнов** иҗаты. **“Беренче күк күкрәү” хикәясе. Камил Кәримов иҗаты, ”Тимергали бабай хикәяте**”ндә барган вакыйгалар чынлыкта булган хәлләргә корылган булуы. **“Ялкын”**журналына күзәтү. Үткәннәрне йомгаклау.	2
БАРЛЫГЫ:			35

Укучылар тарафыннан өйрәнү өчен тәкъдим ителә торган әдәби әсәрләр минимумы
8 нче сыйныф

Г.Тукай. «Пар ат».
Ш. Камал. «Буранда».
С. Хәким. «Җырларымда телим».
Г. Афзал. «Юл газабы».
Ф. Садриев. «Таң җиле».
Р. Харис. «Ике гөл» / «Два цветка.
Т. Миңнуллин. «Моңлы бер җыр» /«Мелодичная песня» (отрывок).

9 нчы сыйныф

№	Бүлекнең исеме	Кыскача эчтәлек	Сәгать саны
1	**Сүз көче**	Дастаннар турында төшенчә бирү. **“Идегәй” дастаныннан** өзек. Кыскача эчтәлеге, күтәрелгән проблема, төп геройлар, сәнгать үзенчәлекләре. Әңгәмә өчен тема: геройлар: милли гомумкешелек сыйфатлары. **Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф”** поэмасы- Болгар-татар әдәбиятының (XII- XIII гасырның беренче яртысы) язма истәлеге. Зирәклелеккә, матурлылыкка, кеше хисләренең куәтлегенә дан җырлау. Кабатлау. Тест.	5
2	**Урта гасыр татар әдәбиятында мәхәббәт сюжетлары**	Төрки- татар әдәбияты вәкилләре. **Сәиф Сарай иҗаты. “Сөһәйл вә Гөлдерсен” дастаныннан** өзек белән танышу.	2

3	**Татар әдәбиятында хатын-кыз образлары.**	**Г.Кандалый “Сәхипҗамал” поэмасы,** **Р.Фәхретдин “Әсма, яки гамәл вә җәза” романыннан** өзек, **Г.Тукай “ Татар кызларына” шигыре .** **Ф.Әмирхан “Хәят” повесте,** **А.Гыйләҗев “ Җомга көн кич белән”** **Р. Мингалим “Сап- сары көзләр”хикәясе.** Әсәрләрдә идея-эстетик идеалның чагылышы. Кабатлау. Тест.	6
4	**Татар әдәбиятыннан лирик башлангыч**	Татар шигърияте : пейзаж лирикасы: **Р.Зәйдулланың «Буран» шигыре.** **И.Иксанова « Тузганак».** Гражданлык лирикасы: **С.Әхмәтҗанова “Татар акылы”, “Сүнмәс балкыш” шигыре.** Фәлсәфи лирика: **М.Шабаев “ Корыган имән монологы”** **М.Мирза. Робагыйлар “Карыйм да бу дөнья ның дүрт ягына”.** **Мәхәббәт лирикасы: Ф. Җамалетдинова “ Ташлар”, “Кунак көткән көн”.** **Р.Әхмәтҗанов “ Сандугач керде күңелгә”.** Бүлекне кабатлау.	6
5	**Театр элгечтән башлана**	Татар драматургиясенә нигез салучыларның берсе - Г.Камалның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. **Г.Камалның “ Беренче театр”** комедиясендә төп конфликтлар. Мәгърифәтчелек идеяләре, комик чаралар. **С.Гыйззәтуллина –Волжскаяның** сәхнә тормышы, иҗаты. **Х.Мөдәррисованың** тормыш юлы һәм иҗаты. Сәнгать кешесе тормышының **“Бәйге хакы” повестенда** чагылыш табуы. Кабатлау. Тест.	3
6	**Татар әдәбиятында табиб образлары**	**Г.Әпсәләмовның тормыш юлы һәм иҗаты. “Ак чәчәкләр” романының** эчтәлеге, табиб образының яктыртылыш алымнары. **С.Сөйләймانованың** тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. **“Гөлбадран”, “Дөнья бу…” повестеннан** өзек уку.	4
7	**Укытучы горур яңгырый**	**М.Мәһдиев иҗаты. ”Фронтовиклар” романыннан** өзек өйрәнү. Лирик чигенүләр. Образлар системасы. **Р. Гаташның** остазлар һәм укытучыларга багышланган **“ Укытучы”, Л.Шагыйрьҗанның “ Укытучы” шигыре, В. Нуриевның “Инша “ хикәясе** белән танышу. Материалны кабатлау. Проект эше “ Минем беренче укытучым”.	4
8	**Һөнәрләр күп алар**	**Х.Сарьян «Әткәм һөнәре”.** Авторның төп геройны тасвирлау үзенчәлекләре, автор позициясе. **Г.Ахуновның** тормыш юлы һәм иҗаты. “**Хәзинә” романыннан** өзек. Романның төп эчтәлеге. Нефть һәм нефтьчеләр темасының чынбарлыкта сүрәтләнеше.	5

		И.Юзеевның тормыш юлы һәм иҗаты. **“Казан каласы- таш кала**” өзеген өйрәнү. Шәһәртөзүчеләр һөнәренә әзерләү үзенчәлекләре. С.Гәрәеваның тормыш юлы. “**Сварщик егет”** шигырен өйрәнү. Шигырьнең идея-эстетик мәгънәсе. Йомгаклау.	
БАРЛЫГЫ:			35

Укучылар тарафыннан өйрәнү өчен тәкъдим ителә торган әдәби әсәрләр минимумы
9 нчы сыйныф

Г. Тукай. «Татар кызларына» .
Ф. Әмирхан. «Хәят».
Г. Камал. «Беренче театр».
Г. Әбсәләмов. «Ак чәчәкләр».
А. Гыйләҗев. «Җомга көн, кич белән».
Р. Мингалим. «Сап – сары күзләр».
Р. Әхмәтҗанов. «Сандугач керде күңелгә».

Тематик планлаштыру

5 нче сыйныф

№	Дәрес темасы, эчтәлек элементы
	1 нче чирек- 9 сәг. **Борын -борын заманда. Халык авыз иҗаты: фольклор жанрлары –халык әкиятләре -4 сәг.** **Әдәби әкиятләр - 4 сәг** **Хыял канатларында -1 сәг.**
1	**Акыллы сүзгә ни җитә!** Халык авыз иҗаты-халыкның рухи мирасы. Аның милли бизәген, милләт үзенчәлеген сүрәтләү. Халык авыз иҗаты әсәрләрендә образлар системасы. Фольклор әсәрләренең шигъри үзенчәлекләре: чагыштыру, сынландыру, метафоралылык, аллегориялелек.
2	**Яхшылыкка каршы яхшылык.** Татар халык әкиятләре. «Ак бүре» (татар халык әкияте). Халык прозасының бер төре буларак әкиятләр. Әкиятләрнең хайваннар турында, тылсымлы, тормыш-көнкүреш төрләре булуы. Әкият геройлары. Халык әкиятләренен шигъри үзенчәлекләре. Әкиятләргә салынган мәгънә, аларның әкият төзәтүгә юнәлдерелгән булуы,

	фәлсәфәсе. Әкиятләрдә халык психологиясе һәм идеалларының чагылыш табылуы. **).** Әкияттә яхшылык белән явызлык көрәше. Әкияттә халык морале, тылсым элементлары. Ак бүренең төрки халыкларның тотемы булуы. Әкияттәге традицион образлар. Тылсымлы әкиятләрнең поэтикасы. Тылсымлы әкияттә фантастика.
3	**Булма син төлке, булырсың көлке.** Татар халык әкияте «Абзар ясаучы төлке», «Өч кыз», «Башмак», «Куркак юлдаш. Әкиятләрдә халыкның яшәү рәвеше, менталитеты чагылышы. Әкият геройлары, аларга хас сыйфатлар.
4	**Ана дигән хәзинә.** Татар халык әкияте «Өч кыз», «Башмак», «Куркак юлдаш”. Әдәбият теориясе. Әкият. Әкият төрләре. Әкиятләрнең теле. Гипербола, литота. Әкият формулалары. Чагыштыру.
	Әдәби әкиятләр - 4сәг
5	**Яшәгән, ди, булган, ди... . К.Насыйриның тормыш юлы һәм иҗаты, «Патша белән карт» әкияте.** Халык әкиятләреннән үсеп чыккан автор әкиятләре турында мәгълүмат. Аларның башка халык әкиятләреннән уртак һәм аермалы яклары. Татар әкиятләренең фольклор белән бәйләнеше. Каюм Насыйри. Тормыш юлы турында мәгълүмат. «Патша белән карт» әкиятен уку. “Әдәби герой” терминын кертү.
6	**Юк дип әйтмә, бардыр ул... .Габдулла Тукай. «Су анасы» әкият-поэмасы.** **Байназар Әлменов.** Әдип турында мәгълүмат Әдәби әкиятнең сәнгатьчә бирелеше. Әкият-поэмада кеше һәм табигать мөнәсәбәтләре. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Аның иҗаты, ачыш-табышлары. Әкият-поэма өзеге өстендә эш. Татар әдәбиятының фольклор белән бәйләнеше. Әдәбият теориясе. Әкият-поэма төшенчәсе.
7	**Әкиятче бездә кунакта. Туфан Миңнуллинның «Гафият турында әкият» әкият-пьесасы. «Әкият» курчак театры турында мәгълүмат.** Драматургиядә халык әкиятләренең мотивын куллану. Гафият исемле малай, әкиятче, мифик образлар, урман җәнлекләре образлары. Алар аша автор идеясенең ачылуы. Әдәбият теориясе. Әкият-пьеса төшенчәсе.
8	**Әкияттә кунакта. Владимир Дальның«Кар кызы» әкияте. Ганс Христиан Андерсенның «Борчак өстендәге принцесса» әкияте.** Рус халык әкиятынең эчтәлеге.«Төлке белән Алёнушка» әкияте белән уртак яклары. Әкиятләрдә төрле катлам халык вәкилләрен ачу үзенчәлеге. Әкияттә халык әкиятләренә хас үзенчәлекләр. **Фәнис Яруллинның «Хәтерсез Күке» әкияте.** Әкиятнең эчтәлеге. Күке образы. Авторның ачышы. Халык әкиятләре белән уртак яклары. Театрлар тарихында курчак театрларының урыны, әһәмияте. Казандагы «Әкият» курчак театрының бинасы, репертуары, җитәкчелеге, режессёрлары, актёрлары.
	Хыял канатларында- 1 сәг.

9	**Әкият тә түгел, чын да түгел... Адлер Тимергалин. «Сәер планетада».** Адлер Тимергалин турында белешмә. Әсәрдәге вакыйгалар аша балаларда җаваплылык хисләре тәрбияләү. Әсәрдәге фантастик алымнар. Теоретик төшенчә. Фантастика. Фантастик элементлар. **Рудольф Эрих Распе. «Сигез аяклы куян».** Барон Мюнхгаузен маҗараларының берсен өйрәнү. Әсәрдәге чынбарлык белән фантастиканың нисбәте.
	2 нче чирек- 8 сәг. Мәгърифәт баскычлары-4 сәг. Балачак - 4 сәг.
	Мәгърифәт баскычлары- 4 сәг.
10	**Белем укудан башлана. «Мөхәммәдия» мәдрәсәсе. Казанның Татар укытучылар мәктәбе.** «Мөхәммәдия» мәдрәсәсе турында мәгълүмат. Мәдрәсәнең 1882 нче елда Казанда ачылуы. Анда белем алучыларның шәкертләр дип аталуы. Казанның Татар укытучылар мәктәбе турында мәгълүмат. Аның 1876 нчы елда ачылуы. Дүрт ел дәвамында белем алган укучыларның рус теле укытучысы булып китүе. Аларны Василй Радлов, Василий Богородицкий, Каюм Насыйри укытуы.
11	**Казан университеты.** Казан университеты турында мәгълүмат. Аның 1804 нче елның 17 нче ноябрендә ачылуы. Анда Карл Фукс, Илья Березин, Николай Лобачевский эшләве. Анда белем алган атаклы кешеләр. Хәзер аның Казан (Идел буе) федераль университеты дип аталуы.
12	**Галим кеше хөрмәткә лаек! Гаяз Исхакый. «Мөгаллим» пьесасы белән танышу**. Язучы турында мәгълүмат Салих образы. Аңа салынган автор идеалы.
13	**Кил, өйрән... Дәрдеменд. «Кил, өйрән...» шигыре.** Дәрдемендның тормышы һәм иҗаты. «Кил, өйрән...» шигыренә бәйләп телләр белүнең әһәмияте турында сөйләшү.Лирик герой һәм шагыйрьнең хыяллары. Лирик текстның эчтәлеге, символик образлар.
	Балачак -4 сәг.
14	**Исендә калганнар. Габдулла Тукайның «Исемдә калганнар» автобиографик әсәреннән өзек**. Әсәрдә кечкенә Апуш һәм шагыйрь Тукай образының бирелүе. Автобиографик әсәр герое белән Тукай арасында уртак һәм аермалы яклары. Кечкенә Габдулла образының сәнгатьтә һәм әдәбиятта бирелеше.
15	**Г.Тукай иҗаты.** Г.Тукайның шигырьләрен, экиятләрен уку. Габдулла Тукайның Кырлайдагы музее. Музей урнашкан төбәк. Андагы истәлекле экспонатлар. Теоретик мәгълүмат. Мемориаль комплекс.
16	**Бөек Тукай һәм бәләкәй Апуш.** Хаҗиморат Казаковның «Кечкенә Апуш» картинасыннын сурәтләнеше. Картина белән танышу. **Рабит Батулла.«Тукай-Апуш» әсәре. Габдулла Тукайның Кырлайдагы музее.** Кечкенә Апушка хас сыйфатлар. Аның иптәшләреннән аермалы ягы – сәләтле булуы.

	3 нче чирек- 11 сәг. **Балачак - 1 сәг.** **Туган ил өчен! -6 сәг.** **Бәхет кайда була?- 4 сәг.**
17	**«Салават күпере» журналы. И.Газиның “Ильдус” хикәясе.** И.Газиның “Ильдус” хикәясе белән танышу. Балачак шаянлылыгы ,әсәрнең метафоралылыгы, авторның ирониясе. «Салават күпере» журналы. Аның тарихы һәм бүгенгесе турында мәгълүмат.
	Туган ил өчен! -6 сәг.
18	**«Рөстәм маҗаралары» әсәре. Гадел Кутуйның тормыш юлы һәм иҗаты.** Рөстәм маҗаралары» повестеннан «Әби әкияте», «Яз җиткәч», «Расад» бүлекләрен уку. Әсәрдә сугыш вакытының бирелеше. Рөстәм образы турында сөйләшү. Малайга хас батырлык сыйфатлары.
19	**Сихерле чәчәкләр.(«Рөстәм маҗаралары» әсәреннән өзек)** «Расад» бүлекләрен уку. Әсәрдә сугыш вакытының бирелеше Хыял белән чынбарлык арасындагы аерманы табарга өйрәнү. Чагыштыру. .
20	**Мин сине шундый сагындым. Муса Җәлилнең тормыш юлы һәм иҗаты.** **«Сагыну», «Соңгы җыр» шигырьләре. «Алтынчәч»либреттосы. Муса Җәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры.** Аларга салынган хисне аңлау.
21	**«Алтынчәч». Җырчы Мөнирә Булатова иҗаты.** Ул башкарган арияләр. Язмышының опера сәнгате белән бәйле булуы. «Алтынчәч»либреттосыннан өзек өйрәнү. Либреттоның әкияткә һәм дастанга нигезләнеп язылган булуы. Аның төп каһарманнары: Тугзак ана, Җик, Алтынчәч. Нәҗип Җиһановның либреттога музыка язуы. Композиторның иҗаты. Муса Җәлил исемендәге Татар дәүләт академия опера һәм балет театры турында мәгълүмат.
22	**Кыр казы. Фатих Кәримнең «Кыр казы», «Ватаным өчен», «Сөйләр сүзләр бик күп алар...» шигырьләрен** уку. Аларда Туган илне саклау, ярату хисләренең салынган булуы.
23	**Аталы-уллы солдатлар. Шәүкәт Галиев. «Аталы-уллы солдатлар» балладасы.** Илне басып алучыларга көрәштә халыкның фидәкарьлеге. Ил батырларына хөрмәт. Әдәбият теориясе. Баллада.
	Бәхет кайда була?- 4 сәг
24	**“Бәхет кайда була?”. Нәби Дәүлинең тормыш юлы һәм иҗаты. «Бәхет кайда була?» шигыре.** Бәхет эзләү һәм табу кебек фәлсәфи мәсьәләнең чишелеше.

25	**Туган җирдә минем бәхетем. «Мин җирдә калам» шигыре.** Лирик герой өчен бәхетнең үзе яшәгән җирдә булуы. Теоретик төшенчә. Шигырь. Ритм. Рифма.
26	**Минем холкым – минем язмышым. Фатих Хөсни. «Чыбыркы» хикәясе**. Автор турында белешмә. «Чыбыркы» хикәясенең сюжет элеменларын өйрәнү.
27	**Фатих Хөсни. «Чыбыркы» әсәре**.4,5 нче өлешләр. Әсәрнең темасы, идеясы, бүлекләрнең символикасы,метафоралылыгы, гәүдәләнеше. Авторның бала психологиясен ачу үзенчәлеге. Экспозиция, төенләнеш, вакыйгалар үстерелеше, кульминация, чишелеш
	4 нче чирек- 8 сәг. **Кеше табигать баласы- 3 сәг.** **Юмор- 5 сәг.**
	Кеше табигать баласы- 5 сәг.
28	**Мөдәррис Әгъләмов «Матурлык минем белән» шигыре,** Мөдәррис Әгъләмовның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу
29	**Җир-ана, кояш һәм башкалар. «Җир-ана, кояш һәм башкалар» балладасы.**. Матурлыкны табигатьтән эзләү мотивы. Гәүдәләнеш алымнары.Табигатьнең кешеләргә мәрхәмәтле булуы, аны сакларга кирәклеге.
30	**Дәрес - проект “Гүзәл табигатьле туган ягым”.**
	Юмор- 5 сәг.
31	**Белем – нур, белмәү – хур.Ләбиб Леронның «Пирамида» хикәясе.** Укучыларда белем алуга теләк тудыру. Укымыйча гына белемле булып булмавын ачыклау. Теоретик төшенчә. Юмор.
32	**Беренче хисләр. Алмаз Гыймадиев.** **«Зөлфия + ... мин» хикәясе.** Яшүсмерләрне беренче мәхәббәт хисләренең сурәтләнеше. Язуда гына түгел, тормышта да хаталар җибәрергә ярамавын ачыклау. Шаян хикәянең язылу алымнары.
33	**Шәвәли шуклыгы. Шәүкәт Галиев. «Ул кем?». «Әлләкем», «Мәрзия мәсьәләсе» шигырьләре.** Шагыйрьнең табышмак, юмористик шигырьләрендә бала хисләренең ачылышы. Шигърияттә шаянлыкның бирелеше.
34	**Кабатлау дәресе. Уйныйк та көлик!**
35	**Йомгаклау дәресе**

6нчы сыйныф

Дәрес	Дәрес темасы, эчтәлек элементы

тәртибе	
	1 нче чирек- 9 сәг. **Мифтан– чынбарлыкка -3 сәг.** **Милли моңнар -3 сәг.** **Кеше кадере- 3сәг.**
1	**Халык авыз иҗаты жанры: мифлар. Татар халык мифлары.** Мифларның килеп чыгышы, классификациясе. Схема белән эш. Төрле халыкларда мифлар. Мифик геройлар турында төшенчә.
2	**«Шүрәле», «Су иясе», «Өй иясе», «Дедал белән Икар», “Албасты” мифлары. Рабит Батулланың “Албасты” пьесасы.** Мифларны өйрәнгән галимнәр. Язучылар иҗатында мифик геройлар. Рус, грек мифлары белән чагыштыру. Рабит Батулланың “Албасты” пьесасы. Әдәбият теориясе. Миф. Мифик геройлар.
3	**Мәкальләр һәм әйтемнәр.** Мәкальнең акыл бирү, сөйләмне матурлау өчен кулланылуы. Мәкальләрнең тематикасы. Әйтемнең күчерелмә мәгънәдә кулланылган, сөйләмнең эмоциональ көчен арттыра торган жанр булуы. Мәкаль белән әйтемнең аермасы. Татар мәкальләре һәм әйтемнәренең русча эквивалентлары. Аларда халык психологиясе һәм идеалының чагылышы. Әдәбият теориясе. Мәкаль, әйтем.
	Милли моңнар- 3 сәг.
4	**Халык җырлары. “Көзге ачы җилләрдә”. “Кәрия-Зәкәрия” җыры.** Халык җырларының төрләре: тарихи җырлар,йола җырлары, уен җырлары. Аларның килеп чыгу үзенчәлеге. Йола бәйрәмнәреннән Сөмбелә бәйрәме. Чуваш халык бәйрәме Чуклеме. Тарихи җырлар. **“Көзге ачы җилләрдә”** җыры. Уен җырлары. **“Кәрия-Зәкәрия”** җыры. Уен җырларының ритмы, рифмасы. Әдәбият теориясе. Халык җырлары. Халык җыры жанрлары. Йолалар, йола җырлары. Тарихи җырлар. Уен җырлары.
5	**Шигърияттә халык көе. Г.Тукайның “Туган тел”. “Туган авыл” шигыре**. Шагыйрьләрнең кайбер шигырьләре халык тарафыннан көйгә салынуы. Г.Тукайның “Туган тел” шигыре. Аның төрле телләргә тәрҗемә ителүе. Г.Тукайның “Туган авыл” шигыре. Аның дә халык җыры кебек яратып җырлануы, киң таралган булуы.
6	**Композитор А.Монасыйпов турында кыскача белешмә. Татарстан Республикасы Дәүләт Гимны**. Кешенең балачагы үткән туган якның кадере. Татарстан Республикасы Дәүләт Гимнын өйрәнү. Кабатлау. Тест.
	Кеше кадере- 3 сәг.
7	**Нәкый Исәнбәт. “Өч матур сүз” шигыре**. Язучы турында кыскача белешмә. Әти-әни, туган илнең кадере. Шигырьдәге лирик герой. Шигырьнең диалог формасында язылуы. Шигырьнең Г.Тукайның “Туган тел” шигыре белән аваздашлыгы. Әдәбият теориясе. Лирик герой. Сынландыру.

8	**Мәҗит Гафури. “Әтәч белән сандугач”мәсәле. “Ана” шигыре. Роберт Миңнуллин “Әни кирәк” .** Шагыйрь турында кыскача белешмә. Рус мәсәлчеләре белән чагыштырып өйрәнү. Шигырьдә ана өчен бала, бала өчен ана кадере. Н.Исәнбәт шигырьләре белән аваздашлыгы. Бишек җырларының әһәмияте турында мәгълүмат.Әдәбият теориясе. Мәсәл.
9	**Габдулла Тукай. “Шүрәле” әкият-поэмасы. Фәрит Яруллин. “Шүрәле” поэмасы буенча балет.** Әсәрдә егет һәм Шүрәле образларының бирелеше, аларга салынган мәгънә. Г.Тукай әкиятләренә иллюстрацияләр авторы – Байназар Әлменов. Авторның идея- эстетик идеалы.Казан арты табигатенең , анда яшәүче халык,тормыш рәвеше, көн-күреше. Фәрит Яруллин турында белешмә. “Шүрәле” поэмасы буенча балетның сәхнә тормышы.
	2 нче чирек- 7 сәг. **Кеше кадере – 3 сәг.** **Кыш-табигать могҗизасы – 4 сәг.**
10	**Муса Җәлил “Моабит дәфтәрләре”** циклы. **“Чәчәкләр”, “Тик булса иде ирек” шигыре.** Шагыйрьнең тормыш юлы, сугыш чоры иҗаты, “Моабит дәфтәрләре” циклына кергән шигырь турында мәгълүмат. М.Җәлилнең музей-квартирасы.. Шигырьнең язылу урыны, вакыты. Шигырьдәге символлар. Чәчәкләрнең матурлык һәм үлемсезлек символы буларак бирелүе. Туган илне ярату, туган илне саклау идеясе.
11	**Ә.Еники “Туган туфрак” хикәясе.** Әсәрдә туган җир темасы. Автор фикере. Төп герой - Клара образы. Үткәннең кыйммәтен саклаучы карт образы.
12	**“Кеше кадере” бүлеге буенча йомгаклау дәресе. Тест.**
	Кыш-табигать могҗизасы -4 сәг.
13	**Галимҗан Ибраһимов. “Кар ява” хикәясе. К. Нәҗми “ Кызыклы хәл”** . Әдип турында кыскача белешмә. “Кар ява” хикәясендә кышкы табигать, кар яву күренешенең тасвирлануы. Хикәядә чагыштырулар. К. Нәҗми “”кызыклы хәл” шигырендә табигатькә сак караш темасы.
14	**Мәрзия Фәйзуллина. “Чыршының күлмәкләре” шигыре.** Тормыш юлы, иҗаты турында кыскача белешмә. Шигырьнең эчтәлеге, поэтик яңгырашы. Чагыштырулар, сынландыру. Шигырьдә күтәрелгән экология проблемасы.
15	**Резеда Вәлиева. “Нәни чыршы” шигыре.** Шагыйрә турында кыскача мәгълүмат. Шигырьнең эчтәлеге, кулланылган троплар. Шигырьдә күтәрелгән проблема. **Проект эше” Чыршыларны саклагыз”.**
16	**Туфан Миңнуллин. “Акбай һәм Кыш бабай” пьесасы.** Тормыш юлы турындасөйләргә.Пьесада Яңа ел бәйрәменә әзерлекнең бирелеше. Кыш бабай белән Кар кызы теләкләре. Яңа ел белән котлау сүзләре. Котфликтның бирелеш үзенчәлекләре. Үткәннәрне кабатлау. **Тест.**
	3 нче чирек- 10 сәг. **Аң- белем- 6 сәг.** **Дуслык кадере – 4 сәг.**

17	**Каюм Насыйри. “Әбүгалисина” кыйссасы.** Әдип турында кыскача белешмә. Аның энциклопедист галим булуы. Фольклорчы, этнограф, әдәбиятче, тарихчы булу эшчәнлеге. Казандагы һәм Яшел Үзән районындагы музейлары. “Әбүгалисина” фантастик сюжетлы кыйссасы белән танышу. Әбүгалисина һәм Әбелхарис образлары. Аларның белемгә омтылышлары, белем өйрәнүдәге тырышлыклары. Авторның мәгърифәтчелек идеаллары. К.Насыйринаң Яшел Үзән районы Ачасыр авылындагы музее.
18	**Габделхәй Сабитов. “Чүкеч” хикәясе. Г.Зәйнәшеваның “Кем булырга” шигыре.** Язучы турында кыскача белешмә. Һөнәр сайлауның үзенчәлекләре.
19	**М.Латифуллин “Сәйдәшнең яшьлеге» хикәясе.** С.Сәйдәшнең тормышына йогынты ясаган кешеләр. С. Сәйдәшев исемендәге Зур концерт залы, музее. Һәйкәле.
20	**Абдулла Алиш. “Әни ялга киткәч” хикәясе.** А.Алишның тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. Әдәбият теориясе. Хикәяләүче.
21	**Фәнис Яруллин. Кояштагы тап” хикәясе.** Ф. Яруллин турында кыскача белешмә. “Кояштагы тап” хикәясендә ялганның, ялкаулыкның фаш ителүе. Яманлыкның эзе калуы. Әдәбият теориясе. Притча.
22	**Равил Фәйзуллин. “Бердәнбер” шигыре.** Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат. “Бердәнбер” **ш**игырьенең төп идеясе. Әдәбиятта ана образы. Шигырьнең төзелеше. “Аң-белем” бүлеге буенча кабатлау дәресе.
	Дуслык кадере – 4 сәг.
23	**Дәрдемәнд. Ике туган” хикәясе.** Әдип турында кыскача белешмә. **“**Табигать образы.
24	**Х.Такташ “Мокамай” әсәре .** Х.Такташның тормышы һәм иҗаты.” “Мокамай” әсәре белән танышу. Шагыйрьнең эстетик идеалы. Дуслык кадере.
25	**Р. Харис “Серле алан” пьесасы . Эльмира Шәрифуллина “Дуслык, чын дуслык!” шигыре.** Р.Харисның күпкырлы эшчәнлеге. Пьеса белән танышу. Эльмира Шәрифуллина турында кыскача мәгълүмат. “Дуслык, чын дуслык!” шигыренең эчтәлеге, төзелеше. Дуслыкның көче турында уйлану.
26	**Шәүкәт Галиевнең “Дуслык балы” шигыре.** Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Дуслык балы” шигыренең эчтәлеге. Шигырьдә күтәрелгән милләтара дуслык, толерантлык проблемалары. Шигырьнең строфалары, рифмалары, троплар. “Дуслык кадере” бүлеге буенча кабатлау. **Тест.**
	4 нче чирек - 9 сәг. **Сатира - 4 сәг.** **Ел фасыллары - 5 сәг.**
27	**Фаил Шәфигуллин. “Ике тиен акча” хикәясе. «Акбай белән Карабай» хикәясе.** Хикәянең эчтәлеге. Марат образы. Хикәядәге юмор. Язучының юмор аша әйтергә теләгән фикере**.** Язучының Яшел Үзән районындагы музее.

28	**В. Радлованың “Шаян кеше” хикәясе.** В. Радловның тәрҗемә эше. Галимнең мәгърифәтчелек идеяләре. “Шаян кеше” хикәясе белән танышу. Шаянлыкның файдасы турында сөйләшү.
29	**Шәүкәт Галиев. “Курыкма, тимим”, “Атлап чыктым Иделне” шигырьләре.** Шигырьләрнең эчтәлекләре. Һәр шигырьдәге юмор. “Көлке көлә килә...” бүлеге буенча кабатлау.
30	**Йомгаклау контроль эше.**
	Ел фасыллары – 5 сәг.
31	**Роберт Әхмәтҗанов. “Иртә әле...” шигыре. Гәрәй Рәхим. Апрель” хикәясе.** Шагыйрь турында кыскача мәгълүмат. “Иртә әле...” шигырендә табигать тасвиры. Кулланылган әдәби алымнар. Туган ил кадере. Әдәбият теориясе. Пейзаж. Гәрәй Рәхим турында кыскача мәгълүмат. “Апрель” хикәясенең эчтәлеге. Төп идеясе. Хикәядәге чагыштырулар. Автор игътибарны юнәлткән табигать кануны. Әдәбият теориясе. Портрет.
32	**Гомәр Бәширов. “Туган ягым- яшел бишек” повесте . “Язгы сабан туйлары”** . Язучының тормыш юлы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Туган ягым- яшел бишек” повесте. “Язгы сабан туйлары” белән танышу. Сабантуй турындагы өзекнең эчтәлеге. Сабантуй бәйрәменең тасвирлап бирелеше. Көрәшче егетләр, Хәкимҗан образлары. Сурәтләү чаралары. Сабантуй бәйрәме тарихы.
33	**Лотфулла Фәттахов.** Рәссамның тормышы, иҗаты турында кыскача мәгълүмат. “Сабантуй” картинасында сурәтләнгән табигать, авыл кешеләре.
34	**Балалар өчен чыга торган газета-журналлар. “Сабантуй” журналы.** Журнал басылып чыгу тарихы. Журнал рубрикалары. Мәкаләләрнең эчтәлеге.
35	**“Ел фасыллары” бүлеге буенча йомгаклау дәресе.**

7 нче сыйныф

№	Дәрес темасы, эчтәлек элементы
	1 нче чирек- 9 сәг. **Халык хаклы- 3 сәг.** **Аксакаллар сүзе – 6 сәг.**
1	**Хәтер катламнарындагы гәүһәрләр.** Халык тормышы, йола фольклоры. Гаилә йолалары (бала туу, туй), календарь йолалар. Йолаларның әдәбиятта бирелеше.
2	**Бәетләрдә – алык язмышы. “Сак- Сок” бәете, мөнәҗәтләр. “ Илемне онытмам”.** Бәетләр турында белешмә, аларның шигъри үзенчәлекләре. Мөнәҗәтләр турында теоретик төшенчәне өйрәнү.

3	**Шатлыгым, кайгым минем. Г. Тукай “Милли моңнар”.** Г.Тукай иҗатында фольклор мотивларының бирелеше**.**
	Аксакаллар сүзе – 6 сәг.
4	**Милләтнең бриллиант кашлары. Ф.Әмирхан “Ай өстендә Зөһрә кыз”.** Татар әдәбиятының фольклор һәм мифология белән бәйләнеше. Ф.Амирхан “Ай өстендә Зөһрә кыз”әкияте белән танышу. Әкияттә образлар системасы, символик образлар. Авторның күренешләргә үз фикере.
5	**Үткер сүз, тапкыр сүз – уй бинасы.** Нәкый Исәнбәт иҗаты. “Җирән чичән белән Карачәч сылу” драмасы.
6	**Гаделлек барыбер җиңә. Г.Ибраһимов “Алмачуар” хикәясе.** Г. Ибраһимовның иҗаты. “Алмачуар” әсәрендә халык тормышының бирелеше. Әсәрдә образлар системасы, Алмачуар образы. Закирның атка карата мәхәббәте.
7	**Милли киемгә мәдхия. Татар халкының милли киемнәре, бизәнү әйберләре.** Татар халкының милли киемнәре, бизәнү әйберләре белән танышу.
8	**Кайгы җиле ишек какмасын. Р.Миңнуллинның “ Килен төшкәндә”** шигыре. Шагыйрьнең тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. “Килен төшкәндә әсәрен уку.
9	**Кеше җирдә хаклы бәхеткә.Х.Мөдәрисова иҗаты,” Көмеш дага” әсәре.** Х.Мөдәрисова иҗаты,” Көмеш дага” әсәрен өйрәнү.
	2 нче чирек- 8 сәг. **Ил язмышы — ышынычлы кулларда –8сәг.**
	Ил язмышы — ышынычлы кулларда – 8 сәг.
10	**Алар мәңге үлемсез. Ә.Маликовның “Ил язмышы- ир язмышы” шигыре.** Ә.Маликов “Ил язмышы- ир язмышы” шигырен өйрәнү. Гражданлык лирикасы, пафос турындагы төшенчәләрне үзләштерү.
11	**Без үлемсез туган ил белән. Г. Кутуй иҗаты. ”Сагыну” нәсере.** Г. Кутуйның иҗаты белән танышу. Нәсер һәм инверсия күренеше турында белешмә бирү.
12	**Ил язмышы ирләр кулында. С.Хәкимнең “Бакчачылар “ поэмасы. “Бу кырлар , бу үзәннәрдә” шигыре** . С.Хәкимнең тормышы юлы һәм иҗаты. “Бакчачылар “ поэмасын өйрәнү. Бөек Ватан сугышы вакытындагы тормышны сурәтләү..
13	**Илһамым – туган ягым.** “Бу кырлар , бу үзәннәрдә” шигыре белән танышу. Туган як образы, туган җир образын мифлаштыру. С.Хәким иҗатында фольклор гадәтне ачыклау, фольклор мотивларның функциясе, шигъри әсәрләрдә образлар, чыганакларны уңышлы куллану. Лирик геройның үзенчәлекләре, лирик герой образы, аның кичерешләре.
14	**Балачак хатирәләре. Р.Төхвәтуллинның “Җиләкле аланнар” повесте**. Р.Төхвәтуллин иҗаты. “Җиләкле аланнар” повестеннан өзекне өйрәнә башлау.
15	**Төп астында - тирән тамырлар. Р.Төхвәтуллинның “Җиләкле аланнар” повесте.** Сюжет сызыгы. Балачакны, үткәнне сагыну. Сөйләүче- малай, автор белән тәңгәл фикердә булуы.

16	**Сугыш язган язмышлар. М. Мәһдиевнең “Без кырык беренче ел балалары” .** М.Мәһдиев иҗаты. “Без- кырык беренче ел балалары” повесте белән танышу. Ачы сугыш елларында балаларның авыр язмышын сурәтләү.
17	**Балачакка илтә юллар. Мөхәммәт Мирза иҗаты. “Изге сукмак” шигыре.** Халык йолаларын искә төшерү
	3 нче чирек- 10 сәг. **Заман герое – 5 сәг.** **Туган ил темасы- 4сәг.** **Яхшылык җиңә – 1 сәг.**
18	**Ак чәчәкләр ява. Н.Думави. ”Беренче кар” шигыре.** Н.Думавиның иҗаты.”Беренче кар” шигырендә табигать күренешен тасвирлау.
19	**Давыллы еллар җырчысы. Һади Такташ “Алсу “ поэмасы.** Һади Такташның тормыш юлы, иҗаты. ”Алсу“ поэмасының шигъри үзенчәлекләре, кабатлаулар. Поэмада рефрена күренеше.
20	**Шигырьләрдә – шагыйрь язмышы. Х.Туфанның “Агыла да болыт агыла” шигыре.** Х.Туфанның тормыш һәм иҗат юлы. “Агыла да болыт агыла” шигыре. Х.Туфанның Аксубай районындагы музее.
21	**“Бирде дөнья кирәкне...” Х.Туфанның” Тамчылар ни диләр?” шигыре**
22	**Җан авазы. Тавлин “Кояш болытка кергәндә” романы.** Г.Тавлин “Кояш болытка кергәндә” романыннан өзек белән танышу. Әсәрдәге вакыйгалар аша шәхес культы фаҗигасен ачу.
	Туган ил темасы – 4 сәг.
23	**Чит җирләрдә йөртә язмышлар. А.Гыйләҗев “Өч аршин җир” повесте**. А.Гыйләҗевнең тормыш юлы, иҗат юлы. Татар әдәбиятының милли сәнгать традицияләренә әйләнеп кайтуы. “Өч аршин җир” повесте белән танышу. Туган җиреннән ерак булган кешенең сәнгатьчә фикер йөртү юллары.
24	**Иленнән аерылган – канаты каерылган. И. Юзеев. “Ак калфакны төшердем кулдан “драмасы.** И. Юзеевның тормыш юлы һәм иҗаты. “Ак калфакны төшердем кулдан “ исемле драма әсәрен уку. Әсәрдә социаль –этик проблемалар. Кешене чит илдә тасвирлау. Автор ремаркалары.Образлар,символлар.
25	**Иң матур сүз – илкәем. Ф.Сафинның “Туган җиремә” шигыре.** Ф.Сафин иҗаты.”Туган җиремә” шигырен өйрәнү. Туган җиргә, туган табигатькә, тирә-юньне булган мөнәсәбәтне сәнгатьчә ачуга багышланган лирик әсәр.
26	**Туган җирдән, туганнардан аермасын язмышлар.** М.Галиевнең **“Нигез” повесте.** М.Галиев иҗаты. “Нигез” повестеннән өзек белән танышу. Әсәрдә сугыш чоры вакытының авырлыкларын сурәтләү. Геройларга хас булган әдәплелек, үз-үзеңә ышану хисләренең чагылышы. Авторның образлар аша фикер йөртүе.
	Яхшылык җиңә – 1 сәг.

27	**Балачак гомергә хәтердә калачак. Ф.Хөснинең “Сөйләнмәгән хикәя” хикәясе.** Ф.Хөснинең тормыш юлы һәм иҗаты. “Сөйләнмәгән хикәя”сендә баланың сугыш чоры авырлыкларын аңлавы. Аның эчке кичерешләре.
4 нче чирек- 8 сәг. **Яхшылын җиңә- 5 сәг.** **Табигатькә табиб кирәк - 4 сәг.**	
28	**Гомерләрнең иң бәхетле көне. .Хафизованың “Әти кайткан көн” хикәясе.** Р.Хафизова иҗаты. “Әти кайткан көн” хикәясендә сугыш чоры балаларының психологиясе.
29	**Кеше холкын күзәт, үзеңнекен төзәт. Ф.Яруллинның “Ак төнбоек” хикәясе.** Ф.Яруллин иҗаты. “Ак төнбоек” хикәясендә дуслык проблемасының яктыртылуы, кешенең үз кыланышларына җаваплы булу темасының бирелеше.
30	**Тырышлык – зурлык, ялкаулык – хурлык. Р.Корбанның ”Ярдәм итик” шигыре.** Корбан иҗаты. ”Ярдәм итик” шигырендә табигать һәм кешенең үзара мөнәсәсбәтләре.
31	**Белемсез берне егар, белемле меңне егар. Р.Галиуллинның “Биш икеле” хикәясе.** Р.Галиуллинның “Биш икеле” хикәясендә бала психологиясенең үзенчәлекле бирелеше.
32	**Кыңгыр эш – кыңгыраулы.** Айгөл Әхмәтгалиева иҗаты. “Табыш” хикәясе
	Табигатькә табиб кирәк -3сәг.
33	**Каеннарның күз яше. М.Әгъләмовның “Каеннар булсаң иде”, ”Учак урыннары” .** М.Әгъләмов “Каеннар булсаң иде”,”Учак урыннары” әсәрләре белән танышу. М.Әгъләмов иҗатында тарихи истәлекләр проблемасының күтәрелеше, күпкырлы жанр формалары , стиль үзенчәлекләре.
34	**Кл буена килегез... .З. Мансуровның “Балык кычкыруы”, Х. Ибраһимовның “ “Карач” хикәясе.** З. Мансуровның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. “ Балык кычкыруы” хикәясендә кеше һәм табигатьнең үзара мөнәсәбәтләре проблемасы.
35	**Оясында ни күрсә, очканда шуны эшләр. Х. Ибраһимовның “Карач” хикәясе.** Укучыларга экологик тәрбия бирү.

8 нче сыйныф

Дәрес тәртибе	**Дәрес темасы, эчтәлек элементы**
	1 нче чирек -9 сәг. **Узганнар турында хәтерләү -5 сәг.** **Тарих эзләре - 4**

1.	**Халык авыз иҗаты. Риваятьләр. “Сихерче кыз”, “Гали тугае” , “Моргана” риваятьләрен** уку. Риваятьләрнең әдәбиятта яктыртылышы. Легенда жанрына гомуми күзаллау.
2.	**М.Гафури “ Хан кызы Алтынчәч”. “Күке каян барлыкка килгән?”, Зөһрә кыз” (татар халык легендасы), “Мистер Стуруорм” (борынгы шотланд легендасы)** . Әсәрләр белән танышу.
3	**Ф.Яхинның “Һомай кошы хикәясе. Ә.Еникинең “Курай” хикәяләре.** Әсәрләрнең эчтәлеге белән танышу. Фикер йөртү.
4	**Ф.Яруллин “Моңлы курай”шигырен** күзаллау. Милли уен кораллары белән танышу.
5	**Проект эше” Музыкаль инструментлар”.** Тест
	Тарих эзләре – 4 сәг.
6	**Сәяхәтнамәләр һәм елъязмалар.** Ибне Фадлан “ “Ибн Фадланның 921-922 елларда Болгар дәүләтенә сәфәре вакытында язылган сәяхәтнамәсе”.
7	**Фатих Кәриминең “Аурупа сәяхәтнамәсе”.** Фатих Кәрими тормыш юлы һәм иҗаты “Аурупа сәяхәтнамәсе”ннән өзек белән танышу.
8	**Миргазиян Юныс иҗаты. “Су”хикәясе.** Казан Кремле тыюлыгы турында тарихи вакыйгалар турындагы мәгълүмат.
9	**Г.Тукай иҗаты. “Пар ат” шигыре.** Туган җиргә мәдхия җырлау. Казанга әйләнеп кайткандагы кичерешләр.Әдәби теленең лексик һәм фонетик чараларын куллану. Габдулла Тукай исемендәге Дәүләт премиясе.
2 нче чирек - 8 сәг. **Тарих эзләре – 2 сәг.** **Онытылмас еллар – 6 сәг.**	
10	**Бакый Урманче иҗаты. ” Пар ат” картинасы.** “Триптих” Урманче.
11	**Нажар Нәҗми “Агыйделдә –ак пароход”.** Нажар Нәҗми иҗаты “Агыйделдә –ак пароход”әсәреннән өзек уку. “Казанның тарихи урыннары”. Кабатлау. Тест.
	Онытылмас еллар – 6 сәг.
12	**Рәссам Виктор Кудельκин. Гариф Ахуновның “Замандашлар портреты”** . Рәссам Виктор Кудельκин иҗаты белән танышу. Гариф Ахуновның “Замандашлар портреты”статьясын уку.
13	**Роберт Әхмәтҗановның “Солдатлар”, “Герман көе” шигырьләре.** Музыка һәм әдәбиятның үзара бәйләнеше.
14	**Фатих Кәримнең ”Ант” шигыре. “Кыңгыраулы яшел гармун”поэмасыннан өзек, “Сибәли дә сибәли” әсәре.**

	Фатих Кәримнең тормыш юлы һәм иҗаты.”Ант” шигыре. “Кыңгыраулы яшел гармун”поэмасыннан өзек, “Сибәли дә сибәли” әсәрләре белән танышу. Татар гармунының тарихы. Бөек Ватан сугышы чорында шигърияттә патриотлык хисләре.Табигать рәсемнәре, кеше психикасына аларның роле.
15	**Т. Миңнуллин иҗаты. “Моңлы бер җыр”драмасы.** Т. Миңнуллин иҗаты. “Моңлы бер җыр”драмасында Муса Җәлил образы. “Моңлы бер җыр”драмасы буенча эш. Казанда М.Җәлил һәйкәле. Хат үрнәкләре белән танышу. Фронт хатлары.
16	**Мостай Кәрим иҗаты. ”Билгесез солдат”шигыре. Чыңгыз Айтматов иҗаты “Анам кыры” әсәре.** Мостай Кәрим иҗаты. ”Билгесез солдат” шигырендә сугыш истәлекләре. Кыргыз язучысы Чыңгыз Айтматов иҗаты. “Анам кыры”әсәрендә кешенең яшәү мәгънәсе проблемасы.
17	**Проект эше** “Безнең геройлар”. Кабатлау.
	3 нче чирек - 10 сәг. **Иртә олыгайганнар - 3 сәг.** **Әдәбиятта аналар образы - 7 сәг.**
18	**Клара Булатованың ”Башым иям”шигыре.** Клара Булатова иҗаты. ”Башым иям”шигырендә сугыш чоры балалары язмышы.
19	**Нур Әхмәдиев иҗаты. “Җиңү көне” шигыре. Разил Вәлиев иҗаты. “Ватаным” шигыре.** Нур Әхмәдиев иҗаты. “Җиңү көне” шигыре**ндә** сугыш елларына истәлекләр. Разил Вәлиев иҗаты. “Ватаным” шигырендә патриотик хисләр чагылышы. Бүлекне кабатлау.
20	**Факил Сафин иҗаты “Тулганай” әсәре.** Патриотик хисләр чагылышы. Бүлекне кабатлау. Тест.
	Әдәбиятта аналар образы - 7 сәг.
21	**Шәриф Камал “Буранда” новелласы.** Шәриф Камалның тормыш юлы һәм иҗаты. “Буранда”новелласына анализ. Текстның эмоциональ бизәлеше. Чыганаклар һәм алымнар.
22	**Ибраһим Салахов иҗаты. “Колыма хикәяләре”, “Ана тавышы” өзеге.** Әсәрләрдә сталин репрессиясенә дучар булган кешеләр язмышы.
23	**Сибгат Хәкимнең”Әнкәй”, “Җырларымда телим”шигырьләре. Роберт Миңнуллин иҗаты. “Әнкәй”шигыре**. Сибгат Хәким тормыш юлы һәм иҗаты. ”Әнкәй”шигырендә туган як образы, ана күңеленең чагылышы. Өлкән буын шагыйрь иҗатында лирик һәм социаль-этик фикер йөртү алымнары , тарихи- культурада гореф –гадәтләренең күтәрелеше темасы.
24	**Марсель Галиев иҗаты. “Су буеннан әнкәй кайтып килә**”. Өлкән буын шагыйрь иҗатында лирик һәм социаль-этик фикер йөртү алымнары, тарихи- культурада гореф –гадәтләренең

	күтәрелеше темасы.
25	**Ш.Хөсәенов (“Әни килде”) ”Әниемнең ак күлмәге” драмасы.** Ш.Хөсәеновның тормыш юлы һәм иҗаты. (“Әни килде”) ”Әниемнең ак күлмәге” драмасыннан өзек. Драмада социаль-этик проблема. Әдәплелек .
26	**Фоат Садриев “Таң җиле” романы .** Фоат Садриев иҗаты. ”Таң җиле”романыннан өзекләр. Нуриасма образы.
27	**Проект эше** “Яраткан әнием” Бүлекне гомумиләштереп кабатлау. Тест.
	4 нче чирек - 8 сәг. **Юмор -3 сәг.** **Татар халкының сөеклеләре – 3 сәг.** **Җанлы табигать – 2 сәг.**
28	XX гасыр башы беренче сатирик журналлар турында мәгълүмат. **“Чикерткә”, “Карчыга”, Уклар” әсәрләре,** аларның критик фикер йөртү үсешендә роле.
29	**Г.Камалның “Банкрот” комедиясе.** Г.Камалның тормыш юлы һәм иҗаты. “Банкрот” комедиясендә конфликт. Мәгърифәтчелек эшчәнлеге , чаралар. Хәйләсез дөнья –файдасыз. Г.Камал “Банкрот” комедиясе.
30	**Гамил Афзалның ”Юл газабы”хикәясе.** Гамил Афзалның тормыш юлы һәм иҗаты. ”Юл газабы”хикәясендә язучылык үзенчәлекләре. Тәвәккәл әби”шигырендә комик үзенчәлекләр. Зәки Нури иҗаты, пародия, эпиграммалар. Кабатлау. Тест.
	Татар халкының сөеклеләре – 3 сәг.
31	**Ренат Харисның** “**Гармунчы”поэмасы, “Ике гөл”шигыре**. Ренат Харисның тормыш юлы һәм иҗаты. “Гармунчы”поэмасыннан өзек. “Ике **гөл” шигыре**. Кеше күңеленең бөеклеге, философик әсәр.
32	**Зөлфәт** “**Шигырем-ачык!”** Зөлфәтнең тормыш юлы һәм иҗаты “Шигырем-ачык!” әсәрендә лирик геройның бирелеше, ”Шундый чагы әле җанымның”шигыре.
33	**Галия Кайбицкая “Артистка”. Рабит Батулланың “Бию ”әсәре**. Галия Кайбицкая иҗаты. Тормыш юлы. “Артистка” документаль повестенда актриса образы. Рабит Батулла иҗаты. “Бию ”әсәре. Легендарь биюче Р.Нуриев образының үзенчәлеге. Тест.
	Җанлы табигать – 2 сәг.
34	**Айдар Хәлимнең “Өч аяклы ат”** повесте. **Гарәфи Хәсәнов “Беренче күк күкрәү” хикәясе.** Гарәфи Хәсәнов иҗаты. “Беренче күк күкрәү” хикәясен уку. Айдар Хәлимнең “Өч аяклы ат” повестеннан өзектә сугыш чоры елларының авырлыгы, балалар язмышы темасының күтәрелеше..

35	**Камил Кәримов иҗаты, ”Тимергали бабай хикәяте**”. Гарәфи Хәсәнов иҗаты. “Беренче күк күкрәү”хикәясе. Камил Кәримов иҗаты, ”Тимергали бабай хикәяте”ндә барган вакыйгалар чынлыкта булган хәлләргә корылган булуы. **“Ялкын”журналы.** “Ялкын”журналына күзәтү. Үткәннәрне йомгаклау.

9 нчы сыйныф

Дәрес тәртибе	Дәрес темасы, эчтәлек элементы
	1 нче чирек -9 сәг. **Сүз көче – 5 сәг.** **Урта гасыр татар әдәбиятында мәхәббәт сюжетлары -2 сәг.** **Татар әдәбиятында хатын-кыз образлары – 2 сәг.**
1.	**Дастаннар турында төшенчә бирү. “Идегәй” дастаны. Беренче пәрдә. Икенче күренеш.** Кыскача эчтәлеге, күтәрелгән проблема, төп геройлар, сәнгать үзенчәлекләре.
2.	**“Идегәй” дастаны. Беренче пәрдә. Өченче күренеш.** Әңгәмә өчен тема: геройлар: милли гомумкешелек сыйфатлары. Идегәй” трагедиясе турында.
3	**Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф”** поэмасы. Болгар-татар әдәбиятының (XII- XIII гасырның беренче яртысы) язма истәлеге. Зирәклелеккә, матурлылыкка, кеше хисләренең куәтлегенә дан җырлау.
4	**Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф”** әсәре турында. Әсәргә анализ ясау.
5	Кабатлау. **Тест.**
	Урта гасыр татар әдәбиятында мәхәббәт сюжетлары – 2 сәг.
6	**Төрки- татар әдәбияты вәкилләре. Сәиф Сараи иҗаты.** “Сөһәйл вә Гөлдерсен” дастаныннан өзек белән танышу.
7	**С.Сараи “Сөһәйл вә Гөлдерсен” дастаны**. Әсәргә анализ ясау. Автор фикере. Дастан төре.
	Татар әдәбиятында хатын-кыз образлары – 2 сәг.
8	**Г.Кандалый “Сәхипҗамал” поэмасы.** Г.Кандалыйныд тормыш юлы һәм иҗаты. Язучының татар шигъриятенә алып килгән яңалыгы.
9	**Р.Фәхретдин “Әсма, яки Гамәл вә җәза” романы.** Р.Фәхретдиннең тормыш юлы һәм иҗаты. “Әсма, яки Гамәл вә җәза” романыннан өзек уку, “Татар мәгърифәтчеләре” темасына әңгәмә.

	2 нче чирек -7 сәг. **Татар әдәбиятында хатын-кыз образлары – 4 сәг.** **Татар әдәбиятыннан лирик башлангыч -3 сәг.**
10	**Г.Тукай “Татар кызларына” шигыре.** Г.Тукайның Казан чоры иҗаты. Шигырьдәге лирик герой. Аның татар кызларына әйтергә теләгән фикере. Казан шәһәрендә Г.Тукай музее.
11	**Ф.Әмирханның “Хәят” повесте.** Ф.Әмирханның “Хәят” повестен уку. Эчтәлеге белән танышу. Катнаш гаиләләр темасына әңгәмә. Автор фикере.
12	**А.Гыйләҗев “ Җомга көн кич белән”.** А.Гыйләҗевның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. Бала тәрбияләү темасы. Образларга характеристика. Әсәрнең тәрбияви роле.
13	**Р. Мингалим “Сап- сары күзләр”хикәясе.** Әсәрләрдә идея-эстетик идеалның чагылышы. Кабатлау. Тест.
	Татар әдәбиятыннан лирик башлангыч -3 сәг.
14	**Татар шигъриятендә лирика төшенчәсе. Пейзаж лирикасы. Р. Зәйдулланың «Буран» шигыре. И.Иксанова « Тузганак».** Авторларның тормыш юлы, иҗаты. Шигырьдә образларның бирелеше. Пейзаж лирикасына хас үзенчәлекләр.
15	**Гражданлык лирикасы. С.Әхмәтҗанованың “Татар акылы”, “Сүнмәс балкыш “ шигырьләре.** Татар зыялылары турында әңгәмә. Лирик геройның хис-кичерешләре.
16	**Фәлсәфи лирика. М.Шабаевның “ Корыган имән монологы”.** Марс Шабаевның биографиясе, иҗат эшчәнлеге. Шигырьдәге образларга характеристика.
	3 нче чирек -10 сәг. **Татар әдәбиятыннан лирик башлангыч -3 сәг.** **Театр элгечтән башлана - 3 сәг.** **Татар әдәбиятында табиб образлары – 4 сәг.**
17	**М.Мирза. Робагыйлар. “Карыйм да бу дөньяның дүрт ягына”.** Язучының тормыш юлы һәм иҗаты. Робагыйларда автор әйтергә теләгән фикер.
18	**Мәхәббәт лирикасы: Ф. Җамалетдинова. “ Ташлар”, “Кунак көткән көн”.** Ф. Җамалетдинованың тормыш юлы һәм иҗаты. Лирик геройның кичерешләре.
19	**Р. Әхмәтҗанов “ Сандугач керде күңелгә”.** Шигырьгә анализ. Хисләр бирелеше. Бүлекне кабатлау. Тест.
	Театр элгечтән башлана - 3 сәг.
20	**Г.Камалның “ Беренче театр” комедиясе.** Татар драматургиясенә нигез салучыларның берсе - Г.Камалның тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу. Г.Камалның “ Беренче театр” комедиясендә төп конфликтлар. Мәгърифәтчелек идеяләре, комик чаралар.
21	**С.Гыйззәтуллина –Волжскаяның** сәхнә тормышы, иҗаты.

22	**Х.Мөдәррисованың** тормыш юлы һәм иҗаты. Сәнгать кешесе тормышының **“Бәйге хакы” повестында** чагылыш табуы. Кабатлау. Тест.
	Татар әдәбиятында табиб образлары – 4 сәг.
23	**Г. Әпсәләмов “Ак чәчәкләр” романы.** Г.Әпсәләмовның тормыш юлы һәм иҗаты. “Ак чәчәкләр” романының эчтәлеге.
24	**Г. Әпсәләмов “Ак чәчәкләр” романы.** Табиб образының яктыртылыш алымнары. Әсәргә анализ.
25	**С.Сөйләйманова “Гөлбадран” , “Дөнья бу…” повесте .** С.Сөйләйманованың тормыш юлы һәм иҗаты белән танышу.
26	**С.Сөйләйманова “Гөлбадран” , “Дөнья бу…”**повестеннан өзек уку.
	4 нче чирек -9 сәг. **Укытучы горур яңгырый - 4 сәг.** **Һөнәрләр күп алар - 5**
27	**М.Мәһдиевнең ”Фронтовиклар” романы.** М.Мәһдиев иҗаты. ”Фронтовиклар” романыннан өзек өйрәнү. Лирик чигенүләр. Образлар системасы. Казан педагогия коллияте турында.
28	**Р. Гаташның “ Укытучы”, Л.Шагыйрьҗанның “ Укытучы” шигыре.** Остазлар һәм укытучыларга багышланган шигырләргә анализ. Автор фикере.
29	**В. Нуриевның “Инша “ хикәясе.** В. Нуриевның “Инша “ хикәясе белән танышу. Материалны кабатлау. Тест.
30	**Проект эше “ Минем беренче укытучым”.**
	Һөнәрләр күп алар - 5 сәг.
31	**Х.Сарьян. «Әткәм һөнәре».** Авторның төп геройны тасвирлау үзенчәлекләре, автор позициясе.
32	**Г.Ахуновның “Хәзинә” романы .** Г.Ахуновның тормыш юлы һәм иҗаты. “Хәзинә” романыннан өзек. Романның төп эчтәлеге. Нефть һәм нефтьчеләр темасының чынбарлыкта сурәтләнеше.
33	**И.Юзеев “Казан каласы- таш кала**”. И.Юзеев тормыш юлы һәм иҗаты. “Казан каласы- таш кала” өзеген өйрәнү. Шәһәр төзүчеләр һөнәренә әзерләү үзенчәлекләре.
34	**Арадаш аттестация**
35	**С.Гәрәева “Сварщик егет” шигыре.** С.Гәрәеваның тормыш юлы. “Сварщик егет” шигырен өйрәнү. Шигырьнең идея-эстетик мәгънәсе. Йомгаклау